

**Комунальний заклад Львівської обласної ради
«Львівська обласна універсальна
наукова бібліотека»**

ЛЬВІВЩИНА в 2025 році

Знаменні і пам'ятні дати краю

календар

Львів – 2025

УДК 006.95(477.83)

Л 89

Львівщина в 2025 році. Знаменні і пам'ятні дати краю [Текст] : календар / упоряд.: І. Зінченко, М. Гема; ред. Д. Дигас; наук. ред. І. Сварник; ЛОУНБ. – Львів, 2025. – 108 с.

Календар містить інформацію про пам'ятні події, ювілеї видатних людей, життя і творчість яких пов'язані з Львівщиною.

Видання розраховане на педагогів, просвітян, краєзнавців, молодь та всіх небайдужих до минулого і сучасного рідного краю, подій, особистостей та ін.

Авторський колектив:

*Н. Бала, І. Головацький, Я. Дашкевич, М. Кривенко, О. Круковський,
М. Крупач, Р. Лаврентій, І. Лешнівська, Б. Михалюньо, М. Москва,
І. Перелом, Х. Процюк, Л. Роздобудько, Є. Салевич, Г. Сварник, І. Сварник,
Н. Халак, Л. Цюцюра*

Упорядники: І. Зінченко, М. Гема

Редактор Д. Дигас

Науковий редактор І. Сварник

Макетування Д. Дигас

© ЛОУНБ, 2025

© ВНІБ, 2025

ПАМ'ЯТНІ ДАТИ, ЯКІ ВІДЗНАЧАТИМУТЬСЯ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

(Постанова Верховної Ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2024-2025 роках» від 21.12.2023 № 3536)

Витяг з додатка № 2

I. Відзначення відомих подій в Україні

- 125 років** з часу заснування Львівського національного академічного театру імені Соломії Крушельницької (1900)
- 100 років** з часу заснування Союзу українок Америки (1925)
- 100 років** з часу заснування у Парижі Союзу українських емігрантських організацій у Франції (1925)
- 100 років** з часу заснування журналу «Народна творчість та етнографія» (1925)
- 100 років** з часу заснування журналу іноземної літератури «Всесвіт» (15.01.1925)
- 100 років** з часу заснування у Празі Музею визвольної боротьби України (травень 1925)
- 100 років** з часу заснування Спілки української молоді (СУМ) (16.06.1925)
- 10 років** з часу завершення боїв за Донецький аеропорт під час російсько-української війни (січень 2015 року. День пам'яті – 20.01.2025)

II. Відзначення видатних особистостей

- 970 років** тому народився **Нестор Літописець** (1055-1113), історик, літератор
- 520 років** тому народилася **Роксолана** (справжнє ім'я та прізвище Анастасія Лісовська) (близько 1505-1558), дружина султана Османської імперії Сулеймана I Пишного, меценатка
- 430 років** тому народився **Богдан Хмельницький** (1595-1657), гетьман України, творець Української держави; державний, військовий, політичний діяч
- 400 років** тому народилася **Маруся Чурай** (1625-1653), поетеса, народна співачка
- 300 років** тому народився **Григорій Полетика** (1725-1784), письменник, лексикограф, перекладач, історик, політичний та культурний діяч
- 290 років** тому народився **Дмитро Левицький** (1735-1822), художник
- 290 років** тому народився **Григорій Полетика** (1735-1798), історик, дипломат, перекладач, громадський діяч

- 260 років** тому народився **Василь Полетика** (1765-1845), історик, громадський діяч
- 230 років** тому народився **Іван Озаркевич** (1795-1854), письменник; церковний, культурний, освітній діяч; організатор театру в Галичині
- 200 років** тому народився **Василь Білозерський** (1825-1899), громадський, політичний, культурний діяч; журналіст, видавець, вчений, педагог, співзасновник Кирило-Мефодіївського братства
- 200 років** тому народився **Павло Братиця** (1825-1887), кобзар
- 190 років** тому народився **Олексій Алчевський** (1835-1901), промисловець, банкір, меценат, громадський діяч
- 190 років** тому народився **Микола Лисикевич** (1835-1883), поет, педагог, меценат
- 190 років** тому народився **Каленик Шейковський** (1835-1903), мовознавець, етнограф, видавець
- 170 років** тому народився **Феофан (Теофан) Василевський** (1855-1912), письменник, публіцист, перекладач, громадський діяч
- 150 років** тому народився **Іван Вороньківський** (справжнє прізвище – Коновал) (1875-1925), письменник, педагог, громадський діяч, збирач народної творчості
- 150 років** тому народилася **Зінаїда Мірна** (1875-1950), громадська та політична діячка; учасниця феміністичного руху, діячка Української Центральної Ради, публіцистка, перекладачка, борець за незалежність України у ХХ столітті
- 150 років** тому народився **Данило Сахненко** (1875-1930), кінооператор, кінорежисер
- 140 років** тому народився **Всеволод Голубович** (1885-1939), політичний і державний діяч, голова Ради Народних Міністрів УНР, член Української Центральної Ради, репресований, борець за незалежність України у ХХ столітті
- 100 років** тому народилася **Ольга Чемерис** (1925-1950), діячка ОУН, борець за незалежність України у ХХ столітті

IV. Відомі події світової історії

- 75 років** з часу підписання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) (4.11.1950)
- 50 років** з часу підписання Гельсінського акта – Заключного акта Наради з безпеки і співробітництва в Європі, день створення ОБСЄ (1.08.1975)

ПАМ'ЯТНІ ДНІ, ДАТИ, СВЯТА, ПОДІЇ КРАЮ

СІЧЕНЬ

- 1 145 років (1880) з часу виходу у Львові першого номера газети «Діло» (1880-1939), провідного часопису Галичини, першого, найстарішого і впродовж багатьох років єдиного щоденного українського видання
  - 130 років тому народився **Гнат ЗАПАДНЮК** (1895-1979), автор стрілецьких пісень, воїн Армії УНР, вчений, ветеринар, ректор Львівського сільськогосподарського інституту, борець за незалежність України у XX столітті
  - 90 років тому народився **Мар'ян ДЕМСЬКИЙ** (1935-1995), мовознавець, професор Дрогобицького педагогічного інституту (нині – Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка)
  - 65 років тому народився **Ярослав ГРИЦАК** (1960), професор Українського католицького університету, директор Інституту історичних досліджень Львівського національного університету ім. І. Франка, редактор-засновник часопису та веб-сайту «Україна модерна», дійсний член НТШ
- 2 85 років (1940) з часу створення філії Наукової бібліотеки Академії наук України (нині – Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника)
- 3 115 років тому народився **Григорій КИЯК** (1910-1987), вчений-селекціонер в галузі рослинництва, професор, член-кореспондент Академії наук України, заслужений діяч науки України, громадський діяч, дійсний член НТШ
  - 95 років тому народився **Степан МАКАРЧУК** (1930-2014), історик, етнолог, джерелознавець, професор Львівського національного університету ім. І. Франка, заслужений діяч науки і техніки
- 4 105 років тому народився **Ярослав НОВАКІВСЬКИЙ** (1920-1982), архітектор, зачинатель післявоєнної містобудівної школи Львова, ініціатор створення Державного історико-архітектурного заповідника у Львові, парку-заповідника «Шевченківський гай» (нині – Музей народної архітектури і побуту ім. К. Шептицького), заслужений архітектор України
- 5 440 років (1585) з часу заснування у Львові Успенського ставропігійського братства
  - 145 років тому народився **Тит-Євген БУРАЧИНСЬКИЙ** (1880-1968), член лікарської комісії НТШ, Українського гігієнічного товариства, директор Народної лікарни у Львові (1931-1939), поліглот (володів одинадцятьма мовами), лікар-отаман УГА
- 7 175 років тому народився **Сидір ГРОМНИЦЬКИЙ** (1850-1937), педагог, перший директор філії Академічної гімназії у Львові, почесний член НТШ, один з керівників громадських організацій «Рідна школа», «Вчительська громада», «Українська бесіда», «Просвіта», депутат ради міста Львова (1916-1927)

- 8 90 років тому народився **Василь СИМОНЕНКО** (1935-1963), письменник, журналіст (*Всеукр.*)
- 85 років тому (1940) указом президії Верховної ради України Львівському державному університету присвоєно ім'я Івана Франка
- 9 **150 років тому народився Степан ТОМАШІВСЬКИЙ** (1875-1930), історик, політик, публіцист, автор низки праць з історії української державності, дійсний член НТШ, його голова (1913-1915), член бойової управи УСС
- 10 145 років тому народився **Василь ГЕРАСИМЧУК** (1880-1944), історик, історіограф, педагог, політик, член комісії ВУАН з вивчення історії Західної України і козаччини, дійсний член НТШ
- 115 років тому народився **Йосип КОБІВ** (1910-2001), педагог, філолог-класик, перекладач, професор ЛНУ ім. І. Франка, дійсний член НТШ, член Національної спілки письменників України, лауреат премії ім. М. Рильського (1993)
  - 75 років тому народився **Василь ПИЛИП'ЮК** (1950-2017), фотохудожник, головний редактор журналу «Світло й тінь», заслужений діяч мистецтв України, лауреат Шевченківської премії (1993)
- 13 **150 років тому народився Володимир СІНГАЛЕВИЧ** (1875-1945), правник, посол до Галицького крайового сейму, заступник голови бойової управи УСС, член Української національної ради ЗУНР, учасник підготовки Листопадового чину 1918 року у Львові
- 135 років тому народився **Василь ОРЕНЧУК** (1890-1958), дипломат, політичний діяч, публіцист, Генеральний консул України та УНР в Мюнхені (1918-1921)
- 14 **125 років тому народився Степан ГЖИЦЬКИЙ** (1900-1976), основоположник ветеринарної біохімії, професор, член-кореспондент АН України, дійсний член НТШ, заслужений діяч науки і техніки України
- 15 210 років тому народився **Василь ПОДОЛИНСЬКИЙ** (1815-1876), історик, публіцист, священник, громадсько-політичний діяч
- 17 85 років тому народився **Зіновій ЛЕГКИЙ** (1940), письменник, педагог, член Національної спілки письменників України, лауреат обласної премії у галузі культури, літератури і мистецтва ім. Богдана Лепкого, ім. Ірини Вільде
- 18 175 років тому народився **Іван ЛЕВИЦЬКИЙ** (1850-1913), бібліограф, письменник, публіцист, дійсний член НТШ
- 21 35 років тому (1990) відбулася символічна акція єднання – «живий ланцюг» («Українська хвиля»): у 71-шу річницю Злуки УНР і ЗУНР мільйони людей взяли за руки, з'єднавши Івано-Франківськ (через Львів) і Київ
- 22 **100 років тому народилася Ярослава-Ірина ФІЛЬ** (псевдо «Марта») (1925-2014), лікарка, зв'язкова у роки Другої світової війни, громадська діячка; діячка ОУН, УПА; довголітня очільниця відділу Об'єднання українських жінок у Німеччині (Мюнхен) (*Всеукр.*)

- 26 135 років тому народився **Зиновій ПЕЛЕНСЬКИЙ** (1890-1943), економіст, редактор, видавець, журналіст, депутат сейму Польщі, кооперативний діяч Галичини
- 29 80 років тому народився **Микола ГОРИНЬ** (1945), голова Львівської облради (1992-1997), голова Львівської облдержадміністрації (1995-1997), громадсько-політичний діяч
- 30 120 років тому народилася **Оксана МЕШКО** (1905-1991), правозахисниця, дисидентка, політв'язень радянського режиму, співзасновниця та член Української Гельсінської групи, борець за незалежність України у ХХ столітті (*Всеукр.*)
- 100 років тому народилася **Ірина ДАЦЕНКО** (1925-2006), професорка, завідувачка кафедри загальної гігієни та екології (1970-1999) Львівського державного медінституту (нині – Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького), член НТШ, академік АН вищої школи України

ЛЮТИЙ

- 4 140 років тому народився **Степан БАЛЕЙ** (1885-1952), доктор філософії, доктор медицини, професор, автор першого в Галичині підручника з психології, член НТШ і Українського лікарського товариства
- 6 105 років тому народився **Василь ЛЕВКОВИЧ** («Вороний») (1920-2012), полковник УПА, командир військової округи УПА «Буг», лицар Золотого Хреста бойової заслуги 2-го класу, політв'язень
- 8 165 років тому народився **Єремія ЛОМНИЦЬКИЙ** (1860-1916), священник УГКЦ, вихователь, місіонер, ієромонах-василіянин, засновник жіночого чернечого згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії, репресований
- 10 130 років тому народився **Василь ВИШИВАНИЙ** (справжні ім'я та прізвище Вільгельм Франц фон Габсбург-Лотрінген) (1895-1948), військовий та політичний діяч, полковник Легіону УСС та Армії УНР, дипломат, поет, репресований, борець за незалежність України у ХХ столітті (*Всеукр.*)
- 14 150 років тому народився д-р **Теодор РОЖАНКОВСЬКИЙ** (1875-1970), політичний і військовий діяч, суддя, правник, член Української Національної Ради ЗУНР, депутат Галицького крайового сейму, член Бойової управи і перший комендант Легіону УСС, отаман УГА, військовий аташе місії УНР у Празі (1919-1920)
- 18 80 років тому народився **Юрій РЯСТ** (справжнє прізвище Каверін) (1945-2014), поет, публіцист, перекладач (*Всеукр.*)
- 65 років тому народилася **Тетяна ВЕРГЕЛЕС** (1960), журналістка, головний редактор інформаційної агенції ZIK (2015-2019), заслужена журналістка України, лауреатка обласної журналістської премії «Сучасність»
- 20 120 років тому народився **Улас САМЧУК** (1905-1987), письменник, журналіст, публіцист, редактор, член уряду УНР у вигнанні, член ОУП

«Слово». Засновник і редактор газети «Волинь» (Рівне). Голова МУРу. Член ОУН, після розколу якої залишився на боці голови ПУН Андрія Мельника (*Всеукр.*)

- 21** 195 років тому народився **Ісидор ДОЛЬНИЦЬКИЙ** (1830-1924), священник УГКЦ, учений-богослов, володар титулу домашнього прелата Папи Римського Лева XIII
- 22** 145 років тому народився **Осип ТУРЯНСЬКИЙ** (1880-1933), письменник, літературний критик, педагог, поліглот
- 85 років тому народився **Андрій ГРУЩАК** (1940-2021), краєзнавець, фольклорист, письменник, літературний критик, художник-графік, педагог, член національних спілок письменників і журналістів України, член Всеукраїнського об'єднання «Письменники Бойківщини», лауреат ІХ літературно-краєзнавчого конкурсу ім. М. Утриска
- 24** 160 років тому народився **Іван ЛИПА** (1865-1923), лікар, письменник, літературний критик, журналіст, видавець, співзасновник таємного товариства «Братство тарасівців», громадський та політичний діяч, діяч національно-визвольного руху
- 70 років тому народився **Степан РИСЕЙ** (1955-2004), священник УГКЦ, громадський діяч, активіст літературного об'єднання «Дністер», член «Просвіти», «Бойківщини», поет
  - 60 років тому народився **Іван ЛУЧУК** (1965), письменник, паліндромоніст, один зі засновників літературних угруповань «Лугосад» і «Геракліт», вчений, перекладач, член НТШ
- 25** 175 років тому народився **Володимир БАРВІНСЬКИЙ** (1850-1883), політик, правник, історик, соціолог, публіцист; засновник і перший редактор газети «Діло»; письменник, літературний критик, перекладач, один зі засновників «Просвіти» і «Руського товариства педагогічного» у Львові
- **150 років тому народився Ярослав ОЛЕСНИЦЬКИЙ** (1875-1933), правник, політик, дипломат
- 28** 130 років тому народився **Михайло МАТЧАК** (1895-1958), військовий (УСС, УВО) і політичний діяч, публіцист, видавець, політв'язень

Цього місяця виповнюється

120 років (1905) з часу заснування у Львові митрополитом УГКЦ Андреем Шептицьким як приватної фундації Церковного музею для розвитку української культури, у грудні 1909 року музей перейменовано на «Національний музей митрополита Андрея, графа на Шептичах Шептицького», у 1911 році на «Національний музей. Ювілейна наукова фундація галицького митрополита Андрея Шептицького». У 1913 році урочистим актом музей передано в дар українському народові. Нині це Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького

БЕРЕЗЕНЬ

- 2 60 років тому народилася **Любов ДОЛИК** (1965), письменниця, членкиня Національної спілки письменників України, лауреатка ІХ, Х і ХІ конкурсів ім. М. Утриска
- 4 155 років тому народився **Іван КОПАЧ** (1870-1952), професор, філософ, класичний філолог, громадський і релігійний діяч, педагог, голова товариств «Боян», «Українська бесіда»
- 5 165 років тому народився **Євген ОЛЕСНИЦЬКИЙ** (1860-1917), правник, політик, посол до Галицького крайового сейму, письменник, організатор кооперативного руху, голова товариства «Сільський господар», дійсний член НТШ
- 9 145 років тому народився **Василь СІМОВИЧ** (1880-1944), мовознавець, журналіст, редактор, культурний діяч, дійсний член НТШ
- 85 років тому народився **Андрій КРАСНЕВИЧ** (1940-2024), науковець, доцент кафедри біохімії та загальної хімії Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. Ґжицького, дійсний член НТШ
- 10 55 років тому народилася **Ганна ДИДИК-МЕУШ** (1970), науковиця, філологиня, старший науковий співробітник Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, професор, голова мовознавчої комісії НТШ, дійсний член НТШ
- 12 110 років тому народився **Олександр МАГОВСЬКИЙ** (псевда «Град», «Максим Град») (1915-1945), військовик, старший булавний, хорунжий (1945), поручник УПА (з датою смерті)
- **100 років тому народився Роман КУЧЕР (1925-1991), учений-хімік, академік АН України, дійсний член НТШ**
- 13 135 років тому народився **Степан ГАЙДУЧОК** (1890-1976), лікар, організатор спортивного руху в Галичині, педагог, публіцист, співзасновник спортивного товариства «Україна», активний діяч «Пласту» та товариства «Сокіл»
- 15 90 років тому народився **Роман КОРИТКО** (1935-2024), письменник, член Національної спілки письменників України (1990), лауреат літературних премій ім. Богдана і Левка Лепких (1999-2000) та ім. Ірини Вільде (2008), краєзнавець, за значний внесок у розвиток краєзнавчого руху удостоєний звання Почесного члена Спілки краєзнавців Прикарпаття
- 16-17 35 років (1990) з часу першої наукової сесії відродженого НТШ у Львові
- 18 115 років тому народився **Дам'ян БОГУН** (1910-2008), священник УГКЦ, василіянин, педагог, історик, архівіст, в'язень ГУЛАГу, підпільний протоігумен Провінції Найсвятішого Спасителя (1972-1987)
- 25 135 років тому народився **Остап ВАХНЯНИН** (1890-1924), педагог, редактор, публіцист, освітній і пластовий діяч, січовий стрілець
- 27 **150 років тому народився Олекса КУЗЬМА (1875-1941), письменник, журналіст, сотник УГА**
- 29 190 років тому народився **Кирило СЕЛЕЦЬКИЙ** (1835-1918), священник УГКЦ, письменник, публіцист, активний громадський діяч,

співзасновник першого жіночого апостольського монашого згромадження в Галичині сс. служебниць Пречистої Діви Марії та сс. св. Йосипа Обручника Пречистої Діви Марії

- 31** 170 років тому народився **Сильвестр ДРИМАЛИК** (1855-1923), лікар, директор Народної лікарни у Львові (1918-1923), співзасновник Українського лікарського товариства у Львові, засновник кредитового кооперативу «Народний дім», читальні, Руської ради у Жовкві
- **100 років** тому народилася **Ганна БАРДИН-ІВАНИЦЬКА** (1925-2022), член юнацької гілки ОУН (псевдо «Мотря»), зв'язкова в підпіллі ОУН, політв'язень радянських таборів, просвітянка, громадська діячка
  - 90 років тому народилася **Галина ГОРДАСЕВИЧ** (1935-2001), письменниця, публіцистка, громадська діячка, лауреатка літературного конкурсу «Шістдесятники», премій ім. О. Білецького та В. Марченка, нагороджена орденом «За вірність» ім. В. Стуса

КВІТЕНЬ

- 3** **150 років** тому народився **Денис КОРЕНЕЦЬ** (1875-1946), педагог, історик, географ, організатор фахового економічного шкільництва, діяч кооперативного руху в Галичині, член товариства «Просвіта», голова товариства «Рідна школа», дійсний член НТШ
- 35 років тому (1990) за рішенням сесії міської Ради над ратушею Львова вперше в новітній історії України піднято синьо-жовтий прапор, посвячений 2 квітня митрополитом УГКЦ Володимиром Стернюком
- 4** 110 років тому народився **Микола ЛЕМИК** (1915-1941), політичний діяч, член ОУН з 1932 року, виконавець атентату проти Олексія Майлова (секретаря консульства СРСР у Львові, 1933 р.). Засуджений. З 1941 року – крайовий провідник ОУН на східноукраїнських землях
- 65 років тому народився **Тарас ЖЕПЛИНСЬКИЙ** (1960), священник УГКЦ, академічний капелан НУ «Львівська політехніка», доцент кафедри хімічної технології силікатів, учасник і багаторічний староста Львівської національної академічної чоловічої хорової капели «Дударик»
- 10** 80 років тому народилася **Оксана САПЕЛЯК** (1946), кандидат історичних наук, етнографиня, громадська діячка, дійсний член НТШ
- 14** 95 років тому народився **Роман КИРЧІВ** (1930-2018), професор, літературознавець, фольклорист, етнограф, дійсний член НТШ, лауреат премії ім. Ф. Колесси, заслужений діяч науки і техніки України
- 75 років тому народилася **Ольга-Галина ГАВРИШ** (1950), оперна та концертна співачка (сопрано), музикознавиця, заслужена артистка України
- 15** 110 років тому народилася **Тетяна АНТОНОВИЧ** (1915-2001), доктор медичних наук, громадська діячка, меценатка, засновниця фундації Омеляна та Тетяни Антоновичів

- 18** 165 років тому народилася **Уляна КРАВЧЕНКО** (Юлія Шнайдер) (1860-1947), письменниця, публіцистка, педагог, учасниця жіночого руху в Галичині
- 130 років тому народився **Юрій ШКРУМЕЛЯК** (1895-1965), письменник, перекладач, журналіст (*Всеукр.*)
- 26** 165 років тому народився **Юзеф БІЛЬЧЕВСЬКИЙ** (1860-1923), святий римо-католицької церкви, архієпископ Львова, професор богослов'я і догматики у Львівському університеті, ректор університету (1900-1901), покровитель бездомних
- 90 років тому народився **Ігор НИЖНИК** (1935-2013), прозаїк, поет, багаторічний керівник літературного об'єднання ім. С. Коваліва у Бориславі
- 29 квітня – 4 травня** 110 років тому (1915) з часу запеклих боїв за гору Маківку (Карпати) під час Першої світової війни між підрозділами УСС і російськими військами, внаслідок яких останні зазнали значних втрат і відступили

Цього місяця виповнюється

85 років (1940) з початку другої хвилі депортації населення Західної України та Західної Білорусі; виселено 6 тисяч сімей раніше репресованих заможних селян

ТРАВЕНЬ

- 5** 125 років тому народився **Юрій ЛИПА** (1900-1944), лікар УПА, письменник, публіцист, засновник видавництва «Народний стяг», один з визначних ідеологів українського націоналізму і філософів першої половини ХХ століття
- 125 років тому (1900) Кирило Трильовський у селі Завалля Снятинського повіту заснував спортивно-пожежно-руханкове товариство «Січ», яке стало поштовхом для масового патріотичного руху української молоді Австро-Угорщини і спричинило створення військового товариства «Січові стрільці»
- 6** 60 років тому народилася **Майя ГАРБУЗЮК** (1965-2023), театрознавиця, доктор мистецтвознавства, член Національної спілки театральних діячів України, дійсний член НТШ
- 8** 85 років тому (1940) Історичний музей Львова і Національний музей ім. Яна III було об'єднано в одну установу – Львівський державний республіканський історичний музей (нині – Львівський історичний музей)
- 85 років (1940) з часу створення Державного краєзнавчого музею «Дрогобиччина»
  - 85 років (1940) з часу створення у Львові обласної бібліотеки для дорослих (нині – КЗ ЛОР «Львівська обласна універсальна наукова бібліотека»)
- 9** 85 років (1940) з часу створення Львівської обласної бібліотеки для дітей

- 12 160 років тому народилася **Софія ОКУНЕВСЬКА-МОРАЧЕВСЬКА** (1865-1926), перша жінка-лікарка в Австро-Угорщині, вчителька, письменниця, громадська діячка, укладачка словника української медичної термінології, учасниця феміністичного руху в Західній Україні
- 14 **50 років тому народився Святослав ВАКАРЧУК (1975)**, музикант, співак, композитор, лідер гурту «Океан Ельзи», кандидат фізико-математичних наук, народний депутат України VI і IX скликань, голова партії «Голос», волонтер, лауреат премії ім. В. Стуса, почесний громадянин Києва та Львова, заслужений артист України
- 16 130 років тому народився **Тодось (Теодосій) ОСЬМАЧКА (1895-1962)**, письменник, перекладач, репресований (*Всеукра.*)
- 17 140 років тому народився **Семен МАГАЛЯС (1885-1978)**, один із засновників УВО, співорганізатор Державного секретаріату військових справ ЗУНР, сотник армії УНР, начальник закордонного відділу Головного управління генштабу армії УНР
- 18 145 років тому народився **Микола ХМІЛЬОВСЬКИЙ (1880-1963)**, священник УГКЦ, військовий капелан УГА, радник Митрополичої консисторії УГКЦ, член УГВР, репресований
- 105 років тому народився **Іван-Павло II (1920-2005)**, Папа Римський, святий католицької церкви, канонізований; поет, драматург, поліглот, педагог, філософ історії, феноменолог
- 20 95 років тому народилася **Стефанія ПАВЛИШИН (1930-2021)**, професор Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка, музикознавиця, почесний академік Національної академії мистецтв України, дійсний член НТШ
- 21 120 років тому народився **Юліан РЕДЬКО (1905-1993)**, письменник, перекладач, мовознавець, фахівець з української антропонімії, доктор філологічних наук, почесний член НТШ
- 23 75 років тому (1950) на базі стаціонару Львівського науково-дослідного інституту охорони материнства і дитинства відкрито дитячу лікарню ОХМАТДИТ
- 35 років тому (1990) в родинному будинку Євгена Коновальця, що в с. Зашків Жовківського (нині – Львівського) району, з ініціативи Товариства української мови відкрито історико-меморіальний музей його імені, який функціонував на громадських засадах. З 1 березня 1993 р. музей отримав статус державного і став відділом Львівського історичного музею
- 25 145 років тому народився **Володимир БАЧИНСЬКИЙ (1880-1927)**, громадсько-політичний діяч, редактор, видавець, адвокат, член товариства «Просвіта», організатор Української національно-демократичної партії
- 140 років тому народилася **Матір Моніка (Марія Теодорович-Полянська), ЧСВВ (1885-1951)**, релігійна діячка, слуга Божа Греко-католицької церкви, настоятелька Словітського монастиря, ігуменя монастиря сестер-василіянок у селищі Журавне. Репресована
- 27 155 років тому народився **Володимир ОХРИМОВИЧ (1870-1931)**, правник, етнограф, публіцист, голова Народної трудової партії,

професор Українського таємного університету у Львові, дійсний член НТШ

- 28** 185 років тому народився **Омелян ПАРТИЦЬКИЙ** (1840-1895), мовознавець, історик, педагог, етнограф, редактор, видавець, співзасновник товариства «Просвіта»
- 90 років тому народився **Петро БІЛОНІЖКА** (1925), науковець у галузі мінералогії та геохімії, історії науки, доцент Львівського національного університету ім. І. Франка, почесний член Українського мінералогічного товариства, дійсний член НТШ

Цього місяця виповнюється

210 років тому народився **Степан КАЧАЛА** (1815-1888), священник УГКЦ, посол до Галицького крайового сейму і до Австрійського парламенту, журналіст, історик, захисник прав українців в Галичині

ЧЕРВЕНЬ

- 5** 150 років тому народилася **Ольга БАЧИНСЬКА** (1875-1951), діячка громадського та кооперативного руху, учасниця товариств «Міщанська бесіда», «Рідна школа», «Просвіта», «Пласт», «Сільський господар», кооперативу жінок-швачок «Труд»; голова «Союзу українок», перша українська жінка Галичини, яка очолювала важливу економічну установу і була обрана до дирекції «Маслосоюзу»; колекціонерка та дослідниця народної вишивки, етнографиня, музейниця
- 100 років тому народився **Микола ПЛАВ'ЮК** (1925-2012), політичний та громадський діяч, останній Президент УНР у вигнанні, голова ОУН, борець за незалежність України у ХХ столітті (*Всеукр.*)
- 7** минає рік з часу смерті **Василя ХОМИНА** (1934-2024), зв'язкового УПА, члена Бориславської станиці ОУН-УПА ім. Нечая та Всеукраїнського братства ОУН-УПА ім. генерала Р. Шухевича
- 8** 170 років тому народилася **Наталія КОБРИНСЬКА** (1855-1920), письменниця, журналістка, громадська діячка, учасниця феміністичного руху (*Всеукр.*)
- 12** 200 років тому народився **Антоній ШНАЙДЕР** (1825-1880), краєзнавець, етнограф, історик, колекціонер, археолог
- 16** 100 років тому народилася **Марія ВАЛЬО** (1925-2011), бібліограф, книгознавиця, літературознавиця, науковий співробітник відділу наукової бібліографії Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, дійсний член НТШ
- 90 років тому народився **Нестор БИБЛЮК** (1935-2022), професор, завідувач кафедри лісових машин і гідравліки Національного лісотехнічного університету України, відмінник освіти України, дійсний член НТШ
- 17** 95 років тому народився **Михайло ГОРИНЬ** (1930-2013), багаторічний політв'язень, дисидент, правозахисник, народний депутат України I скликання, почесний голова Республіканської партії

- 18** 175 років тому народився **Іван ЧАПЕЛЬСЬКИЙ** (1850-1919), священник УГКЦ, педагог, голова Українського педагогічного товариства, редактор, видавець
- 21(28?)** 135 років тому народився **Петро ФРАНКО** (1890-1941), письменник, педагог, науковець-хімік, військовий льотчик УГА, співзасновник «Пласту», член НТШ, син І. Франка
- 125 років тому народилася **Катерина ГРУШЕВСЬКА** (1900-1943), етнографиня, етносоціологиня, фольклористка, перекладачка, культурологиня, редакторка, член товариства «Просвіта», дійсний член НТШ
  - 110 років тому народився **Карло МІКЛЬОШ** (1915-2003), футболіст, суддя і футбольний функціонер, голова федерації футболу Львівщини, начальник клубу «Карпати», президент клубу, заслужений тренер України, ініціатор перейменування львівського стадіону «Дружба» на «Україна», почесний громадянин Львова
  - 105 років тому народилася **Ольга ІЛЬКІВ** (1920-1921), політв'язень, членкиня «Пласту», ОУН, зв'язкова головнокомандувача УПА Р. Шухевича, поетеса, громадська діячка
- 22** 200 років тому народився **граф Володимир ДІДУШИЦЬКИЙ** (1825-1899), меценат, колекціонер, природознавець, зоолог, орнітолог, власник і фундатор Природознавчого музею у Львові, власник маєтку в с. Пеняки Бродівського району, засновник першого заповідника на території сучасної України «Пам'ятка Пеняцька», почесний громадянин Львова
- 50 років тому народився **Василь КМЕТЬ** (1975), історик-медієвіст, архівіст, доцент Львівського національного університету ім. І. Франка, колишній директор наукової бібліотеки цього закладу, нині – директор Львівської муніципальної бібліотеки

ЛИПЕНЬ

- 1** 135 років тому народився **Іван ТАТАРИНСЬКИЙ** (1890-1941), священник УГКЦ. Збудував читальню, Народний дім, заснував кооператив «Єдність» і церковний хор у с. Гаї Дітковецькі Бродівського (нині – Золочівського) р-ну. Репресований
- 35 років тому (1990) вийшов перший номер газети «За вільну Україну»
- 2** 120 років тому народився **Роман ЧАЙКОВСЬКИЙ** (літ. псевдонім Роман Ольгович) (1905-1994), священник УГКЦ, громадсько-політичний діяч, поет, журналіст, член Союзу української націоналістичної молоді, УВО (з 1928), ОУН. Підтримував зв'язки з Д. Донцовим, І. Гриньохом, Р. Шухевичем, С. Бандерою. Засуджений за зв'язки з підпіллям ОУН у 1950 р. на 25 років таборів. Репресований. Автор мотто Декалогу українського націоналіста «Я Дух одвічної стихії...»
- 15** 145 років тому народився **Богдан БАРВІНСЬКИЙ** (1880-1958), історик, бібліограф, архівіст, педагог, доктор філософії, журналіст, дійсний член НТШ

- 16 35 років тому (1990) Верховна Рада України проголосила Декларацію про державний суверенітет України
- 19 минає рік з часу загибелі **Ірини ФАРІОН** (1964-2024), мовознавиці, педагога, науковця, доктора філологічних наук, професора, політичної та громадської діячки, народного депутата України VII скликання, члена політради ВО «Свобода»
- 23 80 років тому народився **Юрій БОБАЛО** (1945), учений у галузі радіотехніки, професор, ректор Національного університету «Львівська політехніка», заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, дійсний член НТШ
- 24 120 років тому народився **Анатоль КУРДИДИК** (1905-2001), письменник, журналіст, упорядник книжок, громадський діяч
- 27 145 років тому народився **Володимир ГУРКЕВИЧ** (1880-1937), адвокат, редактор, публіцист, краєзнавець, засновник музею «Бойківщина» у Самборі, організатор філій товариств «Просвіта» і «Січ», член бойової управи УСС
- 28 160 років тому народився **Володимир КАЛЬБА** (1865-1912), священник УГКЦ, член товариств «Просвіта», «Народна торгівля», «Дністер», «Сокіл», «Рідна школа» та ін., які підтримував матеріально; засновник і фундатор гімназій у Рогатині, Яворові та Буську; голова фонду спорудження пам'ятника М. Шашкевичу, ініціатор створення товариства ім. М. Шашкевича в Золочеві
- 29 160 років тому народився **Андрей ШЕПТИЦЬКИЙ** (1865-1944), предстоятель УГКЦ, митрополит Галицький, архієпископ Львівський (1901-1944), єпископ Станіславівський (1899-1900); доктор права (1888) і богослов'я (1894), видавець, редактор, публіцист, меценат, дійсний член НТШ. Один з найвидатніших провідників української церкви й національного руху першої половини ХХ ст.
- 30 130 років тому (1895) у Львові відбулося відкриття Музею етнографії НТШ, який у 1951 р. разом з Міським музеєм мистецького промислу увійшов до складу Державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР (нині – Музей етнографії та художнього промислу НАН України)

СЕРПЕНЬ

- 1 110 років тому народилася **Лідія МАК-ТИМОШЕНКО** (творчий псевдонім – Лариса Мурович) (1915-2002), поетеса, перекладачка, діячка ОУН, журналістка, педагог, учасниця об'єднання українських письменників у діаспорі «Слово» (*Всеукр.*)
- 35 років тому (1990) у Червонограді (нині – Шептицький) демонтували пам'ятник Леніну, що стало поштовхом до знесення монументів «вождю» і в інших містах Західної України
- 9 **100 років тому народився Любомир ПОЛЮГА** (псевдо «Богдан») (1925-2016), лікар-педіатр, член ОУН-УПА, особистий охоронець Р. Шухевича, політв'язень

- 11 35 років тому (1990) відбулося відкриття медичного музею-архіву М. Панчишина (нині – Музей історії медицини Галичини ім. Мар'яна Панчишина), медика, педагога, громадського діяча
- 12 85 років тому народився **Роман ХОРКАВИЙ** (1940-2021), письменник, перекладач, художник, мистецтвознавець, шістдесятник, член Національної спілки письменників України
- 13 140 років тому народився **Євген НАГІРНИЙ** (1885-1951), архітектор, член Українського технічного товариства, голова спортивного товариства «Україна» (1936)
- 14 135 років тому народився **Йосиф ОТАШЕВСЬКИЙ** (1890-1948), священник УГКЦ, релігійний і громадський діяч, публіцист, декан Винниківський (1935-1946). Репресований. З 2001 р. триває беатифікаційний процес прилучення його до лику блаженних
- 16 **100 років тому народився Ярослав КЛИМКОВИЧ (1925-1948), поет, музикант, композитор, вояк дивізії «Галичина»**
- 20 160 років тому народився **Олекса БОБИКЕВИЧ** (1865-1902), священник УГКЦ, письменник, політик, педагог, видавець, організатор кооперативного руху, голова «Просвіти» в Стрию, співзасновник товариства «Міщанська бесіда» і хорového товариства «Стрийський Боян»
- 21 115 років тому народився **Дмитро БЛАЖЕЙОВСЬКИЙ** (1910-2011), священник УГКЦ, історик, митець (автор вишиваних ікон і церковних хоругв). Відкрив у Львові власний Музей вишиваних ікон
- 29 **150 років тому народився Льонгин ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ (1875-1950), адвокат, політик, дипломат, публіцист, видавець, редактор, заступник міністра внутрішніх справ УНР (1919), представник уряду ЗУНР у США (1920-1921)**

ВЕРЕСЕНЬ

- 1 **100 років тому народився Ігор ЮХНОВСЬКИЙ (1925-1924), фізик-теоретик, професор, академік НАН України, почесний директор Інституту фізики конденсованих систем НАН України; співзасновник та виконувач обов'язків голови Українського інституту національної пам'яті, дійсний член НТШ; народний депутат України I-IV скликань; почесний громадянин Львова, Герой України**
- 2 85 років тому народився **Богдан СОРОКА** (1940-2015), графік, перший завідувач кафедри промислової графіки Львівської національної академії мистецтв, син членів ОУН, політв'язнів Катерини Зарицької і Михайла Сороки
- 6 135 років тому народився **Северин ЛЕВИЦЬКИЙ** (1890-1962), військовий і пластовий діяч, педагог, чотар легіону УСС, учасник підготовки Листопадового чину
- 65 років тому народився **Ігор ГУРГУЛА** (1960), письменник, публіцист, редактор, видавець, лауреат літературних премій

- «Благовіст», ім. Ірини Вільде, ім. В. Юхимовича, ім. Б. Лепкого, ім. М. Томенка, міжнародних премій ім. П. Куліша та ім. В. Винниченка
- 9** 145 років тому народився **Августин ДОМБРОВСЬКИЙ** (1880-1979), педагог, редактор, організатор філій товариств «Сільський господар», «Взаємна поміч українського вчителства» у селах Галичини, автор підручників «Український буквар для 1-го класу», «Рідне слово: буквар для неграмотних», читанок
- 14** 35 років тому (1990) у Львові демонтовано пам'ятник Леніну
- 15** 35 років тому (1990) у Львові встановлено пам'ятник Маркіяну Шашкевичу на місці зруйнованої греко-католицької семінарії, в якій навчався Шашкевич, поруч із дзвіницею церкви святого Духа. Нині – музей-заповідник «Русалка Дністрова», відділ Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Возницького
- 16** 140 років тому народився **Володимир КОБІЛЬНИК** (1885-1937), лікар, археолог, етнограф, член Українського лікарського товариства, воїн УГА, активний член «Пласту», «Сокола», «Лугу», співзасновник журналу «Літопис Бойківщини»
- 18** 85 років тому народилася **Зорислава РОМОВСЬКА** (1940), науковиця, політик, професор Львівського національного університету ім. І. Франка, заслужена юристка України; депутат Верховної Ради України III скликання
- 20 вересня – 9 жовтня** 370 років (1655) з часу перемоги гетьмана Богдана Хмельницького над поляками під Городком
- 20** 55 років тому народилася **Дара КОРНІЙ** (Мирослава Замойська) (1970), письменниця, журналістка, лауреатка премій «Коронація слова» та ім. Лесі Українки
- 25** 70 років тому народився **Юрій ІВАНІВ** (1955), лікар-кардіолог, професор кафедри променевої діагностики Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького
- 30** 190 років тому народився **Федір ЗАРЕВИЧ** (1835-1879), письменник, журналіст, редактор, засновник української періодици в Галичині

ЖОВТЕНЬ

- 1** 155 років тому народився **Володимир ГЕРАСИМОВИЧ** (1870-1940), священник УГКЦ, письменник, автор фольклорно-етнографічної розвідки «Народні звичаї, обряди та пісні в селі Крехові Жовківського повіту», перекладач, член товариства «Просвіта»
- **100 років тому народилася Марія САВЧИН** (псевдо «Марічка») (1925-2013), діячка ОУН, лицарка Бронзового Хреста Заслуги УПА
- 3** 125 років тому народився **Олександр БІЛИНСЬКИЙ** (1900-1946), лікар, воїн легіону УСС
- 9** 185 років тому народився **Денис КУЛАЧКОВСЬКИЙ** (1840-1918), правник, депутат Галицького крайового сейму, виступав за відкриття шкіл з українською мовою навчання, член «Руської ради»

- 155 років тому народився **Петро КОРДУБА** (1870-1944), священник УГКЦ, парох с. Містки Пустомитівського р-ну, де організував товариство «Сокіл», створив церковне братство «Апостольська молитва», опікувався читальнею товариства «Просвіта», «Сільський господар», «Луг», «Рідна школа». Репресований
- 10 85 років (1940) з дня заснування Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка
- 14 20 років (2005) з часу відкриття у Львові Музею пивоваріння, після реконструкції – єдиного сучасного музейно-культурного комплексу пивної історії в Україні «Львіварня»
- 15 130 років тому народився **Володимир ГЖИЦЬКИЙ** (1895-1973), письменник, публіцист, перекладач, мемуарист, поручник УГА. Репресований
- 18 180 років тому народився **Юліан МЕДВЕДСЬКИЙ** (1845-1918), професор геології, мінералогії, ректор Політехнічної школи (нині – Національний університет «Львівська політехніка») у 1879-1880, 1884-1885 і 1887-1888 н. р., член НТШ
- 24 140 років тому (1885) з часу заснування у Львові української політичної організації галицьких народовців «Народна рада» на противагу опанованій москвофілами «Руській раді». Першим головою був Олександр Огоновський
- 28 120 років тому народився **Роман-Осип БІДА** (псевдо «Гордон») (1905-1942), бойовий референт крайової команди УВО, діяч ОУН, активіст ОУН(м)
- 30 130 років тому народився **Лука ЛУЦІВ** (1895-1984), доктор філософії, літературознавець, журналіст, стрілець легіону УСС, член УГА, член НТШ
- **100 років тому народилася Ірина САВИЦЬКА (КОЗАК) (псевдо «Бистра») (1925-2015), діячка ОУН, заступниця референта УЧХ крайового проводу ОУН ЗУЗ, зв'язкова Романа Шухевича. Лицарка Бронзового Хреста Заслуги УПА**

ЛИСТОПАД

- 1 180 років тому народився **Зигмунт Кароль ГОРАЗДОВСЬКИЙ** (1845-1920), галицький священник, засновник згромадження сестер святого Йосифа. Католицький святий, зарахований до блаженних Папою Іваном Павлом II, канонізований Папою Бенедиктом XVI
- 30 років тому народився **Дмитро КОЦЮБАЙЛО** (позивний «Да Вінчі») (1995-2023), військовослужбовець, учасник російсько-української війни, Герой України (*Всеукр.*)
- 2 75 років тому народилася **Марія ГАБЛЕВИЧ** (1950), перекладачка, літературознавиця, член Національної спілки письменників України, лауреатка премій ім. М. Рильського, часопису «Літературний Львів», дійсний член НТШ
- 3 140 років тому народився **Діонісій ГОЛОВЕЦЬКИЙ** (1885-1961), священник УГКЦ, василіянин, знавець церковного права, письменник,

педагог, ректор Української папської колегії св. Йосафата в Римі, виконувач обов'язків протоархімандрита василіянського чину св. Йосафата

- 65 років тому (1960) у Львові засновано Інститут біології тварин АН УРСР
- 4 130 років тому народився **Василь-Дмитро КУЧАБСЬКИЙ** (1895-1971), історик, політик, публіцист, комендант сотні Українських січових стрільців, автор перших українських підручників з військової справи, дійсний член НТШ
- 5 70 років тому народився **Михайло ГЛУШКО** (1955-2024), професор кафедри етнології Львівського національного університету ім. І. Франка, етнограф, історик, фольклорист, дійсний член НТШ
- 6 **100 років тому народився Микола ПЕТРЕНКО (1925-2020), письменник, публіцист, лауреат премій ім. П. Тичини, Ю. Яновського, М. Шашкевича, Б. Лепкого, Ірини Вільде, Д. Нитченка, Р. Федоріва, журналу «Березіль», Міжнародної літературної премії ім. Г. Сковороди, переможець 1-го міжнародного поетичного конкурсу «Чатує в століттях Чернеча Гора», дипломант Всеукраїнського літературного конкурсу рукописів прози «Крилатий Лев», член Національної спілки письменників України, заслужений діяч мистецтв України, кавалер ордена Ярослава Мудрого V ступеня**
- 13 **150 років тому народився Михайло МОЧУЛЬСЬКИЙ (1875-1940), правник, перекладач, літературознавець, літературний критик, письменник, дійсний член НТШ**
- 14 90 років тому народився **Олег ШАБЛІЙ (1935-2023), географ, завідувач кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету ім. І. Франка, заслужений діяч науки і техніки України, заслужений професор, академік Академії вищої школи України, дійсний член НТШ**
- 15 135 років тому народився **Альфред БІЗАНЦ (1890-1951), підполковник УГА, полковник Армії УНР, очільник військової управи дивізії «Галичина». Репресований**
- 18 135 років тому народився **Петро ВЕРГУН (1890-1957), священник УГКЦ. Репресований, беатифікований Папою Іваном Павлом II**
- 19 **150 років тому народилася Катря ГРИНЕВИЧЕВА (справжні ім'я та прізвище Катерина Гриневич) (1875-1947), письменниця, редакторка, видавець, освітянка, очільниця «Союзу українок»**
- 130 років тому народився **Степан МАСЛЯК (1895-1960), письменник, перекладач, педагог**
- 130 років тому народився **Михайло СКОРИК (1895-1981), історик, етнолог, філолог, етнограф, фольклорист, доктор філософії, письменник, педагог, директор Самбірської гімназії, співзасновник культурно-просвітницького товариства «Бойківщина» й однойменного музею в Самборі**
- 20 130 років тому народився **Євген-Михайло ЗИБЛКЕВИЧ (1895-1987), редактор, журналіст, сотник корпусу січових стрільців армії УНР,**

окружний комендант УВО, президент Східно-європейського дослідного інституту ім. В. Липинського

- 21 120 років тому народився **Богдан ТЕСЛЮК** (1905-1956), лікар дивізії «Галичина»
- 85 років тому народився **Роман ДІДУЛА** (1940-2022), прозаїк, гуморист, лауреат обласної премії ім. Б. Лепкого та премії Національної спілки письменників України ім. Остапа Вишні
- 23 115 років тому народився **Микола ЛЕБІДЬ** (1910-1998), один із лідерів ОУН-УПА, учасник III Надзвичайного Великого збору ОУН(б), заступник Степана Бандери
- 24 135 років тому народився **Володимир БІЛОЗОР** (1890-1969), польовий курінний лікар легіону УСС, учасник бою на Маківці, керівник відділу здоров'я військової управи дивізії «Галичина»
- 65 років тому народився **Борис-Андрій ГУДЗЯК** (1960), єпископ УГКЦ, провідний науковець у галузі церковної історії, президент УКУ, член «Пласту», дійсний член НТШ, член Українського ПЕН
- 25 155 років тому народився **Микола ЗАЯЧКІВСЬКИЙ** (1870-1938), підприємець, економіст, громадський та кооперативний діяч, меценат
- 100 років тому народився **Юрій БЕДЗИК** (1925-2008), письменник, драматург (*Всеукр.*)
- 27 85 років тому народилася **Марія ПРОКОПЕЦЬ** (1940-2021), письменниця, педагог, член Всеукраїнського літературного об'єднання «Письменники Бойківщини», лауреатка літературної премії ім. М. Утриска, нагороджена орденом Ольги III ст.

ГРУДЕНЬ

- 6 85 років тому народилася **Ірина КАЛИНЕЦЬ** (1940-2012), філолог, письменниця, член Національної спілки письменників України, правозахисниця-шістдесятниця, політв'язень, депутат Верховної Ради України I скликання
- 9 110 років тому народився **Володимир ЯРЕМА** (Димитрій) (1915-2000), патріарх Київський і всієї України Української автокефальної православної церкви; настоятель церкви Петра і Павла УАПЦ у Львові
- 100 років тому народився **Василь РОМАНЮК (Володимир)** (1925-1995), патріарх Київський і всієї Руси-України Української Православної Церкви Київського патріархату, церковний діяч, богослов, член Української Гельсінської групи, політв'язень радянського режиму. *Борець за незалежність України у XX столітті (Всеукр.)*
- 11 165 років тому народився **Андрій КОС** (псевдонім Іван Залізник) (1860-1918), громадсько-політичний діяч, правник, публіцист, видавець, депутат австрійського парламенту
- 135 років тому народився **Микола МАТІЇВ-МЕЛЬНИК** (1890-1947), письменник, журналіст, викладач, автор стрілецької поезії, воїн легіону УСС. 30 червня 1941 року саме він зачитав Акт про відновлення Української держави по Львівському радіо

- 12** 135 років тому народився **Андрій МЕЛЬНИК** (1890-1964), військовий і політичний діяч, полковник армії УНР, організатор формації січових стрільців у Києві, співорганізатор УВО, голова Проводу ОУН, в'язень німецьких концтаборів
- 18** 145 років тому народилася **Северина КАБАРІВСЬКА** (1880-1929), письменниця, публіцистка, педагог, одна зі засновниць товариств «Рідна школа», «Сокіл», «Кружок жінок», господарських курсів
- 19 (20.11?) 100 років** тому народився **Михайло ХУДАШ** (1925-2011), мовознавець, доктор філологічних наук, дослідник українських писемних пам'яток XVI-XVII ст.
- 21-23** 35 років тому (1990) у Львові відбулася перша Всеукраїнська конференція відродженого «Союзу українок»
- 22** 140 років тому народився **Володимир ГРИЦАЙ** (1885-1976), священник УГКЦ, секретар митрополита Андрея Шептицького. Репресований
- 29** 160 років тому народився **Володимир ДЕЦИКЕВИЧ** (1865-1946), віцепрезидент Галицького намісництва у Львові, голова кураторії Національного музею у Львові, дійсний член НТШ
- 115 років тому народився **Микола ПРИСТАЙ** (1910-2009), священник УГКЦ, викладач Львівської духовної семінарії, директор семінарійної бібліотеки. Репресований
- 31** 180 років тому народився **Сильвестр ЛЕПКИЙ** (1845-1901), священник, письменник, громадсько-політичний і культурний діяч

ЦЬОГО РОКУ ВИПОВНЮЄТЬСЯ

- 995 років** (1030) з часу першої згадки про м. Белз (Шептицький р-н)
- 755 років** тому (1270) у Львові збудовано найстаріший з існуючих костелів – св. Іоанна Хрестителя
- 755 років** тому (1270) у Львові осіли вірмени
- 685 років** тому (1340) німецька громада Львова заклала костел Непорочного Зачаття Марії Сніжної (нині – храм Матері Божої Неустанної помочі)
- 665 років** тому (1360) з часу першої згадки про м. Угнів (Шептицький р-н)
- 660 років** (1365) з часу першої згадки про с. Зимна Вода (у 1946-1989 рр. – Водяне) (Львівський р-н)
- 655 років** (1370) з часу спорудження у Львові Вірменської церкви
- 655 років** (1370) з часу першої писемної згадки про м. Яричів (з 1563 р. – селище Новий Яричів) (Львівський р-н)
- 640 років** (1385) з часу першої згадки про м. Стрий
- 580 років** тому (1445) у Львові на площі Ринок почала діяти аптека Василя Русина
- 575 років** тому народився **Юрій ДРОГОБИЧ** (1450-1494), науковець епохи Відродження, освітній діяч, поет, філософ, астроном та астролог, доктор медицини та філософії, ректор Болонського університету медицини і вільних мистецтв, професор Ягеллонського університету в Кракові
- 570 років** (1455) з часу першої згадки про м. Рава-Руська (Львівський р-н)

- 475 років** тому народився **Памво БЕРИНДА** (бл. 1550-1632), енциклопедист, мовознавець, письменник, друкар, гравер, православний чернець, видатна постать культурно-освітнього руху України першої половини XVII ст.
- 475 років** тому народився **Іван ВИШЕНСЬКИЙ** (1550 – після 1621), релігійний і літературний діяч раннього нового часу, православний монах, письменник-полеміст консервативного, ортодоксального напрямку
- 435 років** (1590) з часу заснування папірні в с. Лівчиці (Львівський р-н)
- 425 років** тому народився **Микола ПЕТРАХНОВИЧ** (бл. 1600 – після 1666), іконописець
- 425 років** тому (1600) у Брюховичах збудовано міську папірню, що виробляла папір для потреб львівського магістрату
- 395 років** тому (1630) коштом Ельжбети Сенявської збудовано костел св. Петра та Павла Апостолів ордену єзуїтів (нині – церква Львівської архієпархії УГКЦ, т. зв. Гарнізонний храм)
- 390 років** (1635) з часу написання львівським художником Миколою Петраховичем ікони Богородиці з Дітям – пам'ятки львівської художньої школи
- 385 років** (1640) з часу побудови замку в Підгірцях (Золочівський р-н) – пам'ятки архітектури пізнього Відродження
- 385 років** тому народився **Юрій-Франц КУЛЬЧИЦЬКИЙ** (1640-1694), шляхтич гербу Сас, купець, перекладач, герой оборони Відня, власник однієї з перших віденських кав'ярень
- 335 років** (1690) з часу заснування у Жовкві першої в Україні єврейської друкарні
- 295 років** (1730) з часу заснування дендропарку в с. Оброшине (Львівський р-н)
- 250 років** тому (15.06.1775) московська імперська армія зруйнувала Запорізьку Січ
- 250 років** тому (1775) військовий фармацевт Вільгельм Наторп на площі Ринок у Львові відкрив аптеку «Під чорним орлом», яка в 1966 р. була реорганізована в аптеку-музей історії фармації
- 240 років** тому (1785) з часу створення у Львові загальнодоступної лікарні з трьох відділів: хірургічного, пологового і для душевнохворих (нині – головний корпус обласної клінічної лікарні на вул. Чернігівській)
- 215 років** тому народився **Лев ТРЕЩАКІВСЬКИЙ** (1810-1874), священник УГКЦ, діяч Головної Руської ради, учасник Собору руських учених 1848 р., член-засновник «Галицько-Руської Матиці», посол до Галицького крайового сейму
- 190 років** (1835) з початку дослідження львівським аптекарем і хіміком Теодором Торосевичем складу мінеральних вод трускавецьких джерел «Фердинанд», «Маруся», «Нафта»
- 190 років** тому (1835) на Княжій і Замковій горах у Львові закладено парк «Високий Замок»
- 185 років** тому (1840) у Львові відкрили «Першу християнську захоронку для малих дітей» – дитсадок (на нинішній вул. Кониського, 2)

- 180 років** (1845) з часу відкриття у Львові першої в Європі спеціалізованої дитячої лікарні св. Софії
- 155 років** (1870) з часу заснування Природничого музею у Львові – одного з найстаріших і найбагатших за науковими природничими фондами серед музеїв Європи, заснованого графом Володимиром Дідушицьким, меценатом-природознавцем (нині – Державний природознавчий музей НАН України)
- 155 років** (1870) з часу заснування Анатолем Вахнянином у Львові музично-хорового товариства «Торбан»
- 145 років** (1880) з часу виходу у Львові літературно-громадського журналу «Зоря», який був органом Літературного товариства ім. Т. Шевченка (згодом – НТШ)
- 145 років** з початку використання у Моршині мінеральних вод і грязей для лікування
- 140 років** (1885) з часу запровадження у Львові телефонного зв'язку
- 140 років** (1885) з часу заснування селища Жвирка (Шептицький р-н)
- 140 років** (1885) з часу прокладення залізниці Сокаль – Рава-Руська
- 130 років** тому (1895) за сприяння Андрея Шептицького у Жовківському василіянському монастирі відкрилися видавництво та друкарня (нині – видавництво «Місіонер»)
- 125 років** тому (1900) споруджено пасаж Міколяша – наскрізний 120-метровий прохід між вулицями Коперника та Крутою (нині – М. Вороного) з торговою галереєю, накритою ажурною заасклою металевою конструкцією (архітектори І. Левинський і А. Захаревич)
- 125 років** тому (1900) у Львові з ініціативи архітектора Василя Нагірного створено першу українську жіночу промислову спілку – школу кравецтва «Труд» (площа Ринок, 39)
- 120 років** (1905) з часу заснування Андреем Шептицьким Національного музею у Львові як приватної фундації
- 115 років** (1910) з часу заснування Українського лікарського товариства у Львові – першої фахової організації лікарів-українців. Першим головою був директор Народної лікарни Є. Озаркевич
- 110 років** тому народилася **Володимира КОВАЛЮК** (1915-1941), член ОУН, засуджена на «Процесі 59-ти», розстріляна у Львові
- 100 років** (1925) з часу заснування руханково-спортивного товариства «Луг»; незмінний голова Р. Дашкевич
- 90 років** (1935) з часу виходу у Львові часопису «Жінка», друкованого органу «Союзу українок»
- 40 років** (1985) з часу створення Музею метрології та вимірювальної техніки при Львівському науково-виробничому центрі стандартизації, метрології та сертифікації
- 35 років** (1990) з часу створення Львівського обласного суспільно-культурного товариства «Холмщина»
- 30 років** (1995) з часу заснування львівської літературної видавничої агенції «Піраміда» (нині – багатопрофільне видавництво, засновник В. Гутковський)

9 січня

Степан ТОМАШІВСЬКИЙ *До 150-річчя від дня народження (1875-1930)*

Визначний український історик, дійсний член НТШ, громадський і політичний діяч Степан Томашівський народився в с. Купновичі на Самбірщині. Випускник Самбірської гімназії. Навчався у Львівському університеті, 1904 року здобув ступінь доктора філософії. Вчителював у гімназіях Перемишля, Бережан, Львова. 1911 р. габілітувався у Львівському університеті, у 1912-1914 рр. був доцентом кафедри австрійської історії, у 1913-1918-му – в. о. голови НТШ.

Дослідження Томашівського до I Світової війни присвячені історії Хмельниччини в Галичині: він видав наукові розвідки, які творять загальну картину Галичини середини XVII ст. (три томи документів під назвою «Матеріали до історії Галичини»). У цих працях простежується еволюція: від наслідування народницької історіографії до підпорядкування наукових зацікавлень актуальним завданням української політики в Галичині. Томашівський зосередив увагу на історичному досвіді боротьби за власну державність інших народів, зокрема угорців. Досліджував повстання Ференца II Ракоці 1703-1711 рр. за незалежність Угорщини від Австрії та зовнішню політику європейських держав – Австрії, Польщі, Франції – щодо цього руху. Цим питанням присвятив розвідки «Угорщина й Польща на початку XVIII в.» (на матеріалах архівів Кракова, Відня, Будапешта), «Словацький висланник на Україні», «Листи Петра Великого до Адама Сінявського» та ін. Студіював історію Закарпаття.

Томашівський був активним учасником суспільно-політичного життя Галичини. Належав до УНДП. Вважав, що слід проводити наукові дослідження для обґрунтування політичних вимог українців в Австро-Угорщині. 1907 р. пропонував українським послам у Відні ініціювати розгляд поділу Галичини на українську і польську частини, при цьому спонукаючи українських науковців до опрацювання наукових підстав для українських вимог. Йшлося про

узагальнюючу працю з історії, географії, з мовних, національно-політичних відносин, господарства Галичини й Буковини, з якої б впливала потреба поділу краю. На початку 1914 р. Томашівський належав до гуртка галицьких національно-демократичних діячів (В. Охримович, В. Панейко, М. Лозинський, С. Рудницький, Л. Цегельський), з якими розпочав підготовку цієї книги. І Світова війна перешкодила реалізації проєкту.

У роки І Світової війни мобілізований старшиною до австрійської армії. Протягом серпня 1914 – січня 1915 р. був заступником команданта 1-го полку УСС (села Горонда і Страбичів біля Мукачева). З січня 1915 р. – у Відні, призначений начальником військової канцелярії Української боєвої управи, відтак покликаний на державну військову службу.

Член Загальної Української Ради, Української культурної ради, Крайової шкільної ради. У Відні відновив діяльність НТШ, налагодив співпрацю з закордонними академічними установами й ученими.

Публіцистика С. Томашівського періоду війни була політично спрямованою: опублікував працю «Галичина як політичний і воєнний чинник колись і тепер (причинок до історії світової війни)» (1915), розвідки з новітньої європейської політичної історії, проаналізував напрями зовнішньої політики європейських держав щодо визвольної боротьби за незалежну Українську державу. Справжню мету війни він убачав у боротьбі Росії за Галичину через її стратегічне значення для загальноукраїнської держави. Багато уваги приділив історичному розвитку західноукраїнських земель, традиції Галицько-Волинської держави, що заклала основи розвитку української національної ідеї. Вважав, що якщо в ході І Світової війни справа дійде бодай до часткового вирішення українського питання, то це станеться в Галичині й матиме вирішальний вплив на долю решти українських земель.

Роботи Томашівського однозначно трактують Україну як окремий національний організм, не залежний від Польщі та Росії. Майбутню українську державу він бачив суверенною на всіх її

етнічних землях, проте вирішення українського питання пов'язував з Галичиною, яка в складі Австро-Угорщини мала кращі можливості національно-політичного й культурного розвитку. В основу досліджень ставив українську національну ідею, розвиток якої прослідковував від XV до початку XX ст. Він належав до західноукраїнських політиків, які вже наприкінці війни зайняли позицію орієнтації на власні сили, організаційно підготували проголошення ЗУНР.

1918 р. С. Томашівський видав «Українську історію», в якій розглядав Галицько-Волинську державу як українську; а Галичину – як найдавнішу сцену політичного розвитку України, звідки українське плем'я посувалося на південний схід, надаючи всій Україні одноцільний етнічний характер. Ця концепція відновила ідею «п'ємонту» для майбутньої соборної України й теоретично обґрунтувала лінію національно-демократичної політики в Галичині.

Після Листопадового чину 1918 р. призначений комісаром для податкових справ, увійшов до складу УНРади як представник УНДП. Після захоплення поляками Львова 21 листопада разом з Л. Ганкевичем, В. Охримовичем та І. Кивелюком залишився в місті як уповноважений член УНРади без права вирішального голосу в перемовинах з поляками. 14 лютого наступного року увійшов до складу української дипломатичної місії у Швейцарії, представляв позицію уряду ЗУНР, був автором ноти до В. Вільсона і голів союзних держав у відповідь на ультиматум генерала Бартелемі щодо лінії розмежування в польсько-українській війні. Відповіддю на це стала телеграма В. Вільсона з пропозицією припинити військову акцію до прибуття нової союзницької місії для перемовин.

З квітня 1919 р. – радник української делегації на Паризькій мирній конференції. Редагував заяву щодо проєкту перемир'я, запропонованого Міжсоюзною комісією генерала Л. Боти. Був автором меморіалу, адресованого Ж. Клемансо, про майбутню роль Польщі в Східній Європі, в якому обґрунтовано помилковість французької політики щодо Польщі.

Після червневого рішення 1919 р., яким Польщі надано право окупувати територію до Збруча, найвища рада прийняла проєкт трактату між союзними державами та Польщею щодо тимчасового статуту для Східної Галичини. Про нього Томашівський писав: *«Загалом була се замаскована анексія краю Польщею»*. 16 грудня 1919 р. Панейко, Томашівський, Кульчицький і Петрушевич залишили Париж. А вже в травні 1920 р. Томашівський у порозумінні з Є. Петрушевичем подав головам союзних держав меморіал про потребу утворення нейтральної незалежної західноукраїнської держави. Обґрунтуванню цього плану присвятив працю *«Мирний договір у Східній Європі. Його умови і недоліки»*, написану коли війська Петлюри й Пілсудського ввійшли у Київ. Причину польсько-радянської війни історик вбачав у прагненні Польщі та Росії заволодіти українськими й білоруськими землями. Ці заходи мали певний дипломатичний успіх, про що свідчили рішення конференції у Спа (липень 1920 р.) та Севрський трактат про кордони (серпень 1920 р.). Проте зміна ситуації на польсько-радянському фронті й прелімінарний мир у Ризі (жовтень 1920 р.) змусили Томашівського відмовитися від концепції галицько-волинської державності й ідеї федерації і настоювати на повній автономії всіх українських земель по Збруч. Тому програмою уряду, на його переконання, мало бути ухвалення статуту для Східної Галичини, який в умовах окупації краю Польщею забезпечив би автономію цих земель. Пропозицію Є. Петрушевича в жовтні 1920 р. обійняти пост міністра закордонних справ ЗУНР сприйняв як свідчення готовності уряду прийняти пропоновані ним засади зовнішньої політики: цілковита незалежність від Польщі, у найгіршому випадку – польський обмежений мандат з повною внутрішньою автономією; безумовна неприйнятність статуту від 20 листопада 1919 р. Є. Петрушевич не прийняв цих умов.

У 1920-1921 рр. С. Томашівський був в. о. голови західноукраїнської дипломатичної місії у Франції, до серпня 1921 р. працював у дипломатичній місії ЗУНР у Лондоні. Є. Петрушевич запропонував Томашівському підготувати критичні зауваження до

статуту для Східної Галичини. Той розробив докладний проєкт «Критика статуту для Східної Галичини», що започаткувало теоретичне осмислення концепції національно-територіальної автономії українських земель у Польщі. Також підготував працю «Ризький мирний договір. Нотатки на полях», в якому доводив, що договір не забезпечить політичну стабільність у регіоні. Вчений публікував також огляди політичного становища в Галичині, Польщі, Україні, аналізував основні тенденції політичного розвитку Європи. У червні 1921 р. застерігав Є. Петрушевича перед негативними наслідками політики уряду, а 1 серпня з політичних мотивів залишив дипломатичну службу.

У 1921-1925 рр. С. Томашівський проживав у Берліні. Зближення з українськими консерваторами в еміграції і перехід з ініціативи В. Липинського до редакції «Українського слова» дали вченому змогу висловити свої думки про українську політику й викласти програму виходу з кризи. Він відновив взаємини з керівниками автономічної групи УНТП в Галичині, брав участь в обговоренні подальшої політичної тактики після рішення Ради амбасадорів 1923 р. На засіданні НК УНТП пропонував прилюдно виступити з критичним аналізом досвіду визвольних змагань, що не знайшло підтримки.

У Берліні виступив ініціатором проєкту видання консервативного часопису «Літопис політики, письменства і мистецтва», працював у видавництві «Ратай». Був одним з організаторів видання у Львові двотижневика «Політика» (1925-1926), пропагував ідею децентралізації Польщі, утвердження українських автономних структур законодавства, адміністрації, крайової оборони, шкільництва. Вважав, що поняття «державність» й «автономія» різняться лише за обсягом, а не за суттю. Ще одна проблема, яка в другій половині 1920-х років привертала увагу вченого, стосувалася геополітичної орієнтації України. На відміну від галицьких партій, які орієнтувалися на Схід, він однозначно бачив майбутнє України в пов'язанні із Заходом, підкреслював західне

коріння української культури, наголошував, що Галичина завжди була кордоном між Сходом і Заходом, а УГКЦ є церковно-культурним феноменом – візантійською за формою, латинською за змістом.

Концепції Томашівського йшли всупереч не тільки лінії УНТП, а й утвореного 1925 р. УНДО. Офіційний комунікат від лютого 1926 р. відмежовував «Політику» від цього партійного об'єднання, поставивши крапку на спробах згуртувати довкола часопису консервативні елементи, які б сформували праве крило УНДО. Зазнавши невдачі в намаганні створити «рівновагу політичного життя», він схилився до думки зібрати групу з консервативно налаштованої інтелігенції, яка б стала основою окремої консервативної партії. Така група з'явилася у вересні 1927 р., її першою акцією було порозуміння з католицькою українською християнською організацією (УХО) для вироблення спільної програми.

З початку 1928 р. Томашівський – головний політичний оглядач газети «Нова зоря», в якій оприлюднив власну концепцію української політики в Польщі, основою якої були національно-територіальна автономія українських земель та ідея польсько-українського порозуміння. Власна державність, на думку автора, у той час була віддаленою політичною метою, натомість у реальній політиці він пропонував домагатися негайного виконання закону 1926 р. про автономію Львівського, Тернопільського і Станиславівського воєводств. Цієї програми дотримувалася католицька УХО, членом головної управи якої Томашівський став 1928 р. Програма була негативно сприйнята керівництвом УНДО, гетьманського руху та лівими партіями як угодовська.

У травні 1929 р. С. Томашівський відмовився від подальшої участі у створенні консервативно-католицької партії, посилаючись на вік, наукові інтереси. Проте брав участь в обговоренні найважливіших політичних справ. У липні 1929 р. пропонував утриматися від негайної організації католицької партії, доки не

доведена справа об'єднання в церкві. Брав участь у нарадах в с. Микуличині, виступив з ініціативою політичного розриву з УНДО і створення нової партії. Концепція українсько-польських взаємин, яку Томашівський опрацьовував з 1919 р., лягла в основу програми утвореної 1930 р. Української католицької народної партії, а згодом послужила теоретичним підґрунтям для зміни української політики в Польщі напередодні II Світової війни. Консервативно-католицький світогляд С. Томашівського позначився на його науковій праці. У 1926-1930 рр. вчений цілковито зосередився на дослідженні історії УГКЦ: опублікував ґрунтовні праці «Предтеча Ісидора, Петро Акерович, незнаний митрополит руський (1241-1245)» та «Вступ до історії Церкви на Україні». Планував видати чотиритомну велику історію церкви. Викладав українську історію як приват-доцент Краківського університету й гімназії, пізніше виконував обов'язки професора.

1930 р. важко захворів. Помер у Кракові, похований на Раковецькому кладовищі.

Надія ХАЛАК,
вчений секретар Львівського відділення ІУАД
ім. М. С. Грушевського

Література

Бортняк Н. Дипломатична діяльність Степана Томашівського (лютий 1919 – серпень 1921 рр.) [Текст] / Н. Бортняк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2000. – Вип. 6: Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. – С. 258-267.

Бортняк Н. Степан Томашівський: до відносин з Михайлом Грушевським [Текст] / Н. Бортняк // Михайло Грушевський і українська історична наука / ред.: Я. Грицак, Я. Дашкевич. – Львів, 1999. – С. 188-191.

Крип'якевич І. Степан Томашівський [Текст] : некролог / І. Крип'якевич // Записки НТШ. – 1931. – № 51. – С. 225-230.

Халак Н. Матеріали до бібліографії наукових праць С. Томашівського [Текст] / Н. Халак // Записки НТШ. – Львів, 1997. – Т. 233: Праці історично-філософської секції. – С. 271-295.

Швагуляк М. Степан Томашівський про досвід визвольних державницьких змагань українців [Текст] / М. Швагуляк // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2009. – Вип. 44. – С. 417-439.

14 січня

Степан ГЖИЦЬКИЙ

До 125-річчя від дня народження (1900-1976)

У ХХ столітті родина Гжицьких була однією з багатьох, що стала частиною української історії. Володимир Гжицький – відомий письменник, який пройшов шлях учасника боротьби за українську державність як військовий старшина, учасник створення у Харкові українських письменницьких організацій і врешті став каторжанином комуністичного режиму. Його молодший брат Степан – видатний український вчений, доктор біологічних наук, доктор ветеринарної медицини, дійсний член Наукового товариства ім. Т. Шевченка, член-кореспондент АН України, академік Української академії сільськогосподарських наук, заслужений діяч науки України, почесний член Об'єднання українських ветеринарних лікарів США і Канади. Професор С. Гжицький народився в родині вчителя у селі Островець Тербовлянського повіту на Тернопільщині. Історичне минуле мальовничого Поділля і традиційно постійний конспіративний ідейний гарт у тернопільських гімназистів були тим середовищем, з якого вийшло багато відомих українських вчених та громадсько-політичних діячів: Барвінські, Горбачевські, Пулюй, Верхратський, Гнатюк та ін. Вони й були середовищем для формування особистостей Гжицьких.

Перша світова війна, бойові дії, що відбувались між австро-угорськими і російськими військами на терені Поділля, ускладнили життя родини: Володимир став старшиною українського війська, а Степан був змушений перервати навчання в гімназії. Польська окупація Галичини у 1919 році, трагічні події з поразкою ЗУНР змусили С. Гжицького завершити гімназію екстерном. Польська влада не дозволила українцям навчатися у державному університеті, і тому українськими установами – НТШ і Товариством ім. Петра Могили – був заснований приватний таємний український університет, на правничий факультет якого у 1920 році вступив С. Гжицький.

Конспіративні умови були складними, заняття відбувались нелегально у різних непостійних приміщеннях. Такого становища, де молодь поневоленого народу позбавлялась можливості здобувати освіту, до того часу не існувало у жодній державі світу. Це була вершина польського шовінізму, про який згодом професор Вацлав Морачевський сказав: *«Панове, що я можу вдіяти, коли в нашій академії і в польській державі ще пахне провінцією»*. Після певних ускладнень через три роки вдалося продовжити навчання у Львівській академії ветеринарної медицини. В. Морачевський, приятель і шанувальник творчості В. Стефаніка, призначив здібного українця Гжицького помічником асистента з лікарської хімії. Академію хлопець закінчив з відзнакою, отримав посаду старшого асистента, а у 1931 році захистив докторську дисертацію. Талановитому молодому науковцю вже наступного року надали відрядження до Берліна в інститут біохімії, який під керівництвом видатного вченого того часу К. Нойберга проводив найвагоміші наукові дослідження в галузі обміну речовин. Виконані там С. Гжицьким дослідження були відразу опубліковані в авторитетних наукових журналах. Але через прихід до влади Гітлера довелось повернутися до Львова, де чекали прислані Володимиром з радянського Харкова літературні видання. Це була остання звістка від брата: у 1933 році його заарештували як контрреволюціонера, у таборах на далекій Півночі письменник перебував до 1956 року.

У 1935 році С. Гжицький став завідувачем кафедри в Академії ветеринарної медицини, а у 1938 році вже як відомий у науковому світі дослідник з клінічної біохімії отримав наукове відрядження до Відня, але знову через гітлерівський напад на Австрію повернувся до Львова.

Після окупації у 1939 році Галичини радянськими військами С. Гжицький без захисту дисертації був затверджений Вищою атестаційною комісією, доктором біологічних наук, професором, почав завідувати кафедрою органічної і біологічної хімії у

Львівському ветеринарному інституті, в який тоді була перейменована академія. У реорганізаційних умовах наукова робота не проводилась.

Після окупації Львова німецькими військами професор С. Гжицький був призначений керівником-директором інституту і завідувачем кафедри фізіологічної хімії та загальної патології на т. зв. фахкурсах, в які німецькі окупанти перетворили вищу освіту для нєнімців. Отже, установа деградувала, постало питання про відновлення діяльності НТШ, ліквідованого у 1940 році, одначе німецька влада не дала на це дозволу, довелось працювати нелегально, під виглядом клубу інтелігенції. У травні 1942 року професор С. Гжицький був обраний математично-природничо-лікарською секцією і затверджений президією Товариства дійсним членом НТШ. Робота проводилась, відбувалися зустрічі та наукові доповіді. На одному з «засідань клубу» проф. В. Морачевський зробив доповідь про Василя Стефаника, яка і донині є найширшим аналізом життя і діяльності письменника та їх приятельських взаємин.

У складних умовах радянського режиму, з підозрами і недовірою до місцевого населення дружні і приятельські відносини професора Степана Гжицького з родиною Семена Стефаника, як в часи дружби Василя Стефаника з професором Вацлавом Мочаревським, тривали. Постійно зустрічалися на Стефана (9 січня), на днях народження Гжицького у нього вдома (у різний час він мешкав на вул. Полтавській, 12, на І. Франка, 35, Глінки, 10). На цих вечорах бували доцент С. Барвінський, артистка оперного театру Т. Братківська, а пізніше – брат Володимир. Семен Стефаник вже з 1945 року був під наглядом. Він, як свідчать архіви, характеризувався управлінням НКГБ українським націоналістом, що певний час був у контактах з митрополитом А. Шептицьким та Іванцем. Брат його Юрій, вказувалось в інформації, у 1944 р. втік з німцями, працював у поліції. Фактично Юрій Стефаник ще у 1940 році був заарештований

НКВД за приналежність до ОУН, у травні наступного року зміг вибратися з в'язниці, а тому добре знав, що йому не можна залишатись у Львові. У 1953 році С. Стефаник, тоді заступник голови обласної ради, під час ознайомлення на пленумі Львівського обкому з постановою ЦК КПРС від 26 травня 1953 р. на записку Л. Берії у виступі заявив, що дійсно місцеве населення обмежували в допуску до керівних посад та що в області проводилась русифікація. Ця заява стала причиною виступу проти нього на наступному пленумі обкому і міськкому КПУ 10 липня 1953 року з приводу постанови пленуму ЦК КПРС «Про злочинні і антидержавні дії Берії». Видно, що обидва приятелі – і С. Гжицький, і С. Стефаник – були на однаковому рахунку в НКВД. Брат одного виїхав з німцями, а другого був «контрреволюціонером».

Так склалось, що тоді до Львова нелегально приїхав з далекої Півночі Володимир Гжицький. Своє «відлучення» з табору і зустріч з братом він описав у романі «Ніч і день» (1963), що вийшов з друку 1989 року, після смерті письменника. *«Раптом спало на думку, – пише В. Гжицький, – чи не боїться молодший брат його приїзду? Що коли нагрянуть з перевіркою документів? Тоді обом не минути лиха. Треба спитати Євгена (Степана), як він дивиться на його нелегальний приїзд...»*. Письменник відтворив жахливу ситуацію, яка була повсюдно в тодішній імперії. Основним був страх за свою подальшу долю, він на кожному кроці супроводжував людей. Про це треба не забувати молодому поколінню, яке вже позбулось індукції гена страху.

Незважаючи на все, наукова праця тривала. Після обрання членом-кореспондентом АН УРСР професор С. Гжицький заснував лабораторію біохімії у новоствореному у Львові Інституті агробіології АН УРСР, директором якого став колишній учасник боїв під Крутами (про це, звичайно, тоді не було відомо) професор Андрій Лазаренко. Час від часу С. Гжицького відвідували знайомі науковці з Польщі, що було причиною негайного відвідування «опікунами»

спецслужб. У таких складних умовах професор підготував 14 докторів і 47 кандидатів наук з біохімії. У 1959 р. був обраний академіком Української академії сільськогосподарських наук, а в 1961 р. став директором заснованого ним Інституту біохімії і фізіології тварин. При заснуванні Українського біохімічного товариства став головою Львівського відділення Товариства, членом Центральної ради та віцепрезидентом Українського біохімічного товариства.

Водночас упередженість і заздрість у ставленні до професора С. Гжицького були у багатьох чиновників, особливо в інституті. Під час святкування його 70-річного ювілею злочином стало виконання на урочистому засіданні вченої ради Львівського зооветеринарного інституту (ректор С. Стояновський, секретар парткому Б. Гайдук) пісень «Многая літа» та «Гаудеамус». Це було предметом широкого обговорення і засудження у партійних колах, стало початком цькування і політичної розправи з подальшим звільненням з роботи автора цих споминів, який тоді був головою оргкомітету.

Часи змінились, і тільки через 20 років (1990), через 15 років після смерті С. Гжицького, при відзначенні 90-ліття від дня народження, почалось правдиве вшанування його заслуг перед українською наукою. До речі, шанувальниками заслуг науковця видавали себе ті, хто цькував і його, і його оточення. Видатні заслуги професора С. Гжицького стали фактом, його іменем названа Львівська державна академія ветеринарної медицини і премія з гуманістичних та природничих наук молодим науковцям Західного державного наукового центру НАН України.

***Іван ГОЛОВАЦЬКИЙ,
професор, дійсний член НТШ***

Література

Палажій Г. Аристократ не за походженням, а за духом [Текст] / Г. Палажій // Україна і час. – 2003. – 16-22 січ. – С. 17.

Шмідт Р. Талант часові не підвладний [Текст] / Р. Шмідт, Р. Кравців, В. Галяс // Український шлях. – 2000. – 13-19 січ.

24 лютого

Іван ЛИПА

До 160-річчя від дня народження (1865-1923)

Український письменник, громадсько-культурний діяч, лікар Іван Липа народився в м. Керч (тепер АР Крим). Закінчив місцеву гімназію, 1888 р. вступив до Харківського університету. Один із засновників таємного товариства «Братство тарасівців», після викриття якого у 1893 р. тринадцять місяців перебував у в'язниці та три роки під наглядом поліції.

У 1897 р. здобув вищу медичну освіту, працював лікарем спочатку в Полтавському, а потім в Ананьївському (тепер Одеської обл.) земствах. 1902 р. переїхав до Одеси, де одружився, там народився син Юрій, який став одним з ідеологів українського націоналізму. 1904 р. разом з дружиною Марією якийсь час навчався у Львові на українських наукових курсах, які організували І. Франко, М. Грушевський та Ф. Вовк.

Був одним з активістів одеської «Просвіти», упорядкував альманах «Багаття» (1905). 1917 р. став співредактором часопису «Українське слово», із сином ініціював заснування видавництва «Народний стяг». Після лютневої революції 1917 р. був обраний комісаром Одеси, від травня 1918 р. працював лікарським інспектором міста. Як член ЦК Української партії соціалістів-самостійників висунутий на посаду міністра віросповідань УНР, яку посів у Києві на початку 1919 р. У час відступу Армії УНР недовго жив у Кам'янці-Подільському (тепер Хмельницька обл.), згодом опинився в м. Тарнові (тепер Малопольське воєводство, Польща).

Перша стаття Івана Липи «Нові царські самодури» з'явилась у львівському часописі «Народ» (1890). Потім його публіцистичні і художні твори публікувалися у виданнях «Зоря», «Правда», «Літературно-науковий вістник», «Рада» та ін., увійшли до тогочасних антологій, альманахів («Українська Муза», «Акорди», «З-

над хмар і з долин», «Досвітні вогні» та ін.). Почав використовувати різні псевдоніми: Іван Степовик, Петро Шелест, Мих. Міщанин, Літописець, М. Л.

Іван Липа – автор низки поезій (у т.ч. поезій у прозі), перекладів, повісті «Нові хрести» (1913), оповідань та новел «Чужа жінка» (1902), «Він умирав» (1905), «Кара» (1922), «Або воля, або смерть» (1923), казок і притч «Сім братів» (1899), «Колесо життя» (1909), «З нового світу» (1918), літературно-критичних статей, спогадів тощо.

Фінансова скрута не дозволила зосередитися виключно на письменницькій праці. Тому вирішив продовжити лікарську практику. У 1922 році польська влада надала такий тимчасовий дозвіл. У містечку Винники під Львовом поселився, за інформацією доктора Степана Копача, у будинку М. Лозовської, який і досі зберігся на вул. Лесі Українки, 14. Працював лікарем, продовжував писати. Але незабаром помер від невиліковної недуги, похований на місцевому цвинтарі.

*Микола КРУПАЧ,
доцент ЛНУ ім. І. Франка*

Література

Липа І. Казки [Текст] / І. Липа. – Львів: Світ дитини, 1998. – 96 с.

Липа І. Поезія [Текст] / І. Липа; упоряд. С. Кучеренко; передм. І. Стамбола; Благодійний фонд «Призначення» ім. Ю. Липи. – Львів: Каменярь, 2023. – 36 с.

Липа І. Тринадцять притч [Текст] / І.Липа; Благодійний фонд «Призначення» ім. Ю. Липи. – Львів: Каменярь, 2023. – 69 с.

28 лютого

Михайло МАТЧАК

До 130-річчя від дня народження (1895-1958)

З-посеред багатьох постатей, незримо присутніх в Меморіальній бібліотеці-архіві Ярослава Дашкевича у Львові, мою увагу привернув у свій час Михайло Матчак, українець великого чину і з (закономірно?) трагічним завершенням його життєвого шляху.

Шлях цей розпочався у Волі Якубовій на Дрогобиччині, де прийшов у світ Михайло Матчак, і завершився 19 листопада 1958 р. в Мордовії, у домі інвалідів у Зубові біля селища Потьма.

Усі найважливіші знакові події новітньої української історії були в житті Михайла: січове стрілецтво, Українська військова організація, політична діяльність, причетність до створення у 1921 р. Українського таємного університету у Львові. Журналістські і видавничі здібності, що проявилися у воєнні роки, у міжвоєнний час привели його в управу видавництва «Червона Калина» у Львові, дозволили стати засновником і власником видавництва «Ізмарагд». Продовжив тоді і політичну діяльність: як член Української соціально-радикальної партії, у 1928 р. увійшов послом до польського сейму. А в роки Другої світової війни Михайло Матчак очолив львівську філію краківського «Українського видавництва».

Перед приходом «других» більшовиків Михайло Матчак покинув Львів і виїхав з родиною до Відня. Досконало знаючи іноземні мови, працював у міжнародній організації UNRRA, яка надавала допомогу емігрантам. У 1947 р. був викрадений радянськими агентами, переправлений в СРСР і засуджений рішенням ОСО МВД до 25 років советських «лагерів».

Про останні три роки свого життя розповідає сам Михайло Матчак у листах до Олени Степанів-Дашкевич, які зберігаються в Меморіальній бібліотеці-архіві Ярослава Дашкевича у Львові. Написані талановитим журналістом, ці листи надзвичайно

інформативні, розкривають нам драми українців, головна провина яких була – бажання жити своїм життям на своїй землі. У кожному листі читаємо про сподівання Михайла на звільнення і повернення додому, до життя на волі, за яку боровся не лише для себе – боровся для України. Та прийшов листопад 1958 року із смертельною хворобою...

Брат Петро, який приїхав з дружиною до мордовського Зубова, не застав Михайла живим. З великими труднощами викупив тіло, перевіз до Львова і 28 листопада 1958 року поховав на Личаківському цвинтарі.

Бліді чорнильні рядки, написані на пожовклому папері листопадового кольору, і драма, яку вони засвідчують, викликали публікацію цих 47 листів у 2014 р. на сторінках збірника «Український визвольний рух».

Напередодні 130-річчя від дня народження Михайла Матчака виявляємо своєю пам'яттю повагу до нелегкої дороги видатного українця з Волі Якубової довжиною в життя.

*Христина ПРОЦЮК,
співробітниця Меморіальної бібліотеки-архіву
Ярослава Дашкевича*

Література

Листи Михайла Матчака до Олени Степанів (1956-1958) [Текст] / підгот.: Галина Сварник, Христина Процюк // Український визвольний рух: науковий збірник. – Львів, 2014. – № 19. – С. 23-88.

27 березня

Олекса КУЗЬМА

До 150-річчя від дня народження (1875-1941)

Олекса (Олексій) Кузьма – видатна постать в українській історії, яка заслуговує на особливу увагу не лише через його військові досягнення як сотника Української Галицької армії (УГА), але й завдяки значному внеску в українську літературу та журналістику. Він поєднував талант організатора, літератора та громадського діяча, що робить його ім'я одним з важливих у контексті національно-визвольної боротьби та культурного життя України першої половини ХХ століття.

Олекса Кузьма народився в селі Печенія (нині Золочівського району Львівської області). Тоді Галичина перебувала під владою Австро-Угорської імперії. Це був час національного відродження, коли українці, які жили під контролем різних імперій, почали усвідомлювати свою національну ідентичність та прагнули до незалежності. Місцева інтелігенція, серед якої зростало майбутнє покоління борців за незалежність, формувала основу його політичних та ідейних поглядів. Кузьма змалку виявляв великий інтерес до літератури та культури, а також до громадсько-політичних подій.

Його батько Михайло (1834-1909) походив із сусіднього села Лагодів. Вчився в Унівському монастирі отців студитів, після закінчення дяківської школи був призначений на парохію до Печенії. І не тільки виконував дяківські обов'язки при парохіальній церкві, а й проводив національно-просвітницьку роботу, навчав сільських дітей грамоти та любові до рідного краю і народу, став ініціатором встановлення в Печенії пам'ятного «хреста свободи». Після скасування панщини отримав земельний наділ, одружився з сільською дівчиною Агафією. Олекса був п'ятим з десятиох дітей подружжя. Після закінчення гімназії хлопець вчився на правничому і філософському факультетах Львівського університету. Матеріальні нестатки змусили його піти на військову службу до австрійського війська, після однорічної служби отримав старшинське звання.

Кар'єру починав як журналіст, його дописи вирізнялися глибоким патріотизмом та відданістю українському народу, він просував ідею національного визволення та єднання українських земель, наголошував на необхідності боротьби за власні права.

У 1902 році опублікував збірник нарисів «Начерки Олекси Кузьми», а згодом переклад книжки відомого болгарського письменника і громадського діяча Івана Вазова «Під ярмом» у «Бібліотеці найзнаменитіших повістей». Тоді почалась його праця у редакції львівської газети «Діло».

Статті, огляди та есеї Кузьми набули особливого значення в роки Першої світової війни та в період революційних подій 1917-1921 років, коли на політичних і військових аренах вирішувалося майбутнє України. Переломним моментом у житті журналіста стала його участь у лавах Української Галицької армії – ключової сили, що боролася за незалежність ЗУНР. На той час О. Кузьма повернувся з трирічного російського полону, в який потрапив у Перемишлі. І як військовик з фронтовим досвідом взявся за формування УГА. У званні сотника командував військовим підрозділом з неабиякою відвагою та глибоким почуттям обов'язку перед своїм народом, брав активну участь у боях проти польських, а пізніше і більшовицьких військ. Його військовий шлях був сповнений героїзму та самовідданості. Як командир переймався долею кожного свого підлеглого, підтримував бойовий дух. Був безпосереднім учасником боїв за Львів і переходу УГА за Збруч, пройшов через польський концентраційний табір інтернованих вояків УГА.

Військовий досвід вплинув на його подальшу літературну діяльність, де детально описував долі своїх побратимів та трагічні події, які стали частиною історії українського народу. З'явилося багато творів автобіографічного характеру, їх вирізняла глибина психологічного аналізу та художня виразність, які допомагають сучасним читачам зрозуміти складність і драматизм тогочасних подій. Особливо цінною є книга «Листопадові дні 1918 р.» (1931).

Після звільнення з табору інтернованих О. Кузьма взявся за свою улюблену редакційну роботу. Найбільше часу й енергії він

віддав львівському часописові «Діло», широкому загалу відомий і як редактор селянського часопису «Свобода» – органу Українського національно-демократичного об'єднання. Його дописи подій у буремному Львові були настільки яскравими, об'ємними, що О. Кузьма, очевидець і учасник, став істориком міста.

Від редакторської праці відірвала лише важка невиліковна недуга – параліч. Друга світова війна застала його інвалідом. У тісній однокімнатній квартирі опікувалася ним дружина Марія. Із санітаркою Буковинського куреня Залізної дивізії Армії УНР він познайомився ще у 1919 році. За одними свідченнями, вона загинула в 1941 році в НКВДистських катівнях, за іншими – померла від тифу у перші місяці німецької окупації Львова.

За першої більшовицької окупації Олекса Кузьма робив спроби добитися призначення пенсії. Відділ соціального забезпечення тодішнього Червоноармійського району м. Львова надіслав йому, інваліду, довідку від 12 квітня 1940 року: «Співредактор-журналіст [газети] націоналістичного напрямку як «Діло» державному забезпеченню не підлягає». Репресивні органи не випускали його зі свого поля зору навіть на смертному ложі. Є свідчення, що й безпосередньо напередодні смерті до нього навідувалися енкаведисти.

Помер Олекса Кузьма 22 травня 1941 року. Був похований у Львові на Янівському цвинтарі, могила не збереглася.

*Мар'яна МОСКВА,
бібліотекарка відділу україніки ЛОУНБ*

Література

Кузьма О. Листопадові дні 1918 р.: із шкіцами [Текст] / О. Кузьма. – Вид. 2-ге. – Нью Йорк: Червона Калина, 1960. – 448+16 с.: карти.

* * *

Кучерук В. Кузьма Олекса [Текст] / В. Кучерук // Українська Галицька армія: довідник / В. Кучерук; Львів. іст. музей. – Київ, 2010. – С. 160.

Патер І. Кузьма Олекса Михайлович [Текст] / І. Патер // Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923: енциклопедія. – Івано-Франківськ, 2019. – Т. 2. – С. 336.

31 березня

Ганна БАРДИН-ІВАНИЦЬКА
До 100-річчя від дня народження(1925-2022)

*Історія народу пишеться долями людей,
кожного з нас зокрема, мертвих, живих і
ненароджених.*

Василь ОВСІЄНКО

Ганна Іваницька належала до тієї категорії людей, котрі найменше дбають про особисті вигоди, але здатні відчувати чужу біду. Відгукуватися на неї, щоб їй зарадити. Вона була жінкою сердечної доброти, виняткової порядності, вишуканої шляхетності.

Завжди дивувалася її спокою, виваженості, врівноваженості під час обговорення якихось політичних подій в той час, коли всі довкола нервувалися й обурювалися, бо ця жінка прожила дуже важке життя: втрату дітей через пережиті тортури, знищення родинного гнізда, арешт енкаведистами брата Антона, братової Анни, сестер Марії та Стефанії, вивіз сестри Антоніни з маленькими донечками.

*Скільки їх в час буряних подій,
сповнених і гніву, і надії,
проти чужинецьких лиходіїв
піднялися на священний бій!*

*Жертвували молоді літа,
власну долю й затишок родини:
їх вела любов до України.
Господом дарована, свята...*

Софія МАЛИЛЬО

Ганна Іваницька (дівооче – Бардин) народилася у селі Дмитровичі Городоцького повіту Львівського воєводства (тепер Яворівський район). У сім'ї Розалії і Стефана Бардинів було п'ятеро дітей: Марія, Антон, Антоніна, Стефанія і Ганна. Батько був вояком УСС та УГА, одним з найактивніших членів місцевої «Просвіти». Мати знала багато сумних і гарних пісень, якими виколисувала донечок і синочка, наповнюючи їхні душі любов'ю до рідної землі. В домі у них панував дух Шевченка і Франка, культ українських героїв, привітне слово і добрі звичаї й традиції.

Школу Ганна закінчила у Судовій Вишні. Щодня ходила до неї по п'ять кілометрів – туди й назад. Інколи брала коня. Доїхавши до міста, пускала його додому. Зимом у завірюху часом підвозив її брат Антон на санях. У старших класах їздила на братовому ровері.

У 1939 році прийшли «брати» з України. І, як згадує Ганна, усі відразу відчули «братський» чобіт: позабирали худобу, морили її голодом; вивезли батькового брата Григорія з родиною до Сибіру.

У 1941 році прийшли німці. Дівчина завжди мріяла бути вчителькою. Тому вступила у Державну учительську семінарію, яка знаходилася в Яворові, куди її взяли без іспитів, бо мала похвальну грамоту зі школи. Навчання провадилося українською мовою. Чверть учнів були дівчатка. Ганна мешкала разом з ними в монастирі сестер Василиянок. Вдома бувала рідко, тільки на канікулах. Раз на місяць приїздив брат, привозив з дому продукти: масло, борошно, хліб, крупи, яйця. Коли німці почали вивозити молодь до Німеччини, обережно ходила містом, переважно у супроводі настоятельки, а гуляла тільки в монастирському саду. Виховання у монастирі залишило помітний слід у формуванні національної свідомості та християнської моралі юної дівчини.

Зміна окупантів польських на московських утвердила Ганну в її меті боротися за державну самостійність України. Ця мета для неї залишалася найвищою впродовж усього життя. Тому у 1942 році сімнадцятирічна Ганна Бардин вступила до юнацтва ОУН і отримала псевдо «Мотря». Була членом товариства «Просвіта». Дружила з хлопцем зі свого села Василем, який був разом з нею в підпіллі. Це було її єдине справжнє кохання. Зустрічалися вони на канікулах: то у читальнях «Просвіти», то на виставах, то у церкві. Його заарештували першим. Про його подальшу долю вона так нічого і не довідалася.

Будучи в юнацькій ланці ОУН, Ганна разом з іншими дівчатами та керівником влаштуувала зібрання на квартирі (щоразу іншій), де вони читали, розмовляли, слухали про історію України, вчили Декалог українського націоналіста. Згодом вона отримала завдання влаштуватися на роботу в Український допомоговий комітет, пізніше – вчити дошкільнят у Судовій Вишні.

Коли прийшли «другі совіти», Ганна Бардин вчителювала у початковій школі села Сусолів і була зв'язковою в підпіллі ОУН. Її просили тікати на Захід, але вона не змогла залишити матір, яка жила зі сестрою Стефою, школяркою.

«Усі чекали перемоги «совітів» із передчуттям, що насувається біда і нова хвиля репресій. Цього не розуміли хіба що діти, а всі свідомі люди знали, що гряде біда». «Один окупант змінював іншого окупанта. Те, що закінчилася війна, людей не могло не тішити, але ніхто не радів, що будуть москалі. То називали тоді «другі москалі». Пам'ятаючи про звірства «совітів» у 1939-1941 роках, коли у в'язницях масового вбивали українських політичних в'язнів, ніхто не хотів, аби це поверталось. Усі знали, що нас чекає», – згадувала Ганна.

І передчуття її не підвело. Це був 1945 рік, осінь. До неї звернулися хлопці з підпілля, які тікали від облави, і попросили дати їм зв'язок зі Львовом. Вона написала записку, адресовану подрузі з Учительської семінарії, яка мешкала і навчалася у Львові. Записку просила знищити, проте хлопці цього не зробили. У тому ж році Ганна вступила на фізико-математичний факультет Львівського педагогічного інституту. Там її заарештували 5 жовтня. Спочатку вона знаходилася у в'язниці на Лонцького, потім відвезли її у в'язницю в Рудки, де два тижні жорстоко допитували. На допиті слідчий показав їй ту записку. Як вона до нього потрапила – невідомо, бо дівчина, якій вона була адресована, не була членом організації, тому Ганна її і обрала, попросивши допомогти хлопцям з УПА. І вони, і та дівчина були заарештовані. Вона згадувала, що була світлою, чистою дитиною, мешкала в монастирі під час навчання в Учительській семінарії, що наклало на характер дівчини відбиток виваженості, спокою, поваги до оточуючих. Тому брутальна поведінка слідчого на допиті, який всіляко її обзивав та ляв найбруднішими матами, шокували дівчину. Ганна вирішила мовчати: вона не сказала більше й слова ані «поганому» слідчому, який її бив, ані «хорошому», який спокійно говорив, не кричав, не бив, а,

тицяючи в ніс газету «Вільна Україна», переконував розмовляти з ними, бо Україна вже вільна.

Через мовчання, а правильніше підозру симуляції мовчання, Ганну скерували на медичну експертизу до Львівської психлікарні. Дівчину помістили в палату, де було багато дівчат. Вони там голодували, бо родичі їжу передавали, але їм її не давали, відвідування були заборонені. Там Ганна захворіла: плечі вкрилися фурункулами, гній просочувався крізь сорочку. Хвороба для неї не пройшла безслідно, в майбутньому вона не дала їй стати матір'ю.

У місцях ув'язнення вона пережила такі тортури, що сама дивувалася, як їй вдалося залишитися живою. В арсеналі слідчих був наркоз, реактивний психоз (уколи скипидару, сонна терапія, пункції спинного мозку, електрошоки). Останні були найстрашнішими. *«Просила Бога не про життя, а лиш би не заговорити. Клади на тапчан, в уста вставляли гумову паличку, до скронь приставляли пластинки і подавали струм. Непритомніла, сорочка мокріла»*, – згадувала Ганна. Десь після 15-го сеансу лікарка їй сказала, що більше не можна давати шоків – не витримає, але завідувачка-кагебістка вирішила інакше: дала аж 33.

Після майже трьох років «лікування» Ганну скерували у Київ – на пересилку. А далі була Казанська психлікарня МВД – спецтюрма для тих, кого не було підстав судити і випустити було не можна. У Казані було краще, ніж у Львові: не били, не «лікували», дозволяли писати рідним. Там вона знаходилася до березня 1954 року, тобто сім довгих років. Дівчину від концтабору врятував успадкований від матері талант майстрині, бо медперсонал складався переважно з жінок, а кожна хотіла мати або мереживо, або вишиваний рушник, або гаптовану блузку. Тому дівчина вишивала, мережила галицькі візерунки і тоді рідна земля здавалася їй ближчою. Медперсонал не хотів позбутися талановитої майстрині і під час інспекційних комісій визнавали її важко хворою. Вона вижила, бо їй допомогла молитва, віра, любов до рідної землі і Шевченків «Кобзар», який вислала їй мати. А дороговказом слугували слова: «Караюсь, мучуся, але не каюсь...».

Так маленький папірець (записка) коштував Ганні Бардин десять років життя, молодості і можливості стати матір'ю.

До Львова Ганна повернулася дезорієнтованою. Вчилася наново жити у 29 років: не знала, як поводити себе в трамваї, на вулиці, постійно озиралася, чи за нею не стежать.

Стала на облік у психіатричну лікарню, бо це давало можливість вижити, уникнути другого арешту. Жила у брата, працювала друкаркою, мала мізерну зарплату.

Але їй вдалося налагодити своє життя: закінчила Львівську політехніку, влаштувалася на завод «Кінескоп», вийшла заміж.

За незалежності Ганна Іваницька займалася громадською роботою, працювала у відновленій «Просвіті». Вона казала: *«Звідки в мене були сили це все витримати? Не знаю. Я просто завжди знала, що за мною правда. Це їй допомогло пережити всі жахіття виправної радянської машини»*. Вона влаштовувала вечори, брала участь у перших святах рідної мови, створювала первинні осередки ТУМу в місті та області, у багатотиражці відстоювала українську мову та культуру. Потім вона – член обласної ради ТУМу, ініціатор відродження «Союзу українок». Її можна було почути і побачити на перших львівських мітингах.

Вона робила дуже багато, проте завжди залишалася в тіні, бо не прагнула слави чи високих посад, а лише ретельно робила свою справу, сприяючи формуванню новітніх українських політиків-патріотів. Саме за її сприяння побачило світ видання «Яворівський архів УПА».

Ганна Іваницька тісно співпрацювала з нашою книгозбірнею. Саме завдяки Львівському обласному об'єднанню Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка в особі пані Ганни побачили світ методичні поради до Всеукраїнської акції «Передаймо нащадкам наш скарб – рідну мову» «Гуртуймося в ріднім слові» (1998); методичні рекомендації «Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття» (1999), «Клич доби» до 100-річчя від дня народження Юрія Липи (2000, серія «Правда життя і образу»).

Її не стало 7 жовтня 2022 року. Бог відміряв їй довге життя, сповнене горем втрат, небезпек, випробувань, але це було активне політичне і громадське життя. І що запам'яталося назавжди: вона була завжди спокійною, врівноваженою, шляхетною, щирою і... усміхненою.

*Ріка себе рятує берегами,
а для народу пам'ять оберіг.
Минуле – як заорані кургани,
вони існують, хоч не видно їх.
На світі можна втратити багато.
Найбільша втрата – пам'ять поколінь.
Це для народу – рівносильне страті,
минуле невіддільне, наче тінь.*

Д. КУЛИНЯК

Пам'ятаймо одну з нескорених, бо пам'ять – це те єдине, що ніколи і ніхто не зможе у нас відібрати.

*Ірина ЛЕШНІВСЬКА,
заступник директора з наукової роботи ЛОУНБ
(за матеріалами інтернет-видань)*

Література

Вічний в'язень сумління. Ганна Бардин-Іваницька (1925) [Текст] // **Заграва. Імена на літературній карті Львівщини: календар-альманах на 2005 рік / упоряд.: О. Шматько, Г. Цвик; ЛОУНБ. – Львів, 2005. – С. 81-85.**

Гавришко М. Долаючи тишу: жіночі історії війни [Текст] / М. Гавришко. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. – 239 с. – Із змісту: [про Г. Іваницьку]. – С. 123-130.

Пасічник Б. Вічний в'язень сумління [Текст] / Б. Пасічник // Нескорена Березина / упоряд.: Г. Гордасевич, Б. Гордасевич. – Торонто; Львів, 2002. – С. 78, 79.

* * *

Базелюк М. «На шлях я вийшла ранньою весною...» [Текст] / М. Базелюк // За вільну Україну. – 1991. – 19 січ. – С. 4.

Вони були серед перших [Текст] // Просвіта. – 1999. – Вип. 2. – С. 4.

Колодій І. Шляхом нелегким пройти шляхетно... [Текст] / І. Колодій // За вільну Україну плюс. – 2005. – 31 берез. – С. 12.

* * *

Величко Я. Вони боролися за волю України: про студентів Львівської політехніки, які чинили опір радянській владі [Електронний ресурс] /

Я. Величко // Аудиторія. – Режим доступу: <https://old.lpnu.ua/news/2018/vonyborolysya-za-volyu-ukrayiny-pro-studentiv-lvivskoyi-politehniku-yaki-chynyly-opir>. – Назва з екрана.

Чоп Г. Спогади про День перемоги: п'ять історій від учасників війни [Електронний ресурс] / Г. Чоп. – Режим доступу: https://ipress.ua/articles/pyat_istoriy_pro_9_travnya_1945_roku_19641.html. – Назва з екрана.

IN MEMORIAM: Померла колишня політв'язень Ганна Іваницька [Електронний ресурс] // Історична правда. – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/short/2022/10/7/161889/>. – Назва з екрана.

6 травня

Майя ГАРБУЗЮК

До 60-річчя від дня народження (1965-2023)

Визначна українська театро-, мистецтво- і культурознавиця, дійсна членкиня НТШ, доктор мистецтвознавства, професор кафедри театрознавства та акторської майстерності, в. о. декана факультету культури і мистецтв Львівського національного університету ім. І. Франка Майя Гарбузюк за порівняно короткий час життя встигла зробити надзвичайно багато.

Закінчивши в 1980 р. середню школу в селищі Івано-Франкове (Яворівський р-н Львівської обл.), у 1984 р. Львівське державне музичне училище (клас фортепіано), у 1991 р. Київський державний інститут театрального та кіномистецтва імені І. Карпенка-Карого (театрознавство) та в 2004 р. аспірантуру цього ж інституту, М. Гарбузюк десять років працювала редактором літературної частини Львівського академічного українського драматичного театру імені Марії Заньковецької (1991-2001).

Разом із професором Богданом Козаком стала співзасновницею й однією з перших викладачів кафедри театрознавства та акторської майстерності Львівського національного університету ім. І. Франка (від 1999 р.), паралельно викладала і на кафедрі культурології в Українському католицькому університеті (від 2019 р.). Була співзасновницею і редакторкою театрознавчого журналу «Просценіум» (від 2001 р.), членкинею редколегій низки

мистецтвознавчих видань: «Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство», журнал «Pamiętnik teatralny» (Варшава, Польща), часопис Вроцлавського університету «Pomiędzy/Between/Між» (Польща) та ін.

Як членкиня експертної ради і журі брала участь у роботі багатьох всеукраїнських і міжнародних театральних фестивалів та премій, була членкинею Комітету Національної премії України ім. Т. Шевченка (2018-2023), Міжнародної премії ім. І. Франка (2020-2021), експерткою Українського культурного фонду (2018-2023), членкинею експертної ради премії «Women in Arts» (2023), науково-методичної ради МОН з розробки освітніх програм (сценічне мистецтво) та ін. Керувала Всеукраїнським конкурсом студентських наукових робіт з галузей знань і спеціальностей від МОН України зі «Сценічного мистецтва», була членкинею журі Всеукраїнського Шекспірівського конкурсу студентських дослідницьких і креативних проєктів ім. В. Кейса та ін.

Написала сотні публікацій на тему історії, теорії та практики театру, розділи у колективних монографіях та видавничих проєктах: «Історія Львова», Т. 3 (2007), «Український театр ХХ ст. Антологія вистав» (2012), «Нариси з історії інонаціонального театру в Україні ХХ – початку ХХІ ст.» (2017), «Європейські цінності в українській освіті: виклики та перспективи» (2021) та ін., а також – власну новаторську монографію «Образ України у польському театральному дискурсі ХІХ століття: стратегії та форми репрезентації» (2018). Здобула визнання в Україні та світі як фахівчиня з історії українського театру, постколоніальних та шекспірознавчих студій.

Показово, що Майя Гарбузюк мислила не лише масштабами Львова чи виключно своїх наукових інтересів, вона мислила на далеку загальнонаціональну перспективу, об'єднавши навколо своїх творчих ідей театрознавчі школи всієї України, дослідницькі осередки інших країн Європи та США. М. Гарбузюк гідно презентувала здобутки української культури і науки на багатьох закордонних форумах, найяскравішим серед яких став її виступ у парламенті Великобританії 26 червня 2023 р.

Була активною членкинею Національної спілки театральних діячів України (від 2000 р.), Українського національного центру міжнародної спілки діячів театру ляльок «УНІМА-УКРАЇНА», почесною старшою науковою співробітницею Шекспірівського інституту (Стретфорд-на-Ейвоні, Великобританія, від 2023 р.) та ін. Нагороджена премією Національної спілки театральних діячів України в галузі театрознавства та театральної критики (2007), срібною медаллю Національною академії мистецтв України за значні наукові та творчі досягнення в галузі художньої культури, вагомий внесок у розвиток національного мистецтва (2015).

***Роман ЛАВРЕНТІЙ,
доцент ЛНУ ім. І. Франка***

Література

Бічуя Н. Гарбузюк (Ілюк) Майя Володимирівна [Текст] / Н. Бічуя // *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: у 2 т.* – Львів, 2011. – Т. 1. – С. 328.

Майя Гарбузюк [Текст] : біобібліографічний покажчик / уклад. Г. Біловус; вступ. ст. Н. Бічуї; ЛНУ ім. І. Франка, ф-т культури і мистецтв. – Львів, 2015. – 171 с.

Лаврентій Р. Світлій пам'яті Майї Гарбузюк [Текст] / Р. Лаврентій // *Вісник НТШ.* – Львів, 2023. – Чис. 68. – С. 164-166.

12 травня

Софія ОКУНЕВСЬКА-МОРАЧЕВСЬКА *До 160-річчя від дня народження (1865-1926)*

Довідка

Майбутня лікарка народилася в с. Довжанка на Тернопільщині в сім'ї священника Атанаса Окуневського, який закінчив Віденський медичний університет і став доктором медицини. Працював на Буковині, куди часто приїжджала Софія, яка жила з матір'ю. Дядько Кирило Окуневський – один з перших українців, хто здобув вищу фармацевтичну освіту.

Після смерті матері Кароліни Софія виховувалась у тітки Теофілії Окуневської-Озаркевич. 1884 року дівчині вдалося отримати

дозвіл на складання іспитів за гімназійний курс, які вона чудово склала у Львівській академічній гімназії. Це була сенсація на всю Галичину: на 1886 рік її закінчило лише 13 дівчат. Один з учителів, філолог Юліан Кобилянський, брат Ольги Кобилянської, був у захваті від здібностей і наполегливості талановитої гімназистки. Оскільки в Австро-Угорщині жінок не приймали до університетів, у 1887 році Софія та її своячка Наталія Кобринська вступили до вишу у Швейцарії. Кобринська – на економіку, а Окуневська – на медичний факультет Цюрихського університету, який закінчила в січні 1896-го. Вона стала першою жінкою-лікаркою в Австро-Угорщині та першою українкою Галичини, яка здобула університетську медичну освіту. Тоді ж дебютувала в літературі – у першому жіночому альманасу «Перший вінок» під псевдо Єрина вона опублікувала оповідання з міського життя «Пісок. Пісок!», а також розвідку «Родинна неволя в піснях і обрядах весільних».

У Цюриху Софія Окуневська познайомилася зі студентом Вацлавом Морачевським, уродженцем Варшави, який мав репутацію українофіла, у 1890 році молоді люди одружилися. У лютому 1896 року Софія народила сина Юрія, що не завадило їй у цьому ж році захистити докторську дисертацію про зміни в крові під впливом анемії. Львівська газета «Діло» писала: *«Це перший доктор поміж українського жіноцтва, а навіть це перший доктор-жінка в колишній Австрії. Під цим оглядом випередила вона жінки-польки й жінки інших народів Австрії»*.

У 1898 році Окуневська-Морачевська народила доньку Єву. Двома роками пізніше отримала роботу у Варах (Чехія), її лікарський диплом у Галичині не визнали: не через професійну нездатність, а тому що вона – жінка. Лише з жовтня 1903 року Окуневська-Морачевська почала практикувати у Львові, у добродійній приватній Народній лічниці для бідних, яку очолив її двоюрідний брат Євген Озаркевич. Персонал працював на благодійних засадах. З-поміж

різних відділень Окуневська одразу обрала гінекологію і, фактично, стала першою гінекологинею в Галичині.

При Народній лікарні розгорнула активну діяльність: уперше в Західній Україні організувала курси для сестер милосердя, потім – курси акушерок. У той час уклала словник української медичної термінології і була співініціаторкою створення «Лікарської комісії» – першої профспілки лікарів. Під час Першої світової війни лікувала українців в австрійських таборах. Після війни відкрила власну лікарську практику. Окуневська була першою лікаркою Галичини і Австро-Угорщини, яка почала використовувати променеву терапію в боротьбі з онкологією.

Софія Окуневська була дуже талановитою й ерудованою людиною, якою захоплювалися Іван Франко, Василь Стефаник, з яким познайомилася ще у 1895-му під час Шевченківського свята у Кракові. А Ольга Кобилянська написала: *«Від неї пішло мені те світло, за яким я так тужила, невиразно мрія».*

Останні роки життя провела у Львові, де мала невелику лікарську практику. Жила в будинку навпроти Собору святого Юра, який придбав Андрей Шептицький для художника Олекси Новаківського. Померла в 1926 році від гнійного апендициту, похована на Личаківському цвинтарі у Львові.

Література

Вознюк В. Велич і сила Софії Окуневської [Текст] / В. Вознюк // До джерел культури Буковини / В. Вознюк. – Чернівці, 2002. – С. 53-65.

Голод І. Перша лікарка – галичанка [Текст] / І. Голод // **Львівщина в 2015 році. Знаменні і пам'ятні дати краю: календар** / упоряд.: І. Зінченко, О. Григорчук; ЛОУНБ. – Львів, 2015. – С. 21-23.

Огуй О. Окуневська-Морачевська Софія [Текст] / О. Огуй // **Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. Смолій (голова) [та ін.]. – Київ, 2010. – Т. 7. – С. 560.**

7 червня

МРІЯВ ПРО ПЕРЕМОГУ УКРАЇНИ В НОВІТНІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

*До річниці смерті
Василя ХОМИНА
(1934-2024)*

Василь Хомин, колишній зв'язковий УПА, член Бориславської станиці ОУН-УПА ім. Нечая та Всеукраїнського братства ОУН-УПА ім. генерала Романа Шухевича, народився в селі Залокоть на Львівщині. Виховувався у побожній сім'ї: один його дідусь був дяком у церкві, інший – провізором храму. Ще малим хлопчиком Василь потрапив до повстанців. У 1944 році, під час відступу, німці забирали не лише харчі, а й худобу, тому селяни переховували її в лісі. Вранці сестра Василя доїла корову на горі Верх, а десятирічний хлопчик разом зі сусідом заносив молоко додому. Одного разу, коли хлопці поверталися з лісу, їх обстріляли з кулемета німці. Василя поранило в руку і, тікаючи до лісу, він вперше зустрівся з повстанцями. Згодом, після окупації краю радянськими «визволителями», кущовий на псевдо «Бук» (Василь Сокол), теж родом із Залокотя, запропонував хлопцеві допомагати повстанцям: до хати Хоминів зносили продукти, а Василь потім відвозив їх до лісу. Пізніше він отримав наказ спостерігати за засідкою облавників.

Василь Хомин часто згадував: *«Кожного вечора я проходив свою територію і якщо не було засідки НКВД, заходив у потік і*

ставив чистий папір під камінь, або був сам, а якщо нема паперу або мене, то значить, що на моїй території не чисто, і хлопці на мою територію не йшли». За виконання цього важливого завдання він був нагороджений повстанською шапкою, на якій збоку жовтими буквами було написано «УПА».

У засідках він просидів два роки. Але хтось його виказав. Одного разу на подвір'ї хати хлопця з'явилися енкаведисти, забрали, повели до того потоку, побили і хотіли розстріляти. Та на щастя, у цей час йшов з лісу односельчанин, який і врятував Василя від смерті. Як пізніше стало відомо, той «рятівник» співпрацював з окупантами, а син його був пов'язаний з енкаведистами. Після цього випадку повстанці не залучали Василя до виконання завдань. Пізніше хтось з односельців здав криївку. Усі повстанці героїчно загинули, підірвавшись на гранаті, зі словами гімну на вустах. Це був 1946 рік.

У 1948 році, після арештів багатьох односельців, Василь Хомин отримав нове завдання: розклеювати листівки. Роком пізніше хлопця і його побратима Михайла жорстоко побили в НКВД у Підбужі. Але вони нікого і нічого не виказали. Їх відпустили.

У 1950 році з дев'ятнадцяти залокотських повстанців залишилося лише двоє: Василь Сеньків «Славко» і Степан Сокол «Шум». Під час прощання перед відходом на Станіславщину вони сказали: *«Ви хлопці ще молоді, і ви дочекаєтеся самостійної України, але не забувайте нас».* Пішли і ніхто не знає, де і як вони загинули, але ті слова Василь Хомин запам'ятав на все життя.

У тому ж році його відправили вчитися на тракториста, але вже через рік зняли з трактора, бо хлопець відмовився записуватися в комсомол. Через різні доноси він тричі виїжджав зі села, навіть після служби в армії змушений був тікати з дому.

У 1957 році Василь поїхав на Урал до знайомих, де працював до 1962 року. Після повернення до Борислава його очікували нові неприємності: не хотіли прописувати в місті. Аж десь через півроку завдяки знайомим він поселився в місті.

Після проголошення незалежності України В. Хомин став членом Конгресу українських уаціоналістів, почав організовувати по селах осередки КУН, таких сіл було 14. У 2001 році він вступив в Бориславське братство УПА.

Василь Хомин часто згадував присягу, яку в п'ятдесятому шестеро підлітків дали повстанцям: насипати пам'ятну могилу на згадку про вояків УПА, які загинули в боротьбі з московськими окупантами. Для її реалізації він їздив в села, зустрічався з односельцями, щоб вони підтримали цю ідею. Але довго не міг знайти однодумців. Проте згодом вони з'явилися. Це були депутат районної ради Василь Панів, родичі якого загинули в УПА, Стефан Фецяк, голова Бориславської міської ради першого демократичного скликання, Володимир Копись, Василь Коротчин, родина Соколів, священник парафії села Залокоть. Усе задумане вдалося здійснити. Спільними зусиллями в селі було встановлено загальну могилу всім полеглим, на мармурових плитах якої викарбувано імена та повстанські псевда залокотчан, що полягли в боротьбі з московськими окупантами, пам'ятний знак сотнику УПА «Шуму», капличку на місці, де була хата родини Сидораків.

Щороку в день вшанування пам'яті полеглих січових стрільців Василь Хомин піднімався на розташовану між селами Залокоть та Опака гірську вершину Кобила, де завдяки його ініціативі було встановлено пам'ятник січовим стрільцям, щоб взяти участь у панахиді та помолитись за душі загиблих героїв.

Вчинки юного Василя Хомина, який, потрапивши до українських повстанців у дитячому віці, справно носив їм їжу та навіть у засідках сидів, надихнули лауреатку Шевченківської премії, письменницю Галину Пагутяк: Василь Хомин став прототипом для створення образу Ілька, головного героя її романів «Нічний подорожній» та «Око світу».

«Кінець 1946 року. Зима. Село Залокоть у Карпатах, де живе підліток Ілько, зв'язковий УПА. Коли тобі доводиться мандрувати самому, краще робити це вночі, бо так безпечніше, а від примар і

ворога-окупанта у тебе є діамант „Око світу”, пістолет і граната. Дарма, що хлопцеві немає ще й п'ятнадцяти – він давно ступив на стежку війни, і дороги назад немає. Якщо не буде кому боротися за Україну, це зроблять діти – ось основний мотив книги про юного зв'язкового УПА... У цій школі життя, у цій безнадійній боротьбі з московським окупантом він чинить так, як підказує йому серце, і саме тому він насамперед герой, а не жертва». Перша презентація романів за участі самого В. Хомина відбулася в Бориславі.

7 червня 2024 року, відсвяткувавши своє 90-річчя, колишній зв'язковий УПА Василь Хомин помер. Похований на цвинтарі в Тустановичах (тепер район міста Борислава).

Ірина ПЕРЕЛОМ,
бібліограф-краєзнавець ЗК «Бориславська публічна бібліотека»
літературне опрацювання Ірини ЛЕШНІВСЬКОЇ,
заступника директора з наукової роботи ЛОУНБ

Література

Граблюк М. Історія Бориславської станиці Братства ОУН-УПА імені «Нечая» [Текст] / М. Граблюк, Р. Тарнавський. – Дрогобич: Коло, 2007. – 44 с., 40 іл. – Зі змісту: [про В. Хомина]. – С. 39, 43.

Ми боролися за Україну. Спогади членів Бориславської станиці Братства ОУН-УПА [Текст] / упоряд.: М. Граблюк, Р. Тарнавський. – Дрогобич: Коло, 2007. – 80 с. – Зі змісту: [про В. Хомина]. – С. 67-69.

Пагутяк Г. Нічний подорожній [Текст] : підлітковий роман : [про В. Хомина] / Галина Пагутяк. – Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2024. – 304 с.

Пагутяк Г. Око світу [Текст] : підлітковий роман : [про В. Хомина] / Галина Пагутяк. – Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2023. – 256 с.

Сеньків М. Село Залокоть [Текст] : повість : [про В. Хомина] / Микола Сеньків // УПА в Карпатах / М. Сеньків. – Дрогобич, 2002. – С. 39-56.

Сеньків М. Чужий край [Текст] : оповідання : [про В. Хомина] / Микола Сеньків // УПА в Карпатах / М. Сеньків. – Дрогобич, 2002. – С. 131-134.

* * *

Граблюк М. Один з когорти незламних [Текст] / Марія Граблюк // Нафтовик Борислава. – 2014. – 7 лют.

Юринець І. Василь Хомин, колишній зв'язковий УПА: «Про злочини окупантів на нашій землі не маємо права забути» [Текст] / Ігор Юринець // Нафтовик Борислава. – 2019. – 13 груд.

16 червня

Марія ВАЛЬО

До 100-річчя від дня народження (1925-2011)

Талант, розум і залюбленість у працю вивели Марію Вальо в когорту відомих науковців України та поза її межами. В її особі успішно поєдналися іпостасі вченої-літературознавиці, книгознавиці, фахівця в галузі української та слов'янської бібліографії. Вона народилася в Бориславі на Львівщині в сім'ї робітника нафтопромислу. Там пройшли дитинство та юнацькі роки, детально і колоритно описані нею у спогадах. Середню освіту здобувала у важкий передвоєнний та воєнний час: 1931-1938 рр. – бориславська семирічка з польською мовою викладання; 1938-1944 рр. – Дрогобицька українська приватна гімназія «Рідної школи» ім. І. Франка, відтак Бориславська середня школа №1, де отримала вже радянський атестат зрілості. Вдалі спроби пера у шкільні роки вплинули на її вибір майбутньої професії як літератора і привели М. Вальо на студентську лаву Львівського університету, де вона навчалася на українському відділенні філологічного факультету у 1945-1951 рр. *«У 1951 р. доля підготувала мені, випускниці університету, справжній дарунок – особисте запрошення академіка Возняка на роботу у керований ним відділ української літератури створеного тоді ж Інституту суспільних наук (тепер Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України)»*, – згадувала вчена.

Багаторічна праця на посаді молодшого, згодом старшого наукового співробітника під керівництвом Михайла Возняка, після його смерті – Степана Щурата, та пліч-о-пліч з колегами, пізніше відомими дослідниками М. Мольнар-Мундяк, С. Трофимуком, М. Деркач, Л. Сеніком, Г. Нудьгою та іншими стала для М. Вальо важливою школою збагачення науковим і життєвим досвідом. Саме тут вона *«навчилася азів наукового і бібліографічного пошуку, використання історичних джерел для літературного аналізу, теорії та історії історичних жанрів тощо»*, зокрема, при дослідженні

першої теми, дорученої їй М. Возняком, – «Образ Богдана Хмельницького в українській класичній і радянській літературі».

Наступна планова робота була «Життя і творчість Ірини Вільде», яку М. Вальо захистила в 1962 р. як кандидатську дисертацію і видала окремим літературно-критичним нарисом. Про талановиту українську письменницю дослідниця опублікувала низку статей, була співавтором сценарію телевистави за твором «Сестри Річинські» та рецензентом однойменної театральної постановки у Львівському театрі ім. М. Заньковецької.

Марія Вальо брала активну участь в інститутських колективних працях: вона є співавтором, зі С. Щуратом, розділів «Література кінця XIX – початку XX ст.» та «Наука кінця XIX – початку XX ст.» до монографії «Торжество історичної справедливості» (1968); до двотомної колективної праці «Історія українського літературознавства», яка містила дослідження проблем теорії, критики та історії української літератури від часів Київської Русі до сучасності, вона підготувала розділи, що охоплювали період від «Енеїди» І. Котляревського до літературознавчої діяльності М. Драгоманова. Однак у 1972 р. рукопис цієї фундаментальної колективної праці було вилучено і передано, за припущенням авторки, до архіву Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР у Києві, відділ розформовано, працівників, серед яких і М. Вальо, звільнено за звинуваченням у націоналізмі.

За час роботи в Інституті суспільних наук вона опублікувала чимало літературно-критичних досліджень та театральних рецензій в пресі, виступаючи в них в іпостасі досвідченого театального критика. Її перу належать компетентні рецензії на вистави, поставлені у Львові за творами класиків української та світової драматургії М. Стельмаха, М. Куліша, В. Шекспіра, Б. Брехта, Дж. Флетчера, М. Ануя, М. Гоголя та ін.

У 1972 році з влаштуванням на роботу у відділ наукової бібліографії Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника розпочався новий період у творчій біографії вченої і діаметрально змінився напрям її наукових досліджень: домінуючими стали підготовка бібліографічних видань, бібліографознавчі і книгознавчі

розвідки, хоча дослідниця не полишала висвітлювати питання літературознавства. За 30 років праці на бібліотечній ниві розквітло її обдарування як компетентного й ерудованого бібліографа та книгознавця, чиї цінні зауваження при консультуванні та рецензуванні бібліографічних видань різних тем і жанрів значно підвищували їхній науковий рівень.

Довгим є перелік її наукових здобутків за цей період. Вона упорядкувала багато цікавих бібліографічних видань, серед яких бібліографічні персоналі українських вчених Л. Гумецької (1981), М. Мольнар-Мундяк (1983), Г. Нудьги (1987), С. Щурата (1988). Окреме місце займає бібліографічний покажчик про М. Деркач (1999), до якого увійшли розвідки й спогади про вчену та вибрані її листи, що є нововведенням у подібних посібниках, а також українських письменників Ірини Вільде (1972), Я. Галана (1982), Д. Павличка (1989). Її перу належить низка статей про діячів української бібліографії Ю. Меженка, І. Калиновича, М. Гуменюка, Л. Ільницьку, В. Полека та ін.

Важливим аспектом бібліографічних праць М. Вальо стала славістика, а також дослідження національних бібліографій народів СРСР. Як результат, у 1981 р. побачила світ монографія «Відображення в радянській бібліографії зв'язків української літератури з літературами братніх народів СРСР». У 1983 р. нею був укладений покажчик «Матеріали до бібліографії бібліографій зв'язків української літератури з літературами зарубіжних слов'ян», і як один з напрямів цієї теми – покажчик перекладів польської літератури українською мовою і критичних праць про неї в Україні за 1800-1980 рр., який увійшов до четвертого тому п'ятитомної праці відділу слов'янських літератур Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України (1991).

Протягом 1999 р. М. Вальо опублікувала цінні розвідки, зокрема «Концепції і проблеми слов'янської і славістичної бібліографії», основою якої став її виступ на XVI Міжнародній українознавчій конференції в Іллінойському університеті в Урбана-Шампейн (США) та «Україніка в сорабістичній бібліографії», виголошена на VIII

Міжнародному сорабістичному семінарі і надрукована в науковому збірнику «Питання сорабістики» (Львів, 2000).

Багатовекторним є доробок дослідниці і в галузі книгознавства. Вона автор оглядових статей про видання Академії наук у фондах ЛНБ ім. В. Стефаніка з часу її заснування в 1724 р., про книгознавчу діяльність академіка М. Возняка, книговидавничу діяльність Українського педагогічного товариства «Рідна школа» за 1881-1939 рр., про феномена української видавничої справи 1905-1932 рр. Я. Оренштайна та ін. Тут на особливу увагу заслуговують упорядковані нею збірники, до яких увійшли, що дуже важливо, різножанрові матеріали: «Незбагненне серце» (1990) з передмовою упорядника «Забутий світ Ірини Вільде» містить, зокрема, книгознавчу інформацію про маловідомі ранні (коломийського періоду) твори письменниці; «Подорожі в Українські Карпати» (1993), де зібрано кращі зразки подорожнього нарису ХІХ – початку ХХ ст.; «Балтазар Гакет і Україна» (1997), в якому упорядник знайомить читача з вагомою чотиритомною працею австрійського мандрівника і вченого французького походження, професора Львівського університету 1787-1805 рр. Балтазара Гакета.

У збірнику «Листи Юрія Меженка до львів'ян» (2002) зібрані епістолярії до вчених М. Возняка, В. Дорошенка, І. Кривецького, І. Крип'якевича та інших, в яких, зокрема, віддзеркалена книгознавча діяльність цих діячів науки. У 2003 р. побачив світ унікальний збірник, упорядкований М. Вальо та під її науковою редакцією, присвячений пам'яті онуки великого Каменяра Зеновії Франко. Завдяки вміщеним у ньому маловідомим, а то й зовсім невідомим статтям вченої в галузі мовознавства та франкознавства, автобіографічним матеріалам, бібліографії основних наукових праць та спогадів розкривається ця непересічна особистість.

Вчена була постійною учасницею українських та міжнародних форумів – славістичних колоквиумів, Шашкевичівських читань, конгресів Міжнародної асоціації українців, конференцій ЛНБ ім. В. Стефаніка і Наукового товариства ім. Шевченка, дійсним членом якого з 1992 р. була.

Добре пам'ятаю нашу першу зустріч і розмову в стінах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, яка відбулася на початку червня 1996 р. Саме в той період (травень-червень) уже не один рік поспіль бібліографи трьох бібліотек Львова, що володіли найбільшими масивами іноземної преси, В. Чорній з ЛНБ ім. В. Стефаника, З. Домбровська (НБ ЛДУ ім. І. Франка) та авторка цих рядків від ЛДОУНБ, готували разом «Зведений покажчик періодичних видань зарубіжних країн, які одержали наукові та науково-технічні бібліотеки м. Львова в ... р.». Очевидно, від Валі Чорній Марія Андріївна вперше дізналася про мою роботу над бібліографічною персоналією колишнього багаторічного директора Львівської іноземної бібліотеки (1976 р. реорганізованої у відділ літератури іноземними мовами ЛДОУНБ), вченого полоніста-богеміста Івана Лозинського і виявила бажання зустрітися.

Приємність і доброзичливість від першої зустрічі так і залишилися у наших стосунках. Щоразу, коли ми зустрічалися, Марія Андріївна не забувала поцікавитися моєю роботою і запитувала не просто для годиться. Після коротких зустрічей чи довших розмов завжди розходилися з відчуттям та бажанням продовжити розмову у майбутньому. Вінцем нашої співпраці став відгук, який Марія Андріївна зробила в березні 2010 р. на автореферат дисертації про книгозбірню львівського «Студіону». Відзначаючи унікальність фонду однієї з найбільших і найбагатших наукових бібліотек Галичини міжвоєнного періоду, створеної з ініціативи та коштом Андрея Шептицького, «його міжнаціональний і міжнародний науково-культурологічний характер», зверталася увага на особливо цінну її складову – збірку засновника сучасної візантиністики К. Крумбахера. У подальшому рекомендації науковців, серед них і Марії Андріївни, стали поштовхом до вивчення історії придбання галицьким митрополитом бібліотеки німецького візантиніста; виявлення її примірників у фонді ЛННБ України ім. В. Стефаника. Але, на жаль, результатами дослідження я вже поділитися з нею не встигла. Тоді ж за порадою та сприяння Марії Андріївни примірник автореферату разом з листом був надісланий проф. Варшавського

університету М. Шептицькій – онуці рідного брата владики Андрея – Леона Шептицького.

Особливо закарбувалися в пам'яті останні розмови з Марією Андріївною: вона ділилася планами щодо збірника, присвяченого Ірині Вільде, який мав містити не лише біобібліографічний покажчик, а й епістолярні матеріали та спогади про письменницю. Дуже раділа, що нарешті змогла до нього повернутися. Цікавилася моєю роботою над біобібліографією Андрія Содомори, друге доповнене видання якої я тоді готувала, переконливо радила не відтягувати з укладанням бібліографічної персоналії українського журналіста Олександра Кривенка, благословила на продовження досліджень, пов'язаних з митрополитом Андреем Шептицьким...

Марія Вальо була і залишиться для мене не лише відомою літературознавицею і досвідченим бібліографом. Їй я великою мірою завдячую своїм становленням як бібліографа, своїми науковими здобутками. На щастя, я встигла це їй сказати. Даруючи автореферат, написала: «З вдячністю за те, що з Вашої легкої руки розпочався мій шлях у науку». Дослідниці не стало 1 червня 2011 року.

*Маргарита КРИВЕНКО,
науковий співробітник ЛННБ України
ім. В. Стефаника*

Література

Кривенко М. Вона вказала до науки шлях: про співпрацю з бібліографом і бібліотекознавцем Марією Андріївною Вальо [Текст] / Маргарита Кривенко // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника: зб. наук. праць / редкол.: М. Романюк [та ін.]; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. – Львів, 2015. – Вип. 7(23). – С. 245-252.

Кривенко М. Одержима книгою, літературою, бібліографією. До 80-річчя від дня народження Марії Вальо [Текст] / Маргарита Кривенко // Львівщина у 2005 році. Знаменні і пам'ятні дати краю: календар / ЛОУНБ. – Львів, 2005. – С. 23-29.

Сварник Г. З філологією крізь життя: Уляна Єдлінська про Марію Вальо [Текст] / Галина Сварник // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника: зб. наук. праць / редкол.: М. Романюк [та ін.]; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. – Львів, 2015. – Вип. 7(23). – С. 230-244.

21 червня

Карло МІКЛЬОШ

До 110-річчя від дня народження (1915-2003)

«Кльош», «Льольо» і кришталевий передзвін. Ця словесна купність дотична однієї особи – Карла Мікльоша, ушавленого українського майстра копаного м'яча, чи пак футболіста. Першу прозву вибрав собі сам, вимушено. Річ у тім, відповідно до сили тодішньої урядової постанови, неповноліткам заборонялося змагатися з дорослими. Власне тому, аби уникнути клопотів, оминати цю перепону, учні приховували свої справжні прізвища і прибирали псевда, під якими зголошувалися до змагань. 1932 року 17-річний гімназист Карло Мікльош, приставши на запрошення тогочасного голови спортивного товариства «Україна» Михайла Лазорка, ввійшов до складу першої дружини секції копаного м'яча – футболу. До участі у грі реєструвався як «Кльош». Зрештою, подібно до інших ровесників. Приміром, його одноклубник Стефан Магоцький вибігав на поле як «Магік». Без особливої напруги опанував приділену йому позицію – правого злучника. Тоді таких гравців було двоє у команді. Вони розташовувалися між ланками напівоборони і нападу. Їх головним завданням була організація атаки. Пізніше їх називали напівсередніми. Газета «Змаг» у 1937 році після одного з матчів «України» писала: *«Теперішній Мікльош – один з найбільших талантів, яких мала „Україна”. Не бігає, не мучиться. Виринає як з під землі у властивому місці, у єдиний слушний момент, щоб міг сильним рухом скерувати м'яч, куди слід. А крім того, наш малий геній міг створити таку акцію, якої не передбачали чужі тили».*

Свою другу прозву – «Льольо» – Карло Мікльош отримав у зрілому віці, коли очолював «Карпати». Так улесливо його кликали місцеві уболівальники. Саме він, як очільник «Карпат», разом з головним тренером Ернестом Юстом створили гурт, який набув прослави на багатьох ігрових майданчиках. «Кришталевості» Карло Мікльош заслужив після того, як «Карпати» в 1969 році вибороли Кубок СРСР, маючи статус друголігової команди. Цей успіх, радше тріумф, він характеризував у притаманних йому словах: *«Я гордий за*

своїх хлопців, моїх овечок, які дісталися такої високої гори». Цей осяг «Карпат» залишається неперевершеним донині.

Моє знайомство з паном Карлом сталося у далекому 1962-му. Нас, школярів-другокласників школи № 5, залучив до занять тенісом Федір Кулечко. Школа сусідувала зі змаговим осередком «Спартак», де й працював пан Федір. Корти становили важливу складову спортивного Львова, на яких змагалися майстри великої ракетки звідусіль, починаючи з Узбекистану, Казахстану, Естонії, Франції, Фінляндії, Чехії, Угорщини, Швеції, навіть Швейцарії. Попри всі іменитості, задіяні в турнірних суперечках, тут сходилися поважні, статечні чоловіки, голосячи і розмахуючи руками. З-поміж них оглядалася трійця: один – Федір Кулечко, другий – Роман Труш, третій – Карло Мікльош. Повсідавшись на лавки, вони намагалися перемовити один другого, хто з них ліпший змагун: Кулечко – тенісист, Труш – лучник, Мікльош – копун. Погомонівши і заспокоївшись, поважники переходили до невеличкої кімнати, замикалися в ній, аби посперечатися у картярській грі «фербля». Так сталося, що пізніше мені випало знову зустрітися з паном Карлом. Уже причетним до футболу. З 1964 року моє спортове життя змінилося: теніс перекинувся на футбол. Спершу у дитячій команді, потім у юнацькій, зрештою, у юніорській. Він всяк раз навідувався на тренування різновічних команд, зауважуючи, хто стане майбутнім гравцем головної команди. Так мені, 16-річному юнакові, пан Карло відверто сказав: «Клюку малий – то ще не твій час. Дочекайся свого...».

Карло Мікльош віднайшов мене, коли я працював у газеті «Ратуша». До нас привів надходячий ювілей спортивного товариства «Україна» – 80-ліття від дня заснування. Просив долучитися до свята. Відмовити ми не посміли. Надто літредактором тоді працювала Дагмара Бутель, донька Михайла Бутеля, гравця «України». До справи долучився ще Олег Ганущак, обіймаючий становище відповідального секретаря редакції. Спільно нам вдалося випустити у світ ювілейне число. На ювілей, котрий відзначався на стадіоні «Україна» в липні 1991 року, наша трійця прибула вчасно, з торбою свіжовидрукованих газет. Приймавши пакунок до рук, відверто розчулився, подякував і поніс дарувати гостям. Уславлений футболіст

мешкав на вулиці Морозенка, побічній вулиці Городоцькій. Займав горішній поверх двоповерхівки. Коли хтось приходив, просив дружину пані Ірену відчинити хвіртку, бо його діймав діабет і сльозилися очі. Дотримувався гостинності – частував настоянкою свого гатунку. Весело розповідав про розмаїті спортові «трафунки». Намірявся написати спогадову книжку. Шкода, що не встиг.

Уславлений український футболіст, гравець команди СТ «Україна» (1932-1939) і львівської команди «Спартак», де закінчив спортову кар'єру, мав фах бухгалтера, працював у різних фінансових організаціях Львова. Усе змінив липень 1968 року – Карла Мікльоша запросили у «Карпати». Разом з Ернстом Юстом за три роки команда досягла значних успіхів: 1968 рік – перше місце в українській зоні чемпіонату СРСР, 1969 рік – здобуття кубка СРСР, 1970 – вихід до вищої ліги чемпіонату СРСР, участь у змаганні за європейський Кубок кубків. Очолював Львівську обласну федерацію футболу, у 1990-1992 роках був президентом футбольного клубу «Карпати».

Карло Владиславович Мікльош народився у Львові, у рідному місті й помер, похований на Янівському цвинтарі. У 1996 році йому присвоєно звання почесного громадянина Львова. Постаць Карла Мікльоша, його підопічних, відтворена у бронзі на пам'ятному знаку гравцям «Карпат», що здобули кубок СРСР 1969 року. Він встановлений при вході на стадіон «Україна» з боку вулиці Василя Стуса.

Богдан МИХАЛЮНЬО,
журналіст

Література

Мікльош К. Спортове Товариство «Україна» (Львів) [Текст] : альманах до 80-річчя заснування / К. Мікльош, Р. Заремба, Ю. Михайлюк. – Львів: Світ, 1991. – 136 с.

Яремко І. Мікльош Карло [Текст] / І. Яремко // Енциклопедія Львова / за ред. А. Козицького. – Львів, 2012. – Т. 4. – С. 635, 636.

* * *

Мельник І. Карло Мікльош – життя з копаним м'ячем [Електронний ресурс] / І. Мельник. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/37948>. – Назва з екрана.

21 (28?) червня

Петро ФРАНКО

До 135-річчя від дня народження (1890-1941)

Петро Франко – український педагог, письменник, учений-хімік, військовий діяч, фундатор авіації УГА. Син Івана Франка. Народився в селі Нагуєвичі на Дрогобиччині. Навчався в Українській академічній гімназії, а згодом – на хімічному факультеті Львівської політехніки. У 1911-1914 рр. був учителем фізичного виховання в Академічній гімназії у Львові, де організував пластові гуртки. У 1913 році видав книжку «Пластові ігри та забави».

З 1914 року командував сотнею Легіону Українських січових стрільців. Був нагороджений медаллю Хоробрості II класу. Петро Франко брав активну участь в українсько-польській війні, в обороні Львова. Як поручник, командир кулеметної сотні відзначився в обороні Високого Замку. Був ініціатором організації авіаційного загону в Українській галицькій армії. У 1918 році наказом Державного секретаріату військових справ ЗУНР Петра Франка призначено командиром Летунського відділу і референтом летунства в Начальній команді УГА. За заслуги в організації авіації Симон Петлюра надав Петрові Франку військове звання полковника. Після поразки ЗУНР організував у Відні видавниче товариство «Франко син і Спілка».

У 1922-1930 рр. був професором української гімназії в Коломиї, а в 1923-1925 рр. – викладачем хімії в Українському таємному університеті. Опублікував два історичні оповідання – «Битва під Пилявцями» та «Полковник Абазин». У 1930 році звільнений з посади вчителя за просвітницьку діяльність та участь у «Пласті».

У 1931 році з групою польських інженерів виїхав на роботу в Радянську Україну, де працював старшим науковим співробітником у Науково-дослідному інституті прикладної хімії в Харкові. Написав низку наукових праць, зареєстрував 36 винаходів, переважно в галузі

перероблення молока, видав підручник з неорганічної хімії та енциклопедичний словник хімічної термінології.

У 1936 році повернувся до Львова, учителював в гімназії, викладав в Академії зовнішньої торгівлі. Видав спогади про Летунський відділ УГА та працю «Іван Франко зблизька», написав та видав історико-пригодницьку повість «Від Стрипи до Дамаску. Пригоди четаря УСС».

У 1939 році після приєднання Західної України до УРСР був обраний депутатом Народних зборів Західної України. У 1939-1941 рр. працював деканом товарознавчого факультету Українського державного інституту радянської торгівлі у Львові. У 1940 році був обраний депутатом Верховної Ради УРСР. Того ж року призначений директором щойно створеного Літературно-меморіального музею Івана Франка.

Петро Франко загинув на початку радянсько-німецької війни у червні 1941 року, за одними даними, під час вивезення радянською владою зі Львова на схід, за іншими – у катівнях НКВД у Києві в липні того ж року.

*Євген САЛЕВИЧ,
завідувач відділу україніки ЛОУНБ*

Література

Франко П. Іван Франко [Текст] / П. Франко; упоряд. М. Войціцька. – Львів: Априорі, 2013. – 216 с.

Франко П. Творець летунства ЗУНР [Текст] / П. Франко // Визвольна боротьба. – 2018. – № 4/6. – С. 88-95.

* * *

Тихолоз Н. Петро Франко. Формула долі (життєпис на тлі доби) [Текст] : монографія / Н. Тихолоз. – Львів, 2021. – 228 с.: іл.

22 червня

Володимир ДІДУШИЦЬКИЙ ***До 200-річчя від дня народження (1825-1899)***

Почесний громадянин Львова (з 1877 р.) граф Володимир Дідушицький (1825-1899) походив із давнього українського аристократичного роду Дідушицьких, полонізованого у XVII ст. Він народився в містечку Яришеві (біля Могилева-Подільського) у сім'ї графа Юзефа Каласантія Дідушицького та Павліни з роду Дзялинських. Домашню освіту отримав спочатку в родинному маєтку, згодом продовжив навчання у Львові. Серед львівських учителів Володимира були Вінцентій Поль та Францішек Стронський. 1840 р. виїхав на студії до Геттінгена й Парижа. 1846 р. повернувся до родинного маєтку в Поториці на Сокальщині, одним із перших дідичів у Галичині (Дідушицькі були серед найбільших землевласників) добровільно скасував панщину у своїх володіннях. Від 1847 р. жив переважно у Львові, з 1856 р. – у палаці на вул. Курковій, 15 (тепер Лисенка), який значно перебудував і розширив. Приятелював із художниками Юліушем Коссаком та Артуром Гроттгером. Зібрав велику колекцію картин і скульптур відомих тодішніх майстрів – Я. Матейка, А. Гроттгера, Г. Родаковського, Ю. Коссака, Ю. Брандта та ін. Також колекціонував монети, давні карти, автографи, предмети старовини.

Під час «весни народів» 1848 р. був членом польської Центральної ради народової та Руського собору у Львові. Саме в цей час він звертався до єпископа Григорія Яхимовича, бажаючи перейти на грецький обряд, повернутися до віри предків. Йому відмовили, мотивуючи тим, що українці не потребують власної шляхти.

Одержавши 1857 р. великий спадок, Володимир узявся за наукову й колекціонерську діяльність. Збирав гербарії, нумізматику, а також опудала тварин, головню впольованих у власних маєтках. У кам'яниці на пл. Каструм (Низький Замок) організував майстерню з виготовлення опудал. Згодом почав збирати палеонтологічні та

геологічні колекції. Придбав славетний «Михалківський скарб». Із рідного маєтку перевіз до Львова й упорядкував велику бібліотеку з архівом, яка отримала назву Поторицької. Нині значна частина цих книг зберігається у ЛННБ ім. В. Стефаника, архів Дідушицьких зібраний ф. 64 ЦДІА України у Львові (597 справ за 1612-1929 рр.). Частина документів потрапили також до Варшави й Вроцлава.

Бажаючи створити власний музей, 1868 р. купив палац у центрі Львова на вул. Театральній, 18. Після його реконструкції 1869 р. туди перенесли всі колекції. Від 1873 р. музей діяв на постійній основі, приймаючи відвідувачів раз на тиждень. За життя засновника музей мав сім розділів: зоологічний, палеонтологічний, мінералогічний, геологічний, ботанічний, археологічний та етнографічний. Уже 1870 р. музей Дідушицьких у Львові порівнювали з Британським музеєм у Лондоні. Отож не випадково, що саме цей музей 1878 р. придбав за 6 тис. ринських унікальний Михалківський скарб золотих прикрас X-VII ст. до Р. Х., знайдений на Тернопільщині. Згодом, у 30-ті роки XX ст., спадкоємці графа пропонували продати його за 3 млн злотих, аби покрити борги Природничого музею, однак не знайшли покупця. Після 1939 р. доля скарбу невідома. У вересні 1880 р. В. Дідушицький передав Природничий музей Львову, забезпечивши його утримання за кошти Поторицької ординації. 1893 р. музей отримав офіційну назву «Природничий музей Дідушицьких» (тепер Державний природознавчий музей). Фундатор особисто опрацював орнітологічну колекцію музею й видав каталог птахів, опудала яких представлено в музеї. Каталог започаткував серію видань про фонди музею.

Значні кошти граф витрачав на меценатство. Він став одним із засновників Вищої крайової школи лісового господарства у Львові та Вищої аграрної школи в Дублянах (нині Національний лісотехнічний університет та Львівський національний аграрний університет), низки промислових шкіл (зокрема гончарської в Коломиї), організатором Крайових виставок 1877 і 1891 років у Львові, рільничо-промислової

в Перемишлі 1882 р., сільського та лісового господарства 1890 р. у Відні та ін. Надавав стипендії талановитій молоді, фінансував видання наукових праць і підручників, наприклад, видання польською «Гуцульщини» В. Шухевича. 1874 р. долучився до створення Промислового музею у Львові, був членом його надзірної ради. Був великим шанувальником гуцульського мистецтва. Слід зазначити, що саме Володимир Дідушицький відкрив для Європи українське народне мистецтво, фінансував поїздки гуцульських різьбярів Шкрібляків до Відня та Парижа. 1878 р. Дідушицького нагородили найвищим французьким орденом Почесного легіону за представлення народного мистецтва на Паризькій виставці 1878 року. Редактор «Діла» Володимир Барвінський сказав про графа: *«Він усім серцем любив народ руський»*.

Одним із перших в Європі створив у буковому пралісі в своїх володіннях біля Пеняків природний заповідник площею 22,4 га, що було закріплене рішенням парламенту у Відні 1886 року. Отож Пеняцький заповідник на 10 років старший за Асканію-Нову, яка вважається першим заповідником України. Крім заповідної справи і пропаганди охорони природи, Дідушицький працював над законодавчими аспектами природокористування. Зокрема, 1875 р. Галицький сейм за його поданням ухвалив мисливський закон, який уперше в Європі забороняв весняне полювання на слукву (вальдшнепа). 1876 р. В. Дідушицький заснував у Львові Малопольське мисливське товариство, а 1878 р. – журнал «Мисливець». На I Міжнародному орнітологічному конгресі у Відні 1884 р. виголосив наукову доповідь про охорону птахів.

Крім наукової і громадської, провадив політичну діяльність: обирався послом Галицького крайового сейму (1865-1877, 1895-1899) і його маршалком, послом австрійського парламенту (1874-1878). Як політик обстоював потребу польсько-українського порозуміння, запросив на археологічний з'їзд до Львова Володимира Антоновича.

В. Дідушицький – член-кореспондент Академії Умів у Кракові, почесний доктор філософії Львівського університету (1894), почесний громадянин Львова, Сокаля, Бродів та Коломиї, почесний член орнітологічних товариств в Альтенбурзі, Берліні, Відні, Природничого товариства у Дрездені, Геологічного товариства у Відні та багатьох інших.

Володимир Дідушицький помер 1899 р. у своєму маєтку в Поториці після тривалої хвороби. Похований у сусідньому Заріччі (тепер Польща). 1889 р. Г. Родаковський намалював портрет Володимира Дідушицького для галереї маршалків Галицького сейму, а 1903 р. скульптор Я. Нальборчик виконав погруддя Дідушицького, встановлене у Природничому музеї. На честь Володимира Дідушицького названо кілька видів рослин і тварин.

*Іван СВАРНИК,
історик*

Література

Бандрівський М. Золоті Михалківські скарби та їх доля [Текст] / М. Бандрівський, Л. Крушельницька. – Львів: Ліга-Прес, 2012. – 242 с.

Терський С. Дідушицький Володимир [Текст] / С. Терлецький // Енциклопедія Львова. – Львів, 2008. – Т. 2. – С. 84-86.

Чорновол І. Граф Володимир Дідушицький – меценат [Текст] / І. Чорновол // 100 видатних львів'ян / І. Чорновол. – Друге вид. – Львів, 2020. – С. 135-138.

Чорновол І. Дідушицький Володимир [Текст] / І. Чорновол // Енциклопедія історії України. – Київ, 2004. – Т. 2. – С. 400.

* * *

Karolczak K. Dzieduszyccy. Dzieje rodu: linia poturzycko-zarzecka [Tekst] / K. Karolczak. – Kraków, 2001. – 329 s.: il.

29 липня

АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ

До 160-річчя від дня народження (1865-1944)

Нині, в умовах смертельної боротьби за незалежність України, нашому народові бракує моральних авторитетів для підтримки нашого духу, зміцнення нашої віри в перемогу, для подальшого визначення шляхів розвитку держави і суспільства. Шукаючи відповіді на болісні виклики сьогодення, ми звертаємо наші погляди в минуле, питаємо поради у наших світочів і пророків. Саме такою постаттю залишається для нас митрополит Андрей.

Народжений і вихований в аристократичній родині графів Шептицьких, він з юнацьких років відчув покликання до служіння Богові і своєму знедоленому народові. Здобув чудову освіту, багато працював над собою. 1888 р. захистив докторат з права у Вроцлавському університеті, а далі став монахом ЧСВВ у Добромильському монастирі, продовжив навчання у Краківській колегії єзуїтів і на теологічному факультеті Ягеллонського університету. Освіту завершив 1894 р. докторатом з теології. Духовне становлення як священника пройшов у монастирях у Добромилі, Перемишлі, 1896 р. став ігуменом Онуфріївського монастиря у Львові, а 1899 р. обраний станиславівським греко-католицьким владикою. Він став наймолодшим греко-католицьким ієрархом в історії. З 1900 р. й до кінця життя був львівським архієпископом і галицьким митрополитом.

Як очільник Греко-католицької церкви митрополит Шептицький здійснив низку реформ, значно підніс освітній і науковий рівень духовенства, 1928 р. заснував Греко-католицьку богословську академію у Львові й Богословське наукове товариство, надавав стипендії талановитим студентам для продовження теологічних студій за кордоном. Заснував у нас кілька чернечих орденів – студитів, салезіян, редемптористів, низку жіночих згромаджень, монастирів. Значних зусиль доклав для подолання москвофільських

тенденцій, зокрема в керівництві Церкви. Завдяки Шептицькому організаційні структури УГКЦ виникли в Канаді, США та інших країнах світу. Також робив усе, щоб священники служили не лише Богові, але й дбали про добро народу. *«Священник, – писав кир Андрей, – що не хоче... отворити читальні, склепику, штихліра... не відповідає своєму становищу»*. Особливу роль відводив Шептицький *«Просвіті»*, надав їй маєток у с. Миловані, де була створена рільничо-садівнича школа. Соратником митрополита став здібний економіст о. Тит Войнаровський. Використовуючи ресурси Церкви, він започаткував парцеляційне товариство *«Земля»* (1907), Земельний іпотечний банк.

Як людина європейської культури, митрополит став ініціатором зближення католиків і православних, був ініціатором єкуменічного руху, 1907 р. започаткував Велеградські з'їзди. Підтримував католиків у Росії. Як депутат австрійського парламенту й Галицького сейму, митрополит послідовно захищав політичні й культурні права українців перед владою. Саме тому під час російської окупації Львова 1914-1915 рр. був заарештований і вивезений у Новгород і Суздаль. На батьківщину зміг повернутися щойно після революції 1917 р. Після падіння ЗУНР Андрей Шептицький залишався єдиним публічним захисником інтересів українського населення Галичини, 1930 р. звертався до іноземних урядів з осудом *«пацифікації»* українців у Галичині. 1933 р. відкрито засудив голодомор в радянській Україні, 1938 р. виступив на захист православних Волині, Холмщини і Підляшшя. Навесні 1939 р. підтримав незалежність Карпатської України. Після вересня 1939 р., коли Галичина потрапила до складу Радянського Союзу, захищав віруючих і духовенство від наступу войовничого атеїзму й антирелігійної політики. Передбачаючи можливість свого фізичного знищення, митрополит таємно висвятив своїм наступником о. Йосифа Сліпого. У роки німецько-радянської війни засуджував тероризм як метод політичної боротьби між польським і українським підпіллям (послання *«Не убий!»*, 1942), особисто звертався до Гімmlера з

закликом припинити винищення жидів нацистами. 30 червня 1941 р. Андрей Шептицький благословив Акт відновлення Української державності у Львові й створення Українського державного правління на чолі з Я. Стецьком. Також домагався припинення чвар між бандерівцями й мельниківцями. Того ж року за сприяння митрополита відновив діяльність Українських Червоний Хрест, почав діяти Український допомоговий комітет. Ці структури врятували з таборів десятки, а може, й сотні тисяч військовополонених. У монастирях Галичини, за таємним розпорядженням митрополита Андрея, переховували сотні жидівських дітей.

Не можна сказати, що Шептицький користувався загальною любов'ю всіх галичан. У нього було багато ворогів як серед польських шовіністів, так і серед українських націоналістів та москвофілів. Його боялася радянська влада, остерігалася й німецька окупаційна адміністрація. Усе через високий авторитет митрополита серед віруючих, керівників інших церков, лідерів світових держав. Не випадково УГКЦ була ліквідована в Галичині лише після смерті великого митрополита, який до останніх днів залишався відданим Християнином і переконаним Українцем.

Для нас митрополит Шептицький завжди буде добрим пастирем, духовним провідником народу, який у скрутні часи сміливо виступав на захист переслідуваних, не боявся засуджувати насильство, навіть якщо його чинили патріоти щодо земляків, звинувачених у співпраці з окупаційною владою (наприклад, вбивство І. Бабія). *«Святій справі, – заявив митрополит, – не можна служити закрівавленими руками».*

Ми завжди пам'ятатимемо кир Андрея, як фундатора Церковного (згодом Національного) музею, Народної лікарниці, добродійця «Пласту», «Просвіти», «Рідної школи», НТШ, Академічного дому, творця багатьох притулків, захоронок та інших добродійних установ, опікуна й покровителя О. Новаківського, І. Труша, П. Холодного, О. Кульчицької та інших митців.

У тяжкі для нас часи кривавої війни й політичної непевності пам'ятаймо моральні заповіді митрополита Шептицького, чітко

сформульовані в посланні «Як нам будувати Рідну Хату». Пам'ятаймо, що Українська держава є для нас найдорожчим здобутком, який ми повинні берегти й захищати, навіть ціною власного життя.

Іван СВАРНИК,
історик, дійсний член НТШ

Література

Шептицький А. Як будувати Рідну Хату [Текст] / Андрей Шептицький. – Львів: Гердан, 2003. – 48 с.

* * *

Велетень духу і серця [Текст] : бібліогр. покажчик до 150-річчя від дня народження митрополита Андрея Шептицького / упоряд.: Л. Рудик, Г. Москович; ЛОУНБ. – Львів, 2015. – 65 с. – (Галицькі митрополити).

Гнатів Я. Віра батьків [Текст] : повість-есе / Я. Гнатів. – Рим; Люблін: Свічадо, 1990. – 139 с.

Гузар Л. Андрей Шептицький, Митрополит Галицький (1901-1944) – провісник екуменізму [Текст] / Л. Гузар. – Львів, 2015. – 496 с.

Митрополит Андрей Шептицький та Пласт [Текст] / упоряд. О. Гайова. – Львів: Артос, 2012. – 292 с.

9 серпня

Любомир ПОЛЮГА

До 100-річчя від дня народження (1925-2016)

Любомир Полюга народився у Львові. Його батько Іван – ветеран УГА, працівник (інспектор) «Просвіти» до 1939 р., брав участь у заснуванні та діяльності Українського таємного університету. Мати Іванна (з роду Давидовичів) працювала в допомогівій секції для бідних дітей при школі. Початкову освіту здобув у школі ім. Князя Лева. У 1937-1943 рр. навчався у Львівській академічній гімназії з українською мовою викладання. У 1942 році став членом юнацтва ОУН. Наступного року вступив до Львівського медичного інституту. У 1944 р. в помешканні на вулиці Курковій, 40 (тепер вул. М. Лисенка) організував одну зі зв'язкових хат головного командира УПА, генерал-хорунжого Романа Шухевича («Тарас Чупринка»). У ніч з 20 на 21 грудня 1946 р. радянські каральні органи

забрали Любомира з дому, однак йому вдалося втекти і вже наприкінці року у с. Дашава на Стрийщині він організував конспіративну хату, потім був переведений у штабну конспіративну хату в с. Княгиничі.

Був особистим охоронцем Романа Шухевича, востаннє виконував завдання 22 вересня 1947 р.: відпровадив головного командира у Рогатинський ліс і «передав його по зв'язку». Наступного дня був тяжко поранений, затриманий КДБ, півтора року перебував під слідством у тюрмах Рогатина, Станіслава, Києва та Львова. Покарання відбував у таборі ГУЛАГу в Інті (Комі АРСР). Звільнений 19 грудня 1955 р.

У 1956 р. одружився з Дарію Масюк – членкинею юнацтва ОУН, працівницею Українського Червоного Хреста, також ув'язненою з політичних причин в таборах Інти. Згодом у сім'ї народилося двоє синів – Ростислав і Богдан. У Семипалатинську (Казахстан) разом з дружиною завершив медичну освіту.

Лише 2003 р. родина змогла повернутись у Львів з Цюрупинська (Олешок) Херсонської області, де жила з 2001 р. За підтримки своєї соратниці й вірного друга дружини Дарії Любомир Полюга одразу поринув у вир громадської та просвітницької роботи: читав лекції студентам та учням, публікував статті в газетах і журналах, очолював секцію «Національна пам'ять» громадської організації «Опілля», щорічно з дирекцією Княгиницької ЗОШ І-ІІ ст. проводив науково-практичні конференції, присвячені Романові Шухевичу. Незважаючи на свій похилий вік та неміцне здоров'я, Любомир Полюга не переставав працювати: написав і видав низку книжок: «Через тюрми-табори до козацьких Олешок» (2002), «Шляхами спогадів» (2003), «Від княжого Львова до козацьких Олешок» (2007), «Життям в одвіті за Україну» (2010), дав численні інтерв'ю вітчизняним і закордонним ЗМІ, за якими можна вивчати історію національно-визвольних звитяг та боротьби за незалежність України у ХХ ст. Завдяки старанням Любомира Полюги створено музей «Конспіративна квартира Романа Шухевича в Княгиничах». За свою діяльність нагороджений орденом

«За заслуги» III ступеня та Хрестом Заслуги з двома шпагами за відродження Олешківської Січі.

8 травня 2015 р. взяв участь разом зі своїми побратимами з УПА в урочистому засіданні Верховної Ради, присвяченому Дню пам'яті та примирення. Іти Любомир Полюга вже не міг, тому його занесли в зал на руках. Помер у Львові 25 липня 2016 року, не доживши 15 днів до свого 91-го дня народження, був похований в родинному гробівці на Личаківському цвинтарі.

Людина незламної волі, патріот України та борець за її незалежність Любомир Полюга став символом незламності українського духу.

**Надія БАЛА,
завідувачка відділу абонементу ЛОУНБ**

Література

Полюга Л. Від княжого Львова до козацьких Олешок [Текст] : спогади / Л. Полюга; Крайове товариство «Рідна школа», Міський осередок ім. К. Малицької, Львівський обласний будинок учителя. – Львів, 2007. – 172 с.

Полюга Л. Життям в одвіті за Україну [Текст] / Л. Полюга. – Львів, 2010. – 303 с.

Полюга Л. Шляхами спогадів: 1944-1956 [Текст] / Л. Полюга. – Львів, 2003. – 180 с.

* * *

Нестеров Ю. Вони боролися за незалежність України [Електронний ресурс] : [про Л. Полюгу] / Ю. Нестеров. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/vony-borolysia-za-nezalezhnist-ukrainy>. – Назва з екрана.

29 серпня

Лонгин ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ **До 150-річчя від дня народження (1875-1950)**

Речниками самостійності та незалежності України вважають трьох ідеологів: Юліана Бачинського («Ukraina irtedenta», 1895), Миколу Міхновського («Самостійна Україна», 1900) та Дмитра Донцова («Сучасне політичне положення нації і наші завдання», 1913). Усі ці праці видані у Львові. Таке трактування історії української політичної думки перетворилося на своєрідний

стереотип, у межах якого вже не було місця для інших імен. Важко пояснити, чому саме «загубилося» ім'я Лонгіна Цегельського як автора праці «Русь-Україна і Московщина-Росія. Історична розвідка» (Львів, 1901). Сучасники Цегельського думали інакше. Володимир Дорошенко, відомий громадський діяч, писав 1916 р.: *«...його брошура дуже багато зробила для боротьби з москвофільством у Галичині. Але ще більше значення має вона саме для російських українців. Свого часу (перше видання цієї брошури появилось 1901 р.) перепачковано досить значну скількість її до нас і тут багато причинилася вона до вияснення основ українського світогляду серед нашої молодіжи...»*. Було два, а може, й три видання цієї праці. Перше – 1901 р., коли побачило світ 10 тисяч примірників; стереотипне друге, десь незабаром після першого, друковане на тонкому цигарковому папері для контрабанди («перепачкування») на Східну Україну – 20 тис. примірників, і фактично третє (хоча автор позначав: «друге, перероблене видання»), опубліковане в Стамбулі (Царгороді) у 1916 р., хоча в «Передньому слові» говорить про те, як до нього вже звернулися втретє.

Щоб закінчити з історією видання 1916 р., треба згадати, що хоча на книжці було подано наклад 150 прим., насправді було видано, як вважають, 40 тис. примірників. Друкувалася вона, мабуть (про що говорять дослідження паперу і шрифтів), у друкарні грузинського католицького монастиря в Стамбулі. Книжечку при допомозі турецької розвідки перевозили на Східну Україну, поширювали її також по таборах військовополонених у Німеччині, Австро-Угорщині, Туреччині, серед української еміграції, українців-воjakів російської армії.

Відрізок часу 1901-1915 рр. був дуже важливий для громадсько-політичної діяльності Л. Цегельського. 25-річний юнак (стільки йому було, коли він видав «Русь-Україну і Московщину», яка, до речі, здобула тоді премію ім. Стефана Дубравського, одного з фундаторів львівської «Просвіти»), завдяки невсипущій праці й велетенській енергії дуже швидко зробив політичну кар'єру. Відбулася також певна еволюція його поглядів, з якою важливо ознайомитися.

У 1900-1901 рр. помітна своєрідна подвійність поглядів Цегельського. 1900 р. на II з'їзді української академічної молоді у Львові *«проголошено вдруге, по рефераті Лонгіна Цегельського, політичну незалежність українського народу як ідеал молодіжи»*. По цій лінії саме він підтримував зв'язки з М. Міхновським, видавав – від імені Революційної української партії – його *«Самостійну Україну»* й займався контрабандою цієї брошури на Східну Україну. З іншого боку, Л. Цегельський, ще не міг вийти з-під чару ідей Михайла Драгоманова і його візії специфічного українського соціалізму, зрештою, спроектованого на загальні ідеї соціалізму. Отже, у цьому ж 1900 р. виходить у світ перекладена Л. Цегельським дуже популярна розвідка професора Бреславського університету Вернера Зомбарта *«Соціалізм і соціальний рух у ХІХ ст.»*. Вже на початку ХХ ст. книжка Зомбарта, спеціаліста з національної економіки, була перекладена на 14 мов, а взагалі витримала 10 перевидань.

Чому *«специфічний український соціалізм»*? Українське соціальне питання – боротьба за соціальну справедливість – в українців ХХ ст. постійно перепліталось з національним. Боротьба з великими землевласниками, власниками фабрик і заводів одночасно була боротьбою також за національне визволення. Бо ці *«вищі верстви»*, як правило, були чужинці, перш за все росіяни та поляки. Дві течії ідей – національних і соціальних – яскраво відбилися в розвідці *«Русь-Україна і Московщина»*. Основне вістря наукової публіцистики Л. Цегельського було скероване проти москофілів – у Галичині та, зрештою, і на Східній Україні. Деякі ідеї, та й практика москофільства, збереглися досі на Сході України, хоча сам термін у Галичині перетворився на лише історичний. Цегельський відверто пише, що гроші на свою пресу москофіли отримують в Росії (с. 8 1-го вид.), що вони заперечують різницю між росіянами та українцями, бо це, мовляв, єдиний народ (с. 43). Цегельський іронізує, що проросійського гетьмана Івана Брюховецького москофіли повинні б зробити москофільським святом (с. 49), що москофіли *«русини з роду, але (москалі) русские по народу»* (с. 81), а

взагалі «відступники від нашого народу» (с. 83), і т. п. Арсенал войовничого антиукраїнства за століття – до наших часів – не змінився і далі диктується Росією.

Перше видання Л. Цегельського – це перш за все коротка історія України на фоні боротьби українського народу проти північного сусіда за свою самостійність, бо «*москалі налізли мов саранча на Вкраїну*» (с. 48). Вже у 1901 р. проявляється велика начитаність та багатостороння ерудиція юнака. Є екскурси з етнології (виникнення і розвиток чотирьох східнослов'янських народів, їхній відмінний етногенез), мовознавства (різниці між т. зв. церковнослов'янською, тобто староболгарською, російською та українською, зокрема у вимові церковнослов'янських текстів) з топонімікою (назви «Русь» і «Україна») включно. Л. Цегельський робить важливі політичні висновки: «*...на всій Русі-Україні з початком нового ХХ віку зачинається борба за волю, борба за самостійну хлопсько-робітничу Русь-Україну*» (с. 87). Остання формула – це данина ідеям та ідеалам М. Драгоманова. Цей висновок 1901 р. трансформується – й помітно – у стамбульському виданні 1916 р. Обставини і практика політичної діяльності наступних років примусили Л. Цегельського модифікувати свої погляди. Події розгорталися швидко. Він стає одним із керівників студентських виступів у Львівському університеті 1901 р., а в наступному році – одним з організаторів селянських страйків у Галичині. Встигає також стежити за актуальною літературою, публікуючи рецензії, наприклад, у «Записках НТШ» – на праці В'ячеслава Будзиновського, Івана Петришина, Івана Франка – всі з селянського питання, та в «Молодій Україні» – на Карла Кавцького з націогенезу.

Вир політичної боротьби, в якому опинився Л. Цегельський, проявився у його публіцистиці. Він виступає за право на страйки, за реформу австрійської виборчої системи. Як редактор газет «Діло», «Свобода», «Українське слово» загострює перо, не забуваючи одночасно про свою тему – «Україна-Росія» і питання москвофільства, парламентаризму та боротьби за українську вищу школу. Виходять у світ нова розвідка про назви «Русь та Україна»,

серії статей у «Літературно-науковому вістнику». Тому цілком логічною була його політична кар'єра: провідна роль в Українській національно-демократичній партії (вже не лівого, соціалістичного, а центристського напрямку), обрання депутатом австрійського парламенту від цієї ж партії (1913-1914 рр.) та участь у діяльності ряду товариств і установ.

Перша світова війна 1914 р. забликала для України світлом волі й мобілізувала також інтелектуальні сили цілого суспільства. Л. Цегельський проявив максимум енергії як керівний член Головної української ради, Загальної української ради, Бойової управи УСС. Він був людиною принциповою і конфліктною. Його суперечки в керівництві Головної української ради, Бойової управи ще від серпня 1914 р. відомі. Дуже активна діяльність у Союзі визволення України (бо він мислив загальноукраїнськими масштабами, а не в дусі галицько-буковинського партикуляризму) спричинила напружені стосунки з такими поміркованими політиками, як Кость Левицький і барон Микола Василько. Недалекий був час, коли він сперечався з австрійським цісарем Карлом (під час авдієнції у Відні 1918 р.), виступаючи проти думки, що українцям під поляками буде добре.

Чи не найбільше сил віддав Л. Цегельський Союзові визволення України. У вересні 1914 р., отже, незабаром після вибуху війни, він їде в складі делегації СВУ до Болгарії та Туреччини, щоб організувати там представництва Союзу, встановити контакти з керівництвом держав, розпочати інформаційну діяльність. 22 листопада 1914 р. делегацію Союзу, в складі якої був і Л. Цегельський, прийняли в Стамбулі два з тріумвірів, які правили фактично Османською імперією, а саме міністр внутрішніх справ Г. Талаат-бей та військовий міністр Енвер-паша. У результаті 24 листопада 1914 р. було опубліковано декларацію, підписану Г. Талаат-беєм, що Україну треба визволити з-під російського ярма, а турецький уряд допоможе Україні здобути незалежність. Декларація Туреччини була першим урядовим документом у світі, що признавала право України на незалежність. Вона отримала широкий міжнародний резонанс, тим більше, що і Австро-Угорщина, і

Німеччина до самого кінця 1918 р. вагалися, чи тій Україні незалежність потрібна. Діяльність Л. Цегельського в Туреччині також була його дипломатичним досягненням. З'явився ряд статей та інтерв'ю Л. Цегельського в стамбульській пресі.

Роки 1914-1916 були для нього дуже «урожайними» в науково-популяризаційному та публіцистичному плані. За приблизними, мабуть, неповними, підрахунками тоді появилось понад 30 брошур і великих статей Цегельського принаймні семи мовами: українською, болгарською, німецькою, шведською, румунською, угорською, турецькою (російської та польської він явно уникав). Усі ці праці писалися в єдиному руслі, започаткованому ще 1901 р.: права України на незалежність, різниця між українцями і росіянами, гноблення України Росією й Польщею, українське питання та українські перспективи у Світовій війні, стосунки України з Швецією, Угорщиною, Болгарією, Румунією, Туреччиною. За 14-15 років, які минули від видання брошури «Русь-Україна і Московщина», Л. Цегельський помітно модифікував теоретичні підстави своїх висловлювань, усунув соціалістичну фразеологію та, очевидно, врахував політичні обставини, що так різко мінялися – від миру до війни – в Україні та довкола України. Видану в Стамбулі книжку «Русь-Україна а Московщина-Росія. Історично-політична розвідка» з картою України треба вважати квінтесенцією думок, поглядів і обґрунтованих наукою переконань автора.

З дрібніших праць Цегельського воєнного періоду варто згадати такі як: «З чого виникла війна, та що вона нам може принести» (Відень, 1915. – 14 с. (відбитка з Календаря СВУ «Січ»), передруковано у «Пам'ятковій книжці Союзу визволення України і календареві на 1917 рік» (Відень, 1917), з висновком, що «великий нарід повинен мати свою власну державу», брошура «Самостійна Україна. Звідки взялися і що значать назви „Русь” і „Україна”» (Відень, 1915.) – вважалося, що вона в «десятках тисяч примірників повинна розійтися поміж бранцями-українцями й українськими жовнірами та дістатися навіть під найбіднішу українську стріху». Частина з цієї роботи – під назвою «Звідки взялися і що значать назви

„Русь” та „Україна” – було передруковано у наведеній «Пам’ятковій книжці...».

Широкий відгомін здобула брошура Л. Цегельського (в болгарській транскрипції – Цехелски) болгарською мовою «Не освободителка, а потисница на народитѣ (как Русия «оснобождава» Украина)» (Софія, 1914) зі супровідною статтею Івана Шишманова (зятя М. Драгоманова) «Україна і Болгарія». У Румунії брошура про Росію-гнобительку вийшла 1914 під назвою «*Rusia „Tarisla” – a supritarea poroaleor*» (Царська Росія – гнобителька народів) з передмовою румунського вченого Земфіра Арборе. Спеціально для турецького читача Л. Цегельський написав статтю «Україна і Туреччина», вміщену в збірнику «*Ukraina, Rusya ve Turkiye*» (Україна, Росія і Туреччина), виданому в Стамбулі 1915 р. Крім цього, з’явився й турецькомовний варіант брошури «Росія як гнобителька народів» (1916 р.). Ці тексти друкувалися арабськими літерами. Для центральних держав він видавав свої статті й брошури німецькою мовою. Врешті для нейтрального шведського читача опрацював брошуру шведською мовою.

Уже цей побіжний перелік публіцистики з міцним історичним підґрунтям свідчить про те, з якими широкими поглядами на сучасні й давніші відносини України з сусідами Л. Цегельський підійшов до підготовки другого видання розвідки «Русь-Україна а Московщина-Росія» (Царгород, 1916), яку, за іронією долі, в Україні, зокрема Західній, майже не знали, бо вона розповсюджувалася, в основному, по таборах військовополонених та контрабандою подекуди на Східній Україні.

Читач сам може ознайомитися з викладом фактажу та їхнім наświetленням автора, але, незалежно від цього, варто підкреслити основні тези Л. Цегельського історико-політичного звучання, викликані також різким загостренням міжнародної ситуації в період Світової війни. Як писав сам автор, у порівнянні з виданням 1901 р. він доопрацьовував теоретичну частину своєї розвідки, доповнив історичний матеріал, усунув вузько локальний і продиктований початком століття матеріал. Еволюцію своїх поглядів він не

підкреслював, хоча вона відбулася й була дуже помітною. Зник клич «за самостійну хлопсько-робітничу Русь-Україну», автор виступає просто за Українську державу, що може бути утворена лише після розгрому Росії. Він звертає увагу на страшну ненависть Росії до українства. Саме тому вона хоче захопити Галичину, щоб придусити «мазепинство», а за передачу їй Східної Галичини може припинити війну з Центральними державами, віддати їм навіть Польське царство, тобто частину Російської імперії. Цегельський констатує, що москвофільство як політична течія в Галичині зникає. Українську державу він характеризує як *«національну державу, це найкраща форма оборони та підтримання інтересів даної нації»*.

У цьому відношенні помітний розвиток поглядів Л. Цегельського. Якщо у 1901 р. він писав виключно про «народ», то тепер термін «нація» у нього рівновартний з терміном «народ». Він уточнює свою дефініцію поняття «народ-нація». У виданні 1901 р. він визначав: для формування народу визначальним є те, що людей разом *«лучить спільний економічний і культурний інтерес та спільна історична традиція»*, і досить скептично ставився до питання єдиної мови в межах народу та єдиної самоназви народу, то у 1916 р. вже вважав, що народ-націю творить спільна традиція (бувальщина), спільні інтереси культурні, економічні й політичні, а вирішальним фактором є *«власне почування своєї окремішності від сусідів»*. Велику роль відіграє також географічний фактор (ліси-пущі між Руссю-Україною та Московщиною, яку він послідовно називає Заліссям). Виступаючи проти російської тези про єдиний «русский» народ, він стверджував, що сама лише мова та назва народу, а також релігія не вирішують питання про єдність одного народу з іншим (маючи на увазі український та російський народи). Підсумовуючи свої погляди про принципову різницю між цими двома народами, він доходив до висновку, що в українців та росіян різні економічні інтереси, різні мови, різні історичні традиції (з суспільно-політичним ладом включно), різне географічне положення.

Хоча від висновків Л. Цегельського минуло сто років, не можна сказати, що сучасна етносоціологія і етнологія пішли набагато далі

від того, що встановив ще в 1916 р. український політик. Проблема ж залишається актуальною і нині.

* * *

У роки Першої світової війни Л. Цегельський ще більше зміцнив свій авторитет як політик-практик і теоретик (за сучасною термінологією – як політолог). Тому й місце, яке він зайняв у тогочасному українському громадсько-політичному житті, відповідало логіці розвитку його як особистості. В гетьманській Українській державі 1918 р. був призначений членом Ради Міністерства закордонних справ (правда, через політичні події не почав виконувати ці обов'язки). В часах ЗУНР в 1918 р. – член Української національної ради, державний секретар (міністр) внутрішніх справ. Він був одним з авторів Акту злуки між ЗУНР та УНР, проголошеного в Києві 22 січня 1919 р. У цей час він був державним секретарем без портфелю ЗУНР, керівником Секретаріату зовнішніх справ ЗУНР, одночасно також заступником міністра закордонних справ УНР (це було формальне призначення, бо Цегельський до Києва не міг переїхати). А далі дипломатична кар'єра, еміграція до США, громадська та редакційна робота, смерть у Філадельфії 1950 р. на 75-му році життя.

Лонгин Цегельський своїми творами повертається в Україну. Йому належить місце серед тих, що формували українську політичну думку найновіших часів. І в історію цієї політичної думки він повинен повернутися також.

Ярослав ДАШКЕВИЧ,
професор

Література

Дашкевич Я. Русь-Україна на позвах з Московщиною-Росією. Лонгин Цегельський та українська політична думка 1900-1917 рр. [Текст] / Я. Дашкевич // Постаті. Нариси про діячів історії, політики, культури / Я. Дашкевич; упоряд.: М. Капраль, Г. Сварник, І. Скочиляс. – Львів, 2016. – С. 806-813.

Красівський О. Цегельський Лонгин Михайлович [Текст] / О. Красівський // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець [та ін.]. – Київ, 2011. – С. 765.

1 вересня

Ігор ЮХНОВСЬКИЙ *До 100-річчя від дня народження (1925-2024)*

Вдумливість, зваженість, толерантність... Переконливі глибокі доводи, спокійна мудра мова... Це – Ігор Рафаїлович Юхновський. Народився майбутній академік в селі Княгинине Дубенського повіту Волинського воєводства Польщі (нині Демидівська селищна територіальна громада Дубенського району Рівненської області). Учасник німецько-радянської війни, сапер та мінер, завершив службу в Австрії. Після демобілізації повернувся до Львова. Вивчав фізику у Львівському державному університеті ім. І. Франка, у 1954 році здобув ступінь кандидата фізико-математичних наук. А у 1965 році захистив докторську дисертацію.

Створив добре знану у світі Львівську наукову школу статистичної фізики. Розробив оригінальні й потужні методи теоретичних досліджень систем взаємодіяльних частинок: метод колективних змінних та метод зміщень і колективних змінних, які дозволили розв'язати серію принципів проблем фізики конденсованої речовини. Він та його учні зробили суттєвий внесок у розвиток теорії рідин та розчинів електролітів, металів і сплавів, неупорядкованих систем, фазових переходів та критичних явищ. Останнім часом у полі наукових інтересів Ігоря Юхновського були математичні методи в економіці та розвитку суспільства, проблеми енергетики, проблеми безпеки об'єкта «укриття» на Чорнобильській АЕС, теорія гетерогенного каталізу та низка інших стратегічно важливих проблем для держави. Він – автор близько 500 наукових статей, семи монографій та підручників. Як підсумок його наукових зацікавлень у 2005 р. вийшли «Вибрані праці. Економіка» і «Вибрані праці. Фізика». За п'ять років вже досвідчений політик видав «Вибрані праці. Політика».

1969 року у Львові створив відділ статистичної теорії конденсованих станів Інституту теоретичної фізики АН УРСР, на його основі в 1990 році засновано Інститут фізики конденсованих

систем НАН України. Протягом 1990-1998 років очолював Західний науковий центр НАН України. Для підтримки проведення наукових досліджень в Україні в 1996 році заснував Фонд підтримки науки.

Наприкінці 1980-х років був одним з очільників товариства «Меморіал». У березні 1990 року обраний депутатом Верховної Ради України, у парламенті очолював опозицію як голова Народної Ради. Був співавтором Декларації про державний суверенітет України. Відтак обирався народним депутатом I-IV скликань Верховної Ради України, а 1991 року його висунули кандидатом у Президенти України, але набрав 554 719 голосів (1,74 %).

Ігор Юхновський очолював комісію Верховної Ради з питань науки та освіти (1990-1993), був членом Президії Верховної Ради. У 1992 році працював державним радником України, першим віцепрем'єр-міністром (1992-1993). Під час другої каденції (1994-1996) був лідером депутатської групи «Державність». З його ініціативи було створено Міжвідомчу аналітичну консультативну раду при Кабінеті Міністрів України. Втретє як народний депутат належав до фракції Народного руху України. Протягом 1999-2002 рр. був головою комітету з питань науки і освіти. 2002 року пройшов до Верховної Ради України за єдиним списком від блоку Віктора Ющенка «Наша Україна», очолював комітет з питань науки і освіти та спеціальну тимчасову комісію з питань майбутнього.

Був засновником та головою Всеукраїнського об'єднання ветеранів, висловлювався за примирення червоноармійців та воїнів УПА. У 2006 році Ігоря Юхновського призначено в. о. голови Українського інституту національної пам'яті – центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом. У двадцяту річницю референдуму за незалежність України відомі інтелектуали у відповідь на звернення трьох традиційних українських церков створили ініціативну групу «Першого грудня» з метою об'єднання українського народу. Серед засновників – Ігор Юхновський.

Академік Юхновський удостоєний численних відзнак як учасник війни, науковець і як визначний громадський та політичний діяч. Найвище звання – Герой України з врученням ордена Держави –

він отримав 23 серпня 2005 року за визначний особистий внесок у національне відродження і побудову незалежної Української держави, багаторічну плідну громадську і політичну діяльність, вагомі наукові досягнення. Він – лауреат багатьох наукових премій, дійсний член НТШ, почесний громадянин Львова.

Помер Ігор Рафаїлович Юхновський 26 березня 2024 року, похований в родинному гробівці на Личаківському цвинтарі у Львові. Вдячні львів'яни у липні 2024 року перейменували вулицю професора Буйка на вулицю Академіка Ігоря Юхновського.

За матеріалами Ветеранського вісника (2024, № 22)

Література

Іванків О. Формула життя і творчості [Текст] / Олександр Іванків // Львівщина в 2015 році. Знаменні і пам'ятні дати краю [Текст] : календар / упоряд.: І. Зінченко, О. Григорчук; ЛОУНБ. – Львів, 2015. – 62 с.

Шаров І. Юхновський Ігор Рафаїлович: прийшов час будувати державу [Текст] / І. Шаров // Вчені України: 100 видатних імен / Ігор Шаров. – Київ, 2006. – С. 467-471.

Ігор Рафаїлович Юхновський [Текст] : бібліографічний покажчик / упоряд. О. Іванків; НАН України, Ін-т фізики конденсованих систем. – Львів, 2020. – 153 с.

4 листопада

Василь КУЧАБСЬКИЙ

До 130-річчя від дня народження (1895-1971)

Ім'я Василя Кучабського належить до когорти блискучих постатей українських військових, державних та громадських діячів, завдяки жертівній праці та подвигу яких стало можливим існування Української держави у першій чверті ХХ ст.

Василь Кучабський народився у с. Волиця поблизу Пустомит на Львівщині. Після народження батьки дали друге ім'я – Дмитро. У його родині були представники як світської (по батьковій лінії), так і священничої (по лінії матері) інтелігенції. Закінчивши з відзнакою українську Академічну гімназію у Львові (1905-1911), Василь вступив на юридичний факультет Львівського університету (1913-1914). Ще підлітком захопився військовим вишколом та вступив до

«Пласту». В університеті В. Кучабський з друзями організував таємну напіввійськову програму під назвою «Мазепинський курс мілітарний», в якій учасники слухали лекції з військової справи, їздили на стрільби та польові навчання. Під потреби курсу В. Кучабський написав перші українські підручники з військової справи – «Кріс австрійського пішого війська» та «Сигналізація». З вибухом Першої світової війни Василь вступив до Легіону Українських січових стрільців, а згодом йому доручили командування сотнею УСС. У вересні 1916-го у боях за гору Лисоню він потрапив у російський полон і був вивезений до табору для військовополонених біля Царицина (нині Волгоград). У перші дні 1918 р. В. Кучабський та група його друзів тікає з полону, приїжджає до Києва та вступає до Куреня січових стрільців (київських). Тут його військовий талант та організаційні здібності були відразу ж помічені, і незабаром В. Кучабський отримав запрошення вступити до складу Ради січових стрільців, членами якої були визначні представники тогочасного стрілецького руху – Роман Дашкевич, Євген Коновалець, Іван Чмола, Андрій Мельник та ін.

У січні-лютому 1918 р. стрілецька сотня під його командуванням вела тяжкі оборонні бої на Подолі в Києві проти більшовицьких військ. У 1918-1919 рр. він брав участь у боях проти червоної армії і добровольчої армії генерала Денікіна. У 1919 р. Кучабський вже як дипломат працював у складі української дипломатичної місії у Швеції. Звідти він укотре повернувся на фронт – тепер уже польсько-української війни. У грудні 1919 р. Кучабський знову потрапив до табору військовополонених, але цього разу в Луцьк, куди був інтернований поляками. У тому самому таборі опинився і Євген Коновалець, і чимало інших членів Стрілецької Ради. Там вони шукали шляхів, як продовжити збройну боротьбу, але Варшавська угода, укладена між УНР і Польщею у квітні 1920 р., змінила їхні плани.

У грудні 1922 р. В. Кучабський разом з Є. Коновальцем виїхав до Німеччини. Тут продовжив навчання, вступивши на філософський

факультет (відділення історії та державознавства) Берлінського університету. 1923-1924 рр. В. Кучабський – співредактор першого українського націоналістичного журналу «Заграва», де головним редактором був Д. Донцов. У 1926 р. здобув ступінь доктора філософії, упродовж 1934-1939 рр. викладав історію та літературу у гімназії м. Кіль (Німеччина).

У міжвоєнний період В. Кучабський долучився до гетьманського руху, став членом Братства українських класократів – монархістів-гетьманців. Саме тоді остаточно оформилася консервативна концепція вченого. Свої ідеї та бачення консервативної доктрини вчений виклав у праці «Значення ідей В'ячеслава Липинського» (1935). В еміграції Василь Кучабський присвятив себе науково-публіцистичній діяльності: був активним співробітником Українського наукового інституту в Берліні, багато друкувався в українських виданнях «Літопис Червоної Калини», «Дзвони», «Мета», «Політика», «Записки Українського Наукового Товариства в Берліні», «Літопис політики, письменства і мистецтва» та ін.

Центральною темою творів Кучабського був аналіз подій визвольних змагань і міркування про те, чому вони зазнали поразки. До них належала одна з його фундаментальних робіт – «Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918-1923 роках», яка вийшла 1934 року в Берліні. Праця містить докладну реконструкцію й аналіз військових, дипломатичних і політичних подій Перших визвольних змагань і спирається не лише на особисті спогади, а й на використання джерел українською, польською, російською та німецькою мовами. Як фаховий історик і безпосередній учасник подій В. Кучабський у 1937 р. опублікував одну зі своїх найвідоміших праць – «Січові Стрільці. Воєно-історичний нарис», до якої увійшли спогади січових стрільців (Є. Коновалець, В. Кучабський, М. Безручко та інші), а також документи та матеріали до бібліографії січового стрілецтва Наддніпрянської України. Ця книга стає на той час однією з найбільш повних та ґрунтовних праць з історії українського стрілецтва. Наприкінці Другої світової війни родина Кучабських перебралася до

німецького містечка Бланкенбург. І хоча Бланкенбург потрапив до радянської зони окупації, Кучабський працював спочатку в тамтешньому муніципалітеті, а потім учителював у місцевій школі. Завдяки доброму володінню німецькою мовою та знанню німецьких звичаїв сім'ї Кучабських весь той час удавалося приховувати своє українське походження.

У 1971 р. у Бланкенбургу Василь Кучабський помер, там і похований.

Орест КРУКОВСЬКИЙ,
співробітник Музею визвольної боротьби у Львові

*Іменна відзнака В. Кучабського, члена Ради січових стрільців.
Зберігається в Національному музеї історії України в Києві.*

Література

Василь Кучабський – історик, публіцист, бібліотекар [Текст] : матеріали до біобібліогр. / упоряд. Роксолана Вдовичин; НАН України, Львів. нац. наук. б-ка ім. В. Стефаника. – Львів, 2020. – 158 с.

Гелей С. Василь Кучабський: від національної ідеї до державности (Українська консервативна політична думка першої половини ХХ ст. та її вклад в історичну науку) [Текст] : докторська дисертація / С. Гелей. – Львів, 1999. – 532 с.

Головченко В. Кучабський Василь [Текст] / В. Головченко // Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. / редкол.: Л. Губерський (голова) та ін. – Київ, 2004 – Т. 1. – 760 с.

Красівський О. Кучабський Василь [Текст] / О. Красівський // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова) та ін. – Київ, 2011. – С. 384.

6 листопада

Микола ПЕТРЕНКО

До 100-річчя від дня народження (1925-2020)

Микола Петренко, відомий український письменник, народився у козацькій Лохвиці на Полтавщині 1925 року. На Львівщину потрапив у тяжкі повоєнні роки. Прибився після поневірянь у німецьких і радянських таборах, сезонних заробітків на Камчатці й Донбасі. Спочатку працював у редакції районної газети в Бродах, потім в обласній «Ленінській молоді» у Львові. Після здобуття вищої освіти на факультеті журналістики Львівського університету (1957) був редактором Львівської телестудії. Ще студентом почав писати поезію, а 1957-го вийшла його перша збірка «Дні юності». Не забарилися й наступні – «Серцем палаючим» (1959), «Весняний засів» (1961), «Суворі береги» (1963), дитяча «Марічка-невеличка» (1962). Уже після перших збірок Миколу 1960 р. прийняли до Спілки письменників. А 1964-го вийшли одразу дві книжечки – «Гранітні віхи» й «Росяні вруна». Активний автор, та ще й східняк, став членом компартії, працював кореспондентом «Літературної України». Життя стелилося під ноги! Та 1965 року з молодим комуністом сталася прикра історія. На 70-річчі Володимира Гжицького, який відсидів 20 років у сталінських таборах, Микола, вітаючи ювіляра, сказав: «Мені було легше сидіти у фашистському концтаборі, бо я знав, що мене посадили вороги...». Як занотував у щоденнику байкар Іван Сварник, *«це дало привід декому говорити, начебто Петренко „вихваляв життя у гітлерівських концтаборах”*. Дехто – це такі ж східняки Т. Одудько й П. Інгульський, які й самі *«не вірять у те, начебто Петренко «бандерівський підспівувач» і т. п. Швидше всього мстять Миколі за його прямолінійність та безкомпромісність, а часом і гарячкову нестримність»* (записи 1965 р.). Оскільки Одудько був директором обласного видавництва, до того ж проти Петренка висловився й відомий «борець з націоналізмом», секретар обкому Маланчук, 1965 й 1966 рр. збірку нових творів поета зняли з плану. Комуніст Петренко написав скаргу в ЦК, там розглянули це питання

й стали на бік Петренка. Проявом цього «прощення» стало видання у Москві Миколиної книжечки «Майская алхимия» (1967). Отож і в Україні 1968 й 1970 рр. також видрукували нові збірки поета. Та 1971-го у журналі «Заклик» з'явився вірш Петренка «Нескорена фортеця», що звеличував українську пісню, як незбориму твердиню нашого духу:

*Рідна пісня – то мури її,
Рідна пісня – то зброя ясна.
Хоч які б не гриміли бої,
Та ніколи не здасться вона.*

Вірш став приводом для партійної догани комуністові Петренкові за політичну недалекоглядність. Оскільки він дописав «щасливе» закінчення, то догана була звичайною, а не «суворою». А 1975 р. з Миколою знову сталася халепка. Як співробітник телестудії, та ще й драматург-початківець, він був на зйомках фільму «Захар Беркут» (1971, реж. Л. Осика), близько зійшовся з молодими акторами І. Миколайчуком, І. Гаврилюком, А. Лефтієм, К. Степанковим, В. Симчичем. Відгуком цих непроминальних днів у горах і ночей на полонинах, проведених з однодумцями, став вірш «Бранка», де були крамольні рядки:

*Ми всі впадем на полі брані,
Ні, ми не в пелюшках помрем.
Тебе ж сьогодні на аркані
в татарський поженуть гарем.*

Недремне партійне око відразу помітило натяк на становище УРСР в колі братніх народів, і Петренка, як він напише згодом, «виключили з партії (щоправда потім поновили, але – з останнім попередженням), а відомо ж, що це означало в ті часи: вилетів з роботи, бо був кореспондентом «Літературної України», кілька років не друкувався». Ці кілька років – 1971-1973 – роки репресій проти дисидентів, політичних процесів проти всіх запідозрених у «буржуазному націоналізмі», шаленого тиску на українську інтелігенцію. У Львові заарештували й засудили Ігоря й Ірину Калинців, Михайла Осадчого, В'ячеслава Чорновола. Цькування зазнавали й інші львівські письменники – Д. Павличко, Р. Федорів,

Б. Стельмах, Р. Іваничук, В. Лучук, Р. Кудлик та багато інших. Проскрибований письменник перебивався випадковими заробітками, працював у різних організаціях, врешті 1976 р. перейшов виключно на творчу роботу. У ці скрутні часи Микола Петренко вимушений писати публіцистику – збірки нарисів «Балада про натружені руки», «Холм слави». Звертається до гумористичного жанру – «Вовча дієта», «Дисонанси», «Лакмусова стрічка», «А казав, що помреш...». Також пише дитячі п'єси «Чарівне кресало» (за Андерсеном), «Довбушів топірець», «Дві Іванки», збірки для дітей «Чом не ростуть вареники», «Пливла у небо казка» та ін. Багато хто знає його як автора багатьох (а він написав їх понад 200) популярних пісень: «Намалюй мені ніч», «Срібні кораблі», «Ти забудь ці слова» та ін.

Згодом критики однозначно оцінять поезію Петренка, як «стихію шістдесятників», її «природний нерв» (Т. Салига). Микола Петренко був своїм для Павличка, Вільде, Тютюнника, Миська, Безніска, сестер Байко, Брилинського, Кадирової й багатьох інших. Чи не першим у галицькій літературі він порушив тему Голодомору («Сни про окраєць хліба»), перекинув місток з Галичини в Гетьманщину («Злочин у сотенному містечку»). Залишив дуже цікаві спомини про своїх сучасників «Лицарі пера і чарки» (2000), оригінальну книгу притч «Самозапалення свічі» (2010).

Миколу Петренка, талановитого й правдивого поета з тонкою душею й виразним голосом, не дуже цінувала радянська критика, у його творах завжди шукали прихований зміст, якесь «подвійне дно». Епоха сфальшованої правди й подвійної моралі не любила борців за справедливість і справжніх співців селянської праці. Лише в роки незалежності Миколу Петренка по-справжньому помітили й оцінили: його вшанували літературними преміями ім. Павла Тичини, Юрія Яновського, Маркіяна Шашкевича, Богдана Лепкого.

Іван СВАРНИК,
директор ЛОУНБ

Література

Петренко М. Незабутнє [Текст] / Микола Петренко // Дзвін. – 2019. – № 4. – С. 207-212.

* * *

Ільницький М. Драма без катарсису. Сторінки літературного життя Львова другої половини ХХ ст. [Текст] / М. Ільницький. – Львів, 2003. – Кн. 2. – Із змісту: [про М. Петренка]. С. 81, 82, 110, 114, 132.

Микола Петренко [Текст] : біобібліогр. довідник // Письменники Львівщини / уклад. М. Якубовська. – Львів, 2008. – С. 79, 80.

Салига Т. «Божий ангел стер з лиця сльозу» (силуетка Миколи Петренка у мозаїці його віршів) [Текст] / Т. Салига // Вогонь, що не згаса... / Т. Салига. – Київ, 2017. – С. 574-592.

Шукач істини. Микола Петренко [Текст] : біобібліогр. нарис до 90-річчя від дня народж. / упоряд.: І. Зінченко, О. Григорчук, І. Лешнівська; ЛОУНБ. – Львів: Ліга-Прес, 2015. – 144 с.

14 листопада

Олег ШАБЛІЙ

До 90-річчя від дня народження (1935-2023)

Олег Шаблій – учений-географ, завідувач кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету ім. І. Франка, заслужений діяч науки і техніки України, доктор географічних наук, заслужений професор Львівського національного університету ім. І. Франка (2001), академік Академії вищої школи України та Української екологічної академії, почесний член Українського географічного товариства, дійсний член НТШ, очолював Географічну комісію НТШ (з 1990 р.). Автор понад 550 наукових, науково-методичних і науково-публіцистичних праць.

Олег Шаблій народився у с. Курівці Зборівського району на Тернопільщині у хліборобській родині. Впродовж 1950-1954 рр. навчався у Бережанському педагогічному училищі. У 1954 р. вступив на географічний факультет ЛДУ ім. І. Франка. Після закінчення аспірантури розпочав викладацьку діяльність. Став доцентом, пізніше професором. У 1990 р. очолив кафедру економічної і соціальної географії Франкового вишу.

Наукова діяльність Олега Шаблія охоплювала вивчення широкого спектру географічних дисциплін: методологічні, теоретичні і прикладні питання та проблеми суспільної географії, геополітики, геоekonomіки, геоecології, картографії тощо. Найбільш відомі праці

вченого висвітлюють теоретичні і методологічні основи суспільної географії. Фундаментальною працею стала книга «Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії» (2001), а також «Основи загальної суспільної географії» (2003), у яких викладено найважливіші наукові ідеї визначного географа. Підсумковою працею вченого є два томи «Суспільної географії» (2015). Саме Олег Шаблій започаткував видання наукової серії «Постаті українського землезнання», в якій вийшло чотирнадцять книг про відомих учених-географів, серед яких Г. Величко, В. Геринович, В. Кубійович, С. Рудницький, О. Степанів та ін. У 2012 р. професор О. Шаблій разом з колективом кафедри економічної і соціальної географії видав ґрунтовну працю про наше місто «Львів. Комплексний атлас». Своїй малій батьківщині – селу Курівці на Тернопільщині – учений присвятив краєзнавчу працю «Село на золотому Поділлі» (2011). У 2015 р. Олег Шаблій завершив книгу, присвячену власному мистецькому доробку «У пошуках краси: тривоги і розради».

Професор О. Шаблій – визначний українознавець. Усі його праці пронизані ідеєю українства. Він вперше розкрив географічну сутність студій, вважав, що вивчення української національної географії тісно пов'язане з питаннями українознавства. У своїх дослідженнях учений не обмежувався вивченням суто географічних аспектів науки, він охоплював і сферу культури, мистецтва, музики тощо.

Був членом редакційної ради з підготовки і видання «Національного атласу України». Член редколегій часописів «Історія української географії» (Тернопіль), «Український географічний журнал» (Київ), «Регіональна економіка» (Львів) та ін.

Йому присвоєно звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (2016), він є лауреатом міжнародної премії ім. І. Франка у номінації «За вагомі досягнення у галузі соціально-гуманітарних наук» за наукову працю «Суспільна географія» (у двох книгах, 2015).

Помер Олег Шаблій 13 січня 2023 року, похований на Личаківському цвинтарі. Учений виховав цілу плеяду визначних географів, які продовжують плідну працю свого вчителя на ниві

української географічної науки. У 2023 р. кафедрі економічної і соціальної географії Львівського університету було присвоєно ім'я Олега Шаблія.

Леся ЦЮЦЮРА,
бібліотекарка відділу читального залу ЛОУНБ

Література

Вісьтак О. Професор Олег Шаблій – учений і педагог вищої школи (до 70-річчя від дня народження та 45-річчя наукової та педагогічної діяльності) [Текст] / О. Вісьтак // Олег Шаблій: біобібліогр. покажчик / уклад.: М. Любицька, О. Вісьтак; ЛНУ ім. І. Франка. – Львів, 2006. – С. 6-22.

Влах М. Професор Олег Шаблій – пасіонарій географічної освіти і науки [Текст] / М. Влах // Географічна освіта і наука: виклики і поступ: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, присвяч. 140-річчю географії у Львівському університеті (Україна, м. Львів, 18-20 травня 2023 р.). – Львів, 2023. – Т. 1. – С. 49-55.

АПТЕКА-МУЗЕЙ «ПІД ЧОРНИМ ОРЛОМ» **До 250-річчя з часу відкриття (1775)**

Львів здавна був відомий як значний торгово-промисловий і культурний центр. Не останнє місце займала й аптечна справа. Аптеки того часу розвивалися переважно як торговельні установи, що мали своє невелике виробництво, де виготовлялись ліки, ветеринарні засоби, косметичні препарати тощо. Аптеки підпорядковувались передусім промислово-торговельній палаті, а потім уже медичним службам міського управління. Кожен власник аптеки в межах своїх фінансових можливостей намагався оздобити приміщення і якнайкраще обладнати їх. Аптеки не мали нумерації, у кожній була своя емблема і відповідна назва. Іноді згадувалося ім'я засновника або власника. Чимало старовинних аптек діють і в наші дні. Цікавими є історичні відомості про ці аптеки та людей, які в них працювали.

Вулиці Друкарська і Ставропігійська починаються від площі Ринок будинком, який стоїть неподалік від визначних пам'яток архітектури XVI століття – Чорної кам'яниці та палаців Корнякта й

Бандіnellі. І хоч цей будинок поступається перед своїми сусідами величчю і архітектурним оздобленням, але в історії міста і він залишив помітний слід. Тут у 1735 році фармацевт Наторп заснував аптеку і назвав її «Під чорним орлом». У 1773 р. він продав її магістру Антону Пеца, управляючим був магістр Кароль Шерф. У 1805 р. аптека «Під чорним орлом» згадується як «циркулярна» і належить магістру А. Саламону. Така назва присвоювалась аптекам Австрійської монархії в тому випадку, коли її власник був обраний і призначений головою колегії аптекарів. Оскільки аптека «Під чорним орлом» протягом цілого століття була «циркулярною», то слід вважати, що вона була однією з кращих аптек міста і її власники мали непересічні знання і кваліфікацію. Основною діяльністю аптеки був випуск ліків за рецептами. Тут готувались настоянки, екстракти, еліксири, сиропи, різноманітні мазі, пасти, лікувальні вина тощо. Окрім ліків, готували і косметичні вироби. Аптека мала велику кількість спеціального обладнання, добре устатковану лабораторію з витяжними і сушильними шафами, перегонним кубом, який за необхідності можна було переобладнати для перегонки спиртовмісних речовин. Оскільки в аптеці готували галенові препарати, то в наявності були перколятори, прес для відтискання рослинних соків, дозуючі прилади, преси для виготовлення гемороїдальних свічок і глобуль, набори різноманітних млинків, таблеточні і пілюльні машинки, великий набір ступок і аптечних ваг.

Історичний інтерес представляють відомості про фармацевтів, які працювали в аптеці «Під чорним орлом» протягом XIX-XX ст. Тут довгий час асистентом був магістр фармації Вінцент Яблунівський (1837-1897). Він не задовольнявся лише практичною діяльністю, написав багато друкованих праць з аптечної технології, фармацевтичної деонтології, педагогіки та ін. З 1882 року завідував фармацевтичною школою та хімічною лабораторією Галицького товариства аптекарів, був редактором щомісячника «Журнал товариства аптекарів» (1884). Під його керівництвом був опублікований цикл статей, зібраних пізніше у фундаментальну

працю «Основи викладання і підготовка до екзаменів учнів фармації» (1885).

У протоколі засідання колегії аптекарів 10 жовтня 1874 р. власником аптеки «Під чорним орлом» згадується доктор філософії і фармації Кароль Склепінський. Він відремонтував і оздобив аптеку так, що без перебільшення ця аптека вважалася найгарнішою аптекою Львова. Кароль Склепінський у 1904 р. був скарбником Львівського гігієнічного товариства. Розміщення та обладнання приміщень аптеки впорядковано згідно з «Розпорядженням міністерства внутрішніх справ від 27 травня 1911 р. стосовно керування публічними аптеками» часів автономії Галичини. За цим розпорядженням, кожна публічна аптека повинна була складатися з таких приміщень: торговий зал, лабораторія, склад для зберігання матеріалів та ліків, горище для трав, пивниця та інспекційна кімната. На окремих полицях з написом «Venena» зберігалися ліки, до складу яких входять отрути. Торговий зал аптеки обладнаний також згідно з приписами. Він «великий, сухий, світлий, добре опалений і має виразно помітний напис „Аптека” над вхідними дверима». Стелі залу оздоблені поліхромними медальйонами ХІХ ст., які представляють алегорії чотирьох стихій: Землю, Воду, Повітря, Вогонь. Посередині стелі звисає люстра, яка освітлювала аптеку з допомогою газу. Саме в цій аптеці вперше використали газове освітлення. Вхідні двері та вікна торгового залу прикрашає ансамбль шибок монохромного травлення, виконаних в майстерні Йозефа Стаубера, на яких досі можна побачити частково стерті написи українською та польською мовами «Ц. к. окружна аптека Антонія Склепінського», а також герб – чорного австрійського орла. Двері, що ведуть до лабораторії, оздоблені шибою з фігурами Ескулапа та Гігеї, а двері, що ведуть до кабінету, – шибою з медальйоном в обрамленні орнаменту з лаврового листя та монограмою «S. K.» (Склепінський Кароль). У торговому залі знаходиться великий рецептурний стіл, який освітлюється трьома латунними канделябрами, що служили одночасно і штативами для аптечних ваг. За цим столом готували ліки за рецептами.

До 1923 року власником аптеки «Під чорним орлом» був Антоній Склепінський. Він здобув звання доктора філософії і фармації у Львівському університеті в грудні 1909 р. У 1923 році, тобто під час панування на західноукраїнських землях Польщі, аптеку в сім'ї Склепінських купив Михайло Терлецький, у 20-30 роках – єдиний українець, який мав власну аптеку у Львові. Щороку у нього працювали два-три студенти-фармацевти, яким він виплачував стипендію. Терлецький був меценатом, робив чималі пожертви на громадські та наукові товариства, безкоштовно відпускав ліки для хворих Народної лікарні митрополита Андрея Шептицького. Помер М. Терлецький у 1966 р., похований на Личаківському цвинтарі. Після окупації зберегла інтер'єр аптеки помічниця Михайла Терлецького, завідувачка аптеки в 1944-1971 роках професор Софія Гургула та її чоловік Олександр Павенцький.

Багата історія аптечної справи на Львівщині посприяла організації аптеки-музею. У 1966 році на базі старовинної аптеки створено музей історії фармації, якому у 1972 році присвоєно почесне звання народного. Зараз це унікальний комплекс, в якому демонструються рідкісні експонати, зібрані науковцями, спеціалістами-фармацевтами, колекціонерами-ентузіастами. В експозиції музею зібрана унікальна колекція аптечного посуду для лікарських засобів – керамічні амфори XVI століття, порцеляновий, фаянсовий, дерев'яний посуд, штанглази. Різноманітні аптечні ступки – кам'яні, чавунні, порцелянові, мідні, мармурові, агатові. Справжні витвори людської кмітливості, винахідливості – ваги, їх чимало в музеї, від простих до художньо оздоблених. В експозиції є зразки перших ручних таблеточних машин, різноманітні преси для відтискання соку з лікарської рослинної сировини, сушильні шафи, перколятори, рідкісна колекція вимірювальних приладів. Тут знайшли місце цінні документальні експонати: рецептурні журнали, матеріали про діяльність Галицького товариства аптекарів, яке було створено у 1868 році, унікальне фото його засновників, а також оригінали дипломів лікарів та фармацевтів XIX-XX ст., серед них є і диплом останнього власника аптеки Михайла Терлецького.

Зібрана в музеї велика бібліотека, де знаходиться понад тисячу старовинних медичних книг та понад дві тисячі періодичної фармацевтичної літератури. Це, зокрема, Вюртемберзька фармакопея 1778 року, підручник Галена 1788 року та ін.

Ось уже 250 років в цю аптеку приходять люди, щоб зустрітися з історією, перенестися з сьогодення в будні старовини. Не обізвуться більше гупанням давні кам'яні ступки, не завищать, закручуючись, старовинні преси, не захитаються від ліків унікальні аптекарські ваги, і вже ніколи не повнитимуться давні штофи, карафки, пуделка еліксирами й «настоянками життя». Музейна тиша назавжди сповила ці пам'ятки історії фармацевтичної справи. І в цій тиші між експонатами минулих століть працюють люди, які все це оберігають і популяризують.

*Любов РОЗДОБУДЬКО,
завідувачка музею*

Література

Ісаєвич Я. Аптека-музей у Львові [Текст] / Я. Ісаєвич // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – Київ, 2003. – Т. 1. – С. 114.

Ходосевич Л. Аптека-музей у Львові [Текст] / Л. Ходосевич, З. Паньків. – Львів, 1989. – 32 с.

ТОВАРИСТВО «ЛУГ» І ЙОГО ТВОРЕЦЬ Роман ДАШКЕВИЧ До 100-річчя з часу заснування руханково-спортивного товариства (1925)

Засновником спортивно-пожежного (спортивно-пожарничого) товариства «Луг» у Львові став відомий військовик Роман Дашкевич, ім'я якого асоціюється, у першу чергу, з героїчними сторінками військової історії часів Центральної Ради, Гетьманату та Української Народної Республіки: він один з творців Корпусу київських січових стрільців, зокрема, його артилерії та у післявоєнний період – організатор військово-спортивних товариств – парамілітарних організацій – «Січ» та «Луг» у Галичині.

Об'єднуючи здебільшого молодь, українські «Соколи», «Січі» й «Луги» захоплювали її козацьким романтизмом, а масові гімнастичні вправи і муштра на зразок військової, величаві маніфестації, походи та паради, виховання почуття суспільного обов'язку створювали сприятливу атмосферу для зародження військового руху. Уже самою своєю назвою «Січ», званнями своїх старшин (отаман, осавул, кошовий), піснями, звичаями і символікою – апелювали до української козацької традиції, української соборності, пропагували ідею відродження українського війська та гуртували для цього кадри.

Цілі покоління галицької молоді пройшли військову підготовку в «Січах» і «Соколах», у стрілецьких товариствах перед Першою світовою війною, щоб скласти зав'язок майбутніх українських збройних формувань у боротьбі за незалежну Українську державу, і в міжвоєнний період – у «Пласті», Українській військовій організації та «Лугах», – щоб під час Другої світової війни стати основою Української повстанської армії.

А передувало створенню «Лугів» остаточне організаційне оформлення Української військової організації в Західній Україні навесні 1921 р., під час приїзду полковника Євгена Коновальця до Львова. Серед організаторів УВО був полковник Юрко Отмарштайн та колишні старшини армії УНР Іван Чмола і Роман Дашкевич. Згідно з завданнями, накресленими УВО, Дашкевич заходився відновлювати мережу товариств «Січ». Його було обрано кошовим старшиною Повітової січі. Тоді ж було відновлене видання газети «Січові вісті» (1921-1925). Для ведення політичної і громадської діяльності необхідно було мати свій орган – трибуну для проголошення своїх поглядів та ідей. Це було «письмо, присвячене січовим справам, просвіті і науці», яке ще перед війною, у 1912-1914 рр., видавав у Львові Дмитро Катамай. Редактором-видавцем «Січових вістей» став Роман Дашкевич, який займався справами, пов'язаними з друкуванням і розповсюдженням місячника. Перше число «Січових вістей» редагував Михайло Курах, друге – Михайло Матчак, подальші – Ярослав Цурковський. Поширювався часопис серед місцевих організацій «Січі», обговорював організаційні справи

товариства, влаштування курсів для інструкторів, проведення січових свят тощо. Перестав виходити у зв'язку із заборонаю товариства, а його тематику продовжили «Вісти з Лугу».

Активна діяльність товариства «Повітова січ» викликала занепокоєння у польської поліції і властей. У листопаді-грудні 1924 р. окружний комендант державної поліції повідомляв прокурора апеляційного суду у Львові про заснування української революційної організації на таємному з'їзді представників УСС і січових стрільців. Головував на зборах колишній отаман Н. Гірняк, його заступником був д-р М. Волошин, секретарем – М. Матчак, у президію увійшли генерал М. Тарнавський, доктор С. Шухевич, Р. Дашкевич, Т. Рожанковський та Я. Индишевський. Було прийнято резолюції: пропаганда військової думки і боротьби з Польщею шляхом видання стрілецького місячника при «Червоній Калині» і створення допомогового фонду для вдів і сиріт по УСС, а також видання історії УСС. Організацією таємних стрілецьких груп мали зайнятися Дашкевич та Индишевський, першого з яких призначено командантом львівської групи.

Усе це призвело до того, що воєводський уряд у травні 1926 р. розв'язав товариство «Повітова січ» у Львові. Після його заборони польською окупаційною владою Р. Дашкевич утворив нову мережу парамілітарних товариств «Луг» (1925-1939 рр.). Він вірив, що знову надійде пора, коли молодь, що пройде напіввійськовий вишкіл у рядах «луговиків», виявиться потрібною для нового етапу боротьби за волю України. Дашкевич рішуче виступав за позапартійний характер очолюваного ним формально спортивного товариства «Луг». Це не раз призводило до конфліктів з різними партійними угрупованнями. 1926 р. він вийшов зі складу Української радикально-соціалістичної партії, відмовляючись підпорядкувати їй «Луги». За намагання всіма силами зберегти організацію, в якій здійснювалася б фізична і, частково, військова підготовка десятків тисяч її членів (що й примушувало «Луг» рахуватися з новозапровадженими польськими законами), Дашкевича неодноразово і часом різко критикували як зліва (західноукраїнські комуністи), так і справа (націоналісти). Свої погляди

на завдання українського воєнізованого руху Дашкевич часто висловлював на сторінках львівських журналів, яких був редактором, – «Січових вістей» (1921-1925) та «Вістей з Лугу» (1926-1939). У 1926 р. Р. Дашкевич видав підручник для членів «Лугу», метою якого було виховання з молодих людей свідомих членів української нації, гордих за свою культуру, за свою історію. Регулярно відзначались товариством річниці з дня народження Тараса Шевченка.

За статутом, «луговики» носили єдину форму: хлопці – зелено-сірий однострій і шапку-«петлюрівку», дівчата – національне вбрання. Гімном «Лугу» стала пісня «Ой у лузі червона калина», яка до того була гімном Українських січових стрільців. На початку 30-х років в організаційну структуру товариства входили: «Луг» II, III, IV, у червні 1932 р. створена філія «Луг» на Львів-місто. У жовтні 1932 р. члени товариства знову отримали дозвіл на ношення мундирів і відзнак, у 1933 р. з'являється назва товариства – «Великий Луг».

Попри зовнішню лояльність до польської влади, «Луг» мав на меті національно-патріотичне виховання міського населення і створення резерву для майбутніх українських військових формувань. Вдавана лояльність «Лугу» також вводила в оману Організацію українських націоналістів, створену 1929 року. Молодь ОУН на початках вважала членів «Лугу» зрадниками, а водночас, польська влада не довіряла товариству і закрила понад 500 місцевих організацій «Лугу». Так, 1929 р. у краю налічувалося понад 800 організацій. 1930 р. почалася нова хвиля репресій – і до кінця року залишилося приблизно 500 «Лугів». Про інтенсивність діяльності товариства «Луг» у 30-ті рр. свідчить проведення щороку (крім 1927 і 1931 рр.) лугових свят. Практично на всіх цих святах Р. Дашкевич виголошував промови і проводив вправи луговиків.

Ярослав Дашкевич згадував: *«Батько жив спортивними (посуті, парамілітарними) „Лугами”, що охопили в Галичині майже 100 тисяч чоловік. Щорічні „пописи” (свята) „Лугів” на площі Сокола-Батька на вул. Стрийській, а потім на власній Луговій площі, на влаштуванні якої працював також і я – возив землю тачками. Це був кінцевий закрут вул. Вулецької; тепер площа зруйнована.*

„Пописи” справді були величавими, збиралися луговики з цілої Галичини та багато глядачів зі Львова. Дуже врочистим було відкриття пам'ятної таблиці в честь Симона Петлюри, розташованої на невеликому кургані. ... В приміщенні „Великого Лугу” на вул. Коперника, 5 була батькова адвокатська канцелярія, а поруч – великий спортивний зал... Під час останнього лугового „попису” на площі Сокола-Батька, коли тата луговики підкидали вгору, мене благословив митрополит Андрей Шептицький. ...Батька вважали „добрим і великим організатором”. Батько дуже часто був у роз'їздах по Галичині, щоб придивлятися до роботи „Лугів”. Майже кожного року їздив до Чехословаччини, на лікування у Карлових Варах, де час від часу зустрічався з Є. Коновальцем. Добре пригадую дні трауру після вбивства полковника. Ми, школярі, ходили з чорними стрічками на лацканах. ...Коли над „Лугами” висіла загроза ліквідації від польської влади, тато поспішав до Варшави, до маршала Юзефа Пілсудського (якого знав ще з часів перед Світовою війною) і добивався збереження „Лугів”. Їздив до Варшави також для зустрічей з президентом в екзилі Української Народної Республіки Андрієм Лівицьким, щоб, на випадок війни з більшовицькою Росією, підпорядкувати „Луги” урядові УНР».

18 жовтня 1938 р. у Тернополі на розширеному засіданні діячів «Лугу» Р. Дашкевич повідомив, що треба бути щохвилини готовими до війни, і закликав створити Український легіон в польській армії. Ще за рік до початку Другої світової війни в Дашкевича не виникало сумнівів щодо хижацьких апетитів Сталіна. Однак формування нового Українського легіону так і не було дозволено.

У вересні 1939 р. Роман Дашкевич вирішив не чекати, що радянська влада, захопивши Львів, подарує січовому стрільцю його бої проти більшовиків у 1918-1919 рр., попрощався в домівці «Лугу» з дружиною Оленою Степанів та сином Ярославом і разом з Романом Смаль-Стоцьким та Іваном Кедрином пішки покинув місто. Радянська влада відразу після окупації західноукраїнських земель заборонила «Просвіту», «Луг» і почала репресії проти громадських і політичних діячів.

Остаточо емігрувавши наприкінці 1943 р., Р. Дашкевич оселився в таборі для переміщених осіб у містечку Куфштайн в Нижній Австрії. У нього була можливість виїхати до США, але відмовлявся це зробити, бо в перші післявоєнні роки вірив, що західні країни розв'яжуть нову війну проти СРСР, і йому хотілося бути ближче до лінії фронту. У вимушеній еміграції зайнявся літературно-історичною працею – і в 1965 році видав книгу спогадів «Артилерія Січових Стрільців у боротьбі за Золоті Київські Ворота». У 1946-1950 рр. очолював Братство св. Андрія (в Інсбруку). Уряд УНР в екзилі підвищив полковника Романа Дашкевича до звання генерал-хорунжого Армії УНР.

Роман-Микола Корибут-Дашкевич помер 11 січня 1975 р. у віці 82 роки. Був похований у Куфштайні в Тиролі. 15 червня 2008 року в соборі Святого Юра у Львові сотні львів'ян прощалися з прахом генерал-хорунжого УНР Романа Дашкевича, якого було перепоховано на Личаківському цвинтарі на полі почесних поховань. Указом Президента України від 6 травня 2019 р. 26-й артилерійській бригаді ЗСУ було присвоєне почесне найменування імені генерал-хорунжого Романа Дашкевича.

*Галина СВАРНИК.
науковий співробітник ЛННБ України ім. В. Стефаника*

Література

Дашкевич Р. Артилерія Січових Стрільців у боротьбі за Золоті Київські ворота [Текст] / Р. Дашкевич. – Нью-Йорк: Червона Калина, 1965. – 205 с.

Дашкевич Р. Про Січових Стрільців [Текст] / Р. Дашкевич. – Відень, 1921. – Ч. I. – 72 с.

* * *

Дашкевич Я. Замість передмови [Текст] / Я. Дашкевич // Олена Степанів – Роман Дашкевич: спогади і нариси / упоряд.: Г. Сварник, А. Фелонюк. – Львів, 2009. – С. 10-16.

Підручник для руханково-пожарничих товариств Січей та Лугів [Текст]. – Львів, 1926. – 116 с.

Постаті на тлі доби (Олена Степанів і Роман Дашкевич) [Текст] : реком. список л-ри до 120-річчя від дня народж. О. Степанів і Р. Дашкевича / упоряд. Л. Рудик; ЛОУНБ. – Львів, 2012. – 28 с.

Сварник Г. Дашкевич Роман-Микола [Текст] / Г. Сварник // Українська журналістика в іменах / ред. М. Романюк. – Львів, 1996. – Вип. 3. – С. 99-104.

ЗМІСТ

ПАМ'ЯТНІ ДАТИ, ЯКІ ВІДЗНАЧАТИМУТЬСЯ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ	3
ПАМ'ЯТНІ ДНІ, ДАТИ, СВЯТА, ПОДІЇ КРАЮ	5
Степан ТОМАШІВСЬКИЙ <i>До 150-річчя від дня народження (Н. Халак)</i>	24
Степан ГЖИЦЬКИЙ <i>До 125-річчя від дня народження (І. Головацький)</i>	31
Іван ЛИПА <i>До 160-річчя від дня народження (М. Крупач)</i>	36
Михайло МАТЧАК <i>До 130-річчя від дня народження (Х. Процюк)</i>	38
Олекса КУЗЬМА <i>До 150-річчя від дня народження (М. Москва)</i>	40
Ганна БАРДИН-ІВАНИЦЬКА <i>До 100-річчя від дня народження (І. Лешнівська)</i>	43
Майя ГАРБУЗЮК <i>До 60-річчя від дня народження (Р. Лаврентій)</i>	49
Софія ОКУНЕВСЬКА-МОРАЧЕВСЬКА <i>До 160-річчя від дня народження (довідка)</i>	51
МРІЯВ ПРО ПЕРЕМОГУ УКРАЇНИ В НОВІТНІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ <i>До річниці смерті Василя ХОМИНА (І. Перелом)</i>	54
Марія ВАЛЬО <i>До 100-річчя від дня народження (М. Кривенко)</i>	58
Карло МІКЛЬОШ <i>До 110-річчя від дня народження (Б. Михалюньо)</i>	64
Петро ФРАНКО <i>До 135-річчя від дня народження (Є. Салевич)</i>	67
Володимир ДІДУШИЦЬКИЙ <i>До 200-річчя від дня народження (І. Сварник)</i>	69
Андрей ШЕПТИЦЬКИЙ <i>До 160-річчя від дня народження (І. Сварник)</i>	73
Любомир ПОЛЮГА <i>До 100-річчя від дня народження (Н. Бала)</i>	76
Лонгин ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ <i>До 150-річчя від дня народження (Я. Дашкевич)</i>	78
Ігор ЮХНОВСЬКИЙ <i>До 100-річчя від дня народження</i>	87
Василь КУЧАБСЬКИЙ <i>До 130-річчя від дня народження (О. Круковський)</i>	89
Микола ПЕТРЕНКО <i>До 100-річчя від дня народження (І. Сварник)</i>	93
Олег ШАБЛІЙ <i>До 90-річчя від дня народження (Л. Цюцюра)</i>	96
АПТЕКА-МУЗЕЙ «ПІД ЧОРНИМ ОРЛОМ» <i>До 250-річчя з часу відкриття (Л. Роздобудько)</i>	98
ТОВАРИСТВО «ЛУГ» І ЙОГО ТВОРЕЦЬ РОМАН ДАШКЕВИЧ <i>До 100-річчя з часу заснування (Г. Сварник)</i>	102